

Bani

2018-2019

Mata Sundri College For Women
(University of Delhi)

MATA SUNDRI JI

(1667-1747)

Mata Sundri College is named after the consort of the Tenth Guru of the Sikhs, Guru Gobind Singh Ji, Mata Sundriji (1667-1747) who lived here for more than 40 years and guided the Sikh Community with sagacity and erudition.

It was established to propagate the great mother's cherished ideals of service, leadership and academic pursuits among young women with motto "Truth is the highest of all virtues but true living is higher still". All these years, we have been trying our utmost to keep up the ideals set by Mata Sundri Ji.

COLLEGE PRAYER

ਸਵੈਯਾ

ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ॥
ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ॥
ਅਰ ਸਿਖ ਹੋਂ ਅਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ॥
ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ ਅਤ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ॥

ਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਵੈਯਾ

ਦੇਹਿ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ॥
ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ॥
ਅਰੁ ਸਿਕਖ ਹੋਂ ਆਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਤ ਉਚਰੋਂ॥
ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈਂ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ॥

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

Savaiya

Grant me just this boon, O sovereign Lord!
May I never shrink from the doing of righteous deeds;
May I fight, without flinching, all adversaries in the
battle of life and vanquish them decisively,
As a Sikh, may I redeem my mind from the vice of attachment,
And even when imminent death approaches my mortal life
May I embrace it fighting unswervingly

Guru Gobind Singh Ji

EDITORIAL BOARD

Patron : Dr. Harpreet Kaur, Principal

Chief Editor : Dr. Iqbal Kaur

English Faculty Editor : Praveshika Mishra

Hindi Faculty Editor : Dr. Rajinder Kaur

Punjabi Faculty Editor : Dr. Amarjit Kaur

Sanskrit Faculty Editor : Dr. Asha Rani

Urdu Faculty Editor : Dr. Iffat Zareen

Special Thanks :

Front Cover : Raman Preet Kaur, B.Sc. Math (H) 3rd Year

Back Cover : Shweta Duseja, Deptt. of English

Technical Support : Sangeeta Pathak

Photographs By : Manjeet Studio

Student Editor : Manjot Kaur

Student Editor : Asmita

Student Editor : Kamal Preet Kaur

Student Editor : Riya Banja

Student Editor : Iqra Noor, Fatama Mumtaz

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ

(ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਧਿਨਿਯਮ, 1971 ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰਿਤ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਸੰਸਥਾ)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਭਵਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-੧੧੦੦੦੧

DELHI SIKH GURDWARA MANAGEMENT COMMITTEE

(Statutory Body Estrd. under the Delhi Sikh Gurdwaras Act, 1971 of the Govt. of India)

Guru Gobind Singh Bhawan, Gurdwara Rakab Ganj Sahib, New Delhi-110001

From The President

The college is proudly named after Mata Sundri Ji, great Sikh warrior woman who gave exemplary leadership to the Sikhs for 42 long years after Sri Guru Gobind Singh Ji. Today the aim of Sikh leadership is to create leaders by attaching our youth with our traditional values for they are forgetting the true essence of our rich historical past. As President of DSGMC, the core of all activities lies on reiterating these values amongst the youth who are drifting away from our rich legacy.

I want to acknowledge the efforts of Mata Sundri College for Women (MSC) in grooming our young girls with modern education along with imbibing values upheld by our Gurus. MSC has worked relentlessly over the last fifty-two years for providing a space for women's education and excelling in all arenas.

Their annual magazine '*Bani*' is published since a long span of time and has encouraged the creative endeavours of the students. The magazine, comprising of sections in five different languages reflects diversity and harmony, which is an integral part of this institution. Punjabi and Urdu sections of the magazine are specially worth appreciating. I hope that in future too, the magazine will provide opportunities to the students to showcase their creativity at its best.

I also take this opportunity to acknowledge the relentless work of Principal, Dr. Harpreet Kaur and the editorial team in bringing out the 52nd edition of *Bani* so creatively. I wish the very best to every student of this institution for a bright and successful future.

S. Manjinder Singh Sirsa

President, Delhi Sikh Gurdwara Management Committee

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ

(ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਧਿਨਿਯਮ, 1971 ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰਿਤ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਸੰਸਥਾ)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਭਵਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-੧੧੦੦੦੧

DELHI SIKH GURDWARA MANAGEMENT COMMITTEE

(Statutory Body Estrd. under the Delhi Sikh Gurdwaras Act, 1971 of the Govt. of India)

Guru Gobind Singh Bhawan, Gurdwara Rakab Ganj Sahib, New Delhi-110001

From The General Secretry

Mata Sundri College for Women has been providing a holistic education to the young girls for the last fifty-two years. It has not only, excelled in academics and sports but also, in providing value-based education to students. Any scholastic endeavour is incomplete without traditional values that are the foundation stone of any society and MSC is committed to it, whole-heartedly. The rich legacy of Sikh women especially Mata Sundri Ji is disseminated at the institution in a dedicated manner, which is truly imperative to groom our young girls and to enable them to tread on a correct path. It is no wonder that the college attracts students from all over the country and is one of the premier institutions of Delhi University.

Bani magazine gives chance to students to showcase their creativity and imagination. It has an impressive collection of poems, short stories, articles and even beautiful sketches. This is extremely laudable and I would like to convey hearty congratulations to the Principal, staff and students of the college for yet another beautiful edition of their annual magazine.

S. Harmeet Singh Kalka

General Secretary, Delhi Sikh Gurdwara Management Committee

From The Chairman

One more edition in the archive of Mata Sundri College for Women, in the shape of its annual publication, *Bani*. It swells my heart with immense pride and joy to see the growth the institution has achieved over the years. Our girls have always proved their mettle time and again in various arenas. They not just strive to excel academically but also get ample opportunities to find their true vocations in life. The mentors are always at their disposal for any kind of assistance required to make their journey easier and the non-teaching staff is an equal contributor towards this collective feat. I happily share the fact that the two new courses, B.Sc.Statistics and Computer Science have been amongst the top choices of students and the current two batches have shown good results in last two years.

I would like to extend my warm greetings to our new Principal, Dr. Harpreet Kaur and wish her and the college a year full of tremendous expansion.

S. Vikramjit Singh Sahney, Padma Shri
Chairman,
Mata Sundri College for Women

From The Principal's Desk

The 52nd edition of *Bani*, the college magazine, rings in memories of a copious year built cohesively in year 2018-19. A great surge of pride fills my heart to see through its successful compilation in the form of veritable writings and art works of students and teachers alike. The pictures of year long festivities and academic deliberations breathe life into the well-spent past and this oeuvre is symbolic of the painstaking on the part of the contributors to create a niche with each new edition. The editors of English, Hindi, Punjabi, Urdu and Sanskrit sections have meticulously weighed all pieces and their student editors stood by them shoulder to shoulder in this exciting journey. An institution does not become great in isolation. The teachers, students and the non-teaching staff - all strive to make the dynamic called College work in harmony and I feel privileged to acknowledge their immense contribution in shaping our budding youth.

Bani is ready with its latest print in a crisp, neat fold manner and awaits your keen perusal. I foresee this association growing stronger in years to come and an unmatched opportunity for the two sides of the table to be on the same page, quite literally.

Dr. Harpreet Kaur
Principal

ਪ੍ਰਮਾਣ

ADMINISTRATIVE STAFF

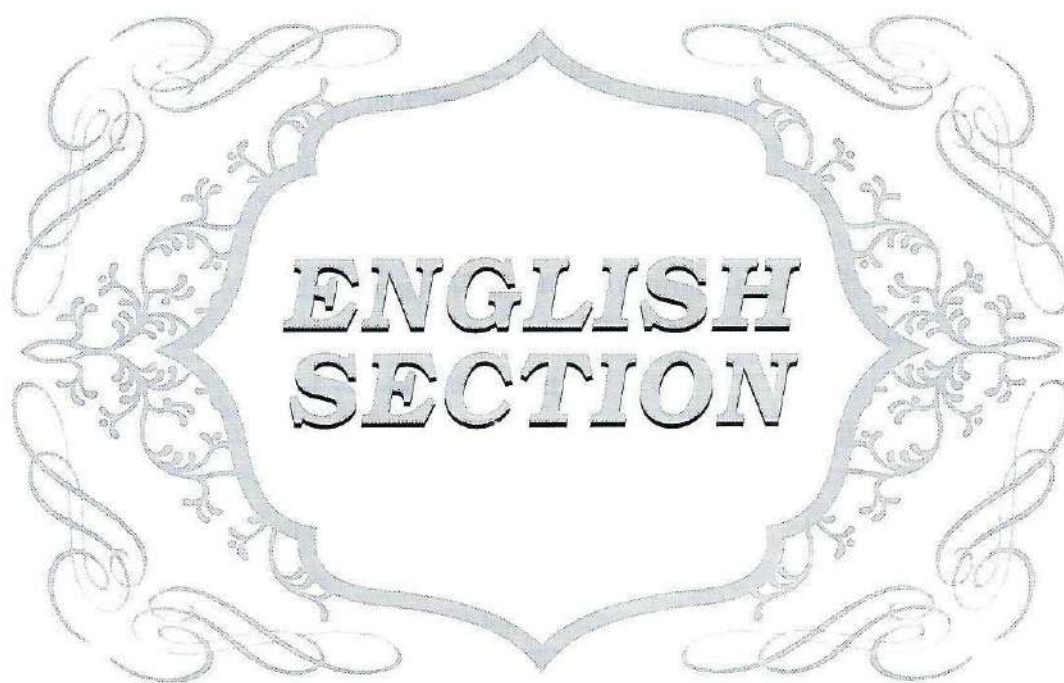

Principal with Account Section

Principal with Psychology Lab. Staff

Bhai Kanhaiya, An Apostle of Selfless Service and Peace*

Sikhism is based on values like, truth, equality, brotherhood, empathy, compassion, love for humanity, respect, selfless service and other democratic and humanitarian principles that are the guiding light for the present society. All the ten Gurus preached these exalted human values and set an example from their own lives to emulate. Numerous other known and not so known i.e., 'unsung heroes' of Sikhism have emulated the Gurus and their lofty ideals in words and deeds. Their noble and exalted lives have been motivating humanity to endorse these values in words and deeds.

One such personality who can truly be called as 'Beacon-light of Humanitarian Service' is Bhai Kanhaiya. His selfless service and compassion-beyond religion fostering universal brotherhood is unmatched. The message preached by Guru Gobind Singh of loving and respecting the humanity was cardinal for him and he gave a unique practice of service to the humanity.

Bhai Kanhaiya's Life (1648 - 1718)

Bhai Kanhaiya was born in 1647 A. D. (Samat Bikrami, 1705) in Sodhara that is near Wazirabad in Sialkot district (now in Pakistan). He was born into Dhamman Khatri family. His father pursued the profession of trading and supplied commodities to the Royal army. Bhai Kanhaiya's family was affluent and when he was young, he would carry coins and hand these over to the needy and ill fated. The streak of compassion became stronger during his formative years and became visible in his altruistic acts of helping the poor and needy. He would take the heavy load from a person who had difficulty in carrying and carry it through the long way till their village. His mother was concerned about the fact as to what the people would say about his menial act for Bhai Kanhaiya's father was a rich trader. But Bhai Kanhaiya was unyielding and continued to do it, explaining that he cannot see anybody in pain and would do anything to bring some respite to the needy. The people were amazed to see his compassion and helpfulness towards the people even at a very young age.

After Bhai Sahib's father left for the heavenly abode, being the eldest son the family business was taken over by him. He loved the company of ascetics that would give him some spiritual peace. During his trading ventures in far off places, he happened to meet Nanua Bairagi, a spiritually enlightened man who was a staunch disciple of last three Sikh Gurus. The recital of Gurbani at Amritvela captivated Bhai Kanhaiya. In his formative years, the thoughts of Nanua Bairagi, poet-mystic of Punjab left deep impression on his delicate mind by shaping his religious and humanitarian outlook. Nanua Bairagi explained to Bhai Kanhaiya that good deeds and service has to be accompanied by Naam and Gurbani to elevate oneself. Guru Tegh Bahadur Ji would provide solace to him and he must go in search of the Ninth Guru. So, Bhai Kanhaiya started his journey to find the Guru.

His Tryst with Saints

During his journey, one of the saints he met in jungle advised him to search the True Guru in the cities and not in uninhabited forests. His meeting with another saint addressing the congregation near the site where the Royal army was encamped was notable. The magnetic words of the saint impressed him so deeply that he was committed to serve him. When he went near the saint and touched his feet in reverence, he saw that an empty pitcher was lying near him. Bhai Kanhaiya picked it up and filled it with water from the nearby stream. The saint took water from the pitcher, drank some of it, washed his hands and feet and then spilled

it on the ground. Bhai Kanhaiya picked the pitcher again and refilled it and the saint did the same with the subsequently filled pitcher. This exercise was repeated by both of them untiringly for around three months. After testing his patience, the saint was pleased and asked him if he had any desire. Bhai Kanhaiya asked the saint to explain to him the unfathomable mystery of God and way to stay in the divine company. The saint elaborated it quenching the divine quest of Bhai Kanhaiya but suddenly disappeared. The pain of separation was too heavy and so, he inquired about the saint from the people and found that the blessed soul was Sant Bans who had illuminated him.

Meeting with Guru Tegh Bahadur Ji

After his long wanderings in the jungles and spending time in the company of saints, sadhus and fakirs, he reached Anandpur Sahib. As soon as he reached there, it dawned upon him that that was his divine destination. Bhai Kanhaiya undertook the task initially of serving water to the horses and later, caring the horses as attendant. When Guru Tegh Bahadur would visit the stable, Bhai Kanhaiya would admire the poise and divine aura of the Guru and the Guru would reciprocate by showering his blessings upon him. One fine day, the Guru asked him leave Anandpur Sahib with a higher mission of spreading the divine bliss. Bhai Kanhaiya established a dharamsal at Kavha village situated on the Grand Trunk Road in the present Attock district of Pakistan. This became a preaching centre where the daily congregations were attended by a large number of people belonging to different faiths. His qualities of compassion, brotherhood and generosity impressed one and all.

Guru Gobind Singh and Bhai Kanhaiya

The sad news of martyrdom of Guru Tegh Bahadur and dawning of his successor, Guru Gobind Singh reached Bhai Kanhaiya. With deeply shattered emotions, he proceeded towards Anandpur Sahib. The divine aura of the Tenth Master had a deep impression upon him and he dedicated his life to the Guru.

When the Guru told the disciples to wear kirpan, he also accepted the command. But when he was asked as to what he would do with the kirpan, he said that he would hand it over to his adversary who would be saved from the effort of drawing the sword from his sheath to kill him. Meeting his end with the sword given by the Guru would be blessing. Guru Gobind Singh realized the humane streak in him when he heard this and he, again assigned him the task that was given to him by his father.

The Hill Chieftains who were jealous about the growing influence of the Guru had frequent skirmishes with the Sikhs. Bhai Kanhaiya would carry a mashak (a sort of pouch made of goat's skin that was used to carry water from one place to another) for serving water to anyone who was thirsty. The combined armies of the Hill Chieftains and the Imperial Mughal Forces attacked Anandpur Sahib. He would serve water to the wounded soldiers irrespective of the fact that they fought from the side of the Sikhs or the Mughals. The Sikhs did not like his selfless act of compassion and they complained to Guru Gobind Singh about his act of serving water to the wounded soldiers who were fighting from the enemy side. As the Mughals had besieged the fort, the scarce water resource was also their concern. Guru Gobind Singh called Bhai Kanhaiya on their insistence asking him the reason of his act of feeding water to the enemy soldiers recovering them to fight in the battlefield. Bhai Kanhaiya answered in a poised way saying, "Ever since I have touched your lotus feet, I do not differentiate between men; I see thy image in everyone. Thou hath enlightened my eyes that I see no one else other than thee". He added, "Our Sikh heroes destroy enemies by killing them, but I destroy enmity by giving them water." The Guru was impressed and showered his

divine blessings upon him. The Guru explained to the disciples that Bhai Kanhaiya had comprehended the true intent of the message contained in priceless Gurbani and others must strive for the same.

The Guru handed over ointment (medical Balm) and bandages so that his first aid providing comfort to the wounded and dying soldiers would be complete. Guru Ji addressed the Sangat and said, "Sadh Sangat ji, Bhai Kanhaiya is a God-fearing saintly soul. His impartial and non-biased behaviour towards others has led him to achieve Sehaj-avastha. Let him carry on with his mission. Many more will follow in his footsteps in the years to come and keep the tradition of Nishkam sewa alive."

Guru Gobind Singh Ji recited the Sabad pronounced by Guru Arjan Dev Ji:

*I have totally forgotten my jealousy of others, since I found the Sadh Sangat (the holy congregation).
No one is my enemy, and no one is a stranger. I get along with everyone.
Whatever God does, I accept that as good. This is the sublime wisdom I have obtained from the Holy.
The One God is pervading in all. Gazing upon Him, beholding Him, Nanak blossoms forth in happiness.*

(Sri Guru Granth Sahib, Page 1299)

His Last Days

The Guru blessed and Bhai Kanhaiya went back to Kavha. The Guru made him the founder of the society named Sewa Panthis. He established a Dharamsal where water, food and shelter were provided to the needy. To meet the expenses of sewa contributed at the Dharamsal, he did trading of ropes. Bhai Kanhaiya died in 1718 immersed in listening to Asa Di Vaar. A historical Gurdwara namely, Gurdwara Aduti Sewa reminiscing his universal message of compassion and kindness to the entire mankind has been built.

The Principles promoted by Bhai Kanhaiya

Bhai Kanhaiya endorsed in words and deeds the eternal message of the Gurus leaving a lasting impression on the community and humanity. His supreme achievement was that the humanitarian values should be adhered even in the times of distress and suffering. These are:

- Selfless Service (Nishkam Sewa)
- Equality of all human beings
- Endorsing compassion and love for the mankind
- Sharing and caring
- Naam Simran

Lasting Contribution of Bhai Kanhaiya to the Humanity

The example of Bhai Kanhaiya reflects that the service rendered to humanity (i.e., God in man) is indeed considered a form of worship. Today the western world has the example of Florence Nightingale and Henry Dunant as epitome of service to the humanity. However, due to his exemplary service to the humanity, Bhai Kanhaiya can truly be called as the Forerunner of the present day International Red Cross

Movement founded by Henry Dunant, the recipient of the very First Nobel Prize. Bhai Kanhaiya was devoted to the humanitarian cause of service and care of the war victims more than a century ago.

Sewa Panthi Sampradaye endorsing the mission of the great soul is dedicated to his noble cause. The Centre has branches at Delhi, Uttar Pradesh, Haryana, Punjab and Himachal Pradesh (Una). These centres have dispensaries providing free medical aid to the sick along with free Sikhi education to children. Bhai Kanhaiya Sikhs have opened watering stations in various places to quench the thirst of pilgrims and other people continuing the legacy of Bhai Kanhaiya and his dedication to sewa of the humanity at large without any distinctions whatsoever.

*** Dr. Harpreet Kaur,**

Principal

Mata Sundri College for Women

University of Delhi

Environment is Everything That Isn't Me

Since time immemorial and now in contemporary times more than ever, everyone has been paying homage to 'Environment'. But "Environment", as Caldwell rightly remarked, "Is a term that everyone understands but no one is able to define".

Some other views on the concept of 'Environment' are that it is an elusive concept, as it is everything, bar something; it is an all-embracing concept; it is a no-concept concept, it is a chaotic concept.

Those unable to define, have a plausible reason. The reason stems its origin from the chaste realities of all lives (humans, animals, birds, trees, plants, etc.) in the mortal world. Let us exemplify some such realities, as under:

- A pilot in the cockpit of a fighter aircraft flying at high altitudes
- A cat in the kitchen of a house attempting to drink milk
- A lion in the thick forest
- A couple travelling in the bogie of a train
- A teacher teaching in a class room
- A workman working in a paint shop of a factory
- A banyan tree in a public park

Though the list is endless, there is something in it which is fundamentally common to all, but is still different in each example.

Let us analyze. The environment of a pilot is different from the environment of a cat. The environment of a lion is different from the environment of a teacher. The environment of a banyan tree is different from the environment of a workman in a factory. The environment in the bogie of a train is different from all others. So, how does one define the word 'Environment'?

As 'Environment' per se is a complex phenomenon, there is no scientific or exhaustive definition of 'Environment' that has universal application. As a result, people in their wisdom have defined it differently. For a meteorologist, it is atmosphere. For an environment engineer, it is atmosphere in an enclosed space. For an ecologist, ecology is a surrogate for 'environment'. For a philosopher, it is the culmination of the five gross elements of nature: Prithvi (Earth), Jal (Water), Vayu (Air), Agni (Fire) and Aakash (Ether).

The meaning of the word 'environment' also changes in different environments. For a housewife, it would mean the day-to-day life in a house comprising of materials and non-materials. Materials like fridge, gas, microwave oven, cutlery, vegetables, spices, etc. in the kitchen; furniture, television, dining table, etc. in the drawing room, and non-materials like morality, ethics, harmonious relations between and amongst the family members in a house.

The Noble Laureate Albert Einstein said, 'Environment is everything that isn't me.' Its interpretation given by Shri P.M. Bakshi, former Member of the Law Commission of India and former Director of the erstwhile Indian Law Institute, New Delhi is that environment is everything except for the mind and soul in the body.

Therefore, whether we are on top of a mountain, underwater in a sub-marine, below ground in a mine, or inside an auditorium, all of these including their surroundings, would collectively constitute our environment as and when we are at those places. With the change of place, there would be change of environment as well.

In the light of the above, can we say, 'At a particular time and at a particular place; everything of which we are a part is our Environment'?

Dr. (Mrs.) Lakshmi Vatsa
Department of Philosophy

Doors of Pain

*We didn't choose this life,
We were born in it.
Our feelings are not accepted
In this indifferent world.
Striking down 377 won't help
If you still call us meetha
When we walk on the streets.
Remember! Pink is not a colour just for women.
And if you think so
Let me remind you:
It combines from red and white.
Red shows anger
And white shows peace.
So, we can take a stand
Whenever there's a need.
Stop raping women and have some humanity!
Stop building prejudices in your mind!
Being born a homosexual or a woman
Is neither a choice, nor is it a crime.
Whether I wish to wear a short skirt
Or a dress is my choice.
It's my life
And I choose to live
With no regrets!*

- Jasmeet VEDI
English Honors
2nd Year

LIFE AND VIEWS OF SHRI GURU NANAK DEV JI

"There is no Hindu and no Musalman"

On 15th of April 1469, the founder of the youngest major religion was born to Mehta Kalu and Mata Tripta. Guru Nanak, whom a lot would call 'the epitome of compassion', is claimed to have realized his innate self filled with positivity and humility, at a very young age. The time when he had to undergo the 'Upanayana ritual', he decided to refuse the thread, by saying that he wished for a thread made of contentment and mercy, and continence and truth, to hold three threads together. This showcases the purity of his thoughts, which later on initiated the unification of Hinduism and Islam via a single thread of truth and spirituality. Guru Nanak Dev Ji tried to disseminate his teachings at a time when there were bitter strives between two religions, each blinded by hunger for power and authority, which was a purely trivial pursuit in the Guru's eyes. He believed that religion was about love, kindness and knowing thyself. He took a midway between two mainstream religions. He proposed the idea of monotheistic religion, in which God would be conceived as timeless, shapeless and invisible – the very idea of Islam as a whole. He believed the concept of *Naam Japna*, a practice prevalent both in Islam and Hinduism, aided humans in the process of attaining oneness with the Almighty. The scripture namely *Atharva Veda* matched with the Guru's views, which is evident in the following lines from the holy book:

'May we unite in our minds, unite in our purpose, and not fight against the divine spirit within us.'

Besides this, Guru Nanak Dev Ji wanted to establish a morally upright society, driven by humanity and the feeling of common brotherhood, irrespective of one's caste, creed or gender. Hence the concept of *Langar* was introduced. This proved really helpful to footmen, travelers and the needy. The practice of serving *Langar* is a predominant one in the Sikh community even today. Sikhism tried to unify the existing religions and also succeeded in inspiring a lot of people around the world. Guru Ji strongly supported gender equality, preached people to respect women and give them an equal status in the social discourse, as he believed that they were the glory of creation, capable of taking the world ahead (something which Prophet Muhammad also believed in), as evident in his lines given below:

*'The production of children, the nurture of those born, and the daily life of men,
of these matters woman is visibly the cause.'*

Adding on to this, he spoke about slavery and racial discrimination. Guru Nanak Dev Ji's fearlessness is evident, as he decided to bring women at par with men at a time when they were exempted from any kind of Vedic learning and their role was described as homemakers confined to the domestic domain.

Guru Nanak Dev Ji made all possible efforts to disseminate this purity around the globe. He made various enlightenment journeys, the very first being to his own home (from Sultanpur), where he made a declaration to his parents about his decision to work for the welfare of society and the greater good of humanity. After that he travelled to parts of Sri Lanka, South Asia, Middle East and many more along with Bhai Mardana. It is believed that he spent 24 years of his life travelling and it's also that he covered 28,000km by foot. Hopeful and determined, he travelled for a noble cause of awakening humanity in

people, which was superimposed by Five Thieves namely *lust, rage, greed, attachment and conceit*. He sermonized people to get rid of these feelings similar to the way proposed in Buddhism. He also claimed worldly pleasures to be an illusion or *maya*, which should be abandoned in order to liberate oneself, accompanied by *karma*.

Guru Nanak Dev Ji's teachings are preserved in the Guru Granth Sahib, compiled in 974 hymns. He promoted and intended to spend life as an honest householder; a measure which led to division of labour in the domestic sphere. Also, he claimed that meditation and recitation of Gurbaani acted as mediums to reach out to God. Considering the over 20 million followers of Sikhism of today, the impact of his preaching is quite evident. But unfortunately, the world and its people of today also show major flaws, staining the word humanity along with its meaning. Every sphere of human existence is polluted by corruption of the soul. The political circle, filled with people overpowered with greed for money, forms a great example of this. They forget about the humungous responsibility of running the government and taking care of the commons. They are keen on insulting each other, most recent instance of this being the hot issue of Rafaele Deal, which is countered by the question which asks, "What about 1984?" This is seen as a joke, as people fail to understand the fact that many innocent souls were ravaged for being Sikhs. It was a complete breakdown of the Guru's teachings and also was a minimization of his followers. Conflicts between the Sinhalese and Tamils in Sri Lanka and the situation in Syria are some of the other instances where people continue to harbour hatred and enmity, destroying lives in the process. People seem to have left the lessons taught by Guru Ji in the era that he lived. Every person's feelings are governed by jealousy, competition and letting the other person down. In fact, today's generation wants to indulge in activities that provide instant gratification, resulting in a short tempered demeanour.

As responsible people and good human beings, it is our prime duty to take Guru Nanak Dev Ji's legacy forward, as it would help create a peaceful and harmonious co-existence of religions. We should know of the man, who with traits of compassion equipped with justice and equality, chose to serve mankind unconditionally. He stood against monasticism and explained how finding oneself meant finding God (as we say in Hindi, "*Insaan mein hi bhagwaan basta hai*"). Let us for once see beyond our gadgets and try to help somebody who falls, instead of being a videographer and deciding to film it. Let us try and stop for once and observe nature and its beautiful life, and imbibe in the virtues taught by Guru Nanak Dev Ji, which shall unite us with God and eternalize our happiness.

Binish Humayun
English Honors
2nd Year

Global Mistreatment of Women

*'Men are Superior.'
Where did you hear that
When neither God nor Science ever said that?*

*Everything seems to be nice
But women still fear going out at nights.
They tell them to hide from men
Because their beauty can attract them.
The blame is on the woman
For looking so wonderful and well.*

*It makes me sad how the world outside
Remains for men, even when
It's their passion that burns
The lives of others to ashes.*

*'What they don't understand
Is that without women,
There will be no men.
All will be parched and empty
Like a dried well.*

*Neha Sharma
English Honors
2nd Year*

Calculated Chaos

*It's in moments like these where I begin to lose myself
And look upon the memories on my soul's shelf.*

*The thoughts I otherwise try to push away in fear of cluttering, now form a row:
I voluntarily probe through the highs and the lows.*

*The quickened heartbeat starts to represent excitement and not fear,
Sometimes it feels like my persona is far, sometimes it feels like it's near.*

*The dreaded heat of the sun starts to feel like an essence of peace,
The demons and angels sit down in cohesion to start the feast.*

*The chaos in the head begins to reflect pearls of Nirvana,
And I forget to reflect upon the terrifying questions linked with trauma.*

*The breathing slows down, heart feels the warmth,
And in ferocity, the body finds its calm.*

*It's in moments like these where being in a maze therefore,
Remains synonymous with being lost no more.*

*Manjot Kaur
English Honors
2nd Year*

The Beauty of An Escapist

*How soft her touch felt,
Her eyes could make me melt,
Her fragrance still lingers over my soul;
Never knew it would be the reason for my fall.
Her smile drives me insane,
I love how she flutters her long and luscious mane,
She confines her inhibitions in the pain,
Dreams and wishes...all in vain.
Lilies, roses, and lotus flowers,
She never met me behind the scintillating towers.
She wanted to touch the sky...
I wish I could ask her why.*

*- Nitika Chopra
English Honors
2nd Year*

Home

*In a world full of CCDs,
I prefer to walk under the shade of moonlight,
Accompanied by tall trees,
Windy night and a starry sky.
Yes, these little stars which shine,
Make me sweetly reluctant to look into your eyes.
With Knots forming in my stomach I wonder
If these little stars etched their light in your eyes,
Which shine so brightly,
Where I lose myself completely
With no intention of being saved,
But with a wish to be traced
Back to your heart,
Whenever drowned in ecstasy.
Holding onto the deepest emotion
which I ever experienced
Or wholly imbued myself into,
I think I got drenched with it,
I'd say I got soaked in it.
From the waters and the skies,
The Stars and the flies,
I want to find my way back to you: my home.
The home which has those heartbeats
Which syncopate rhythmically with mine.
In a beat these heartbeats cover forever.*

*Nitika Chopra
English Honors
2nd Year*

The Mummery Doll

*The brightest smile she carries never fades away,
Her scarred soul is hidden beneath her giggles,
Her affection is extraordinary.
Dying to die,
Who can console her mind?
She is just a piece of art:
Messed up, glowing in her glory.
She is an irrevocable artist,
An artist who confides her secrets within herself.
You think you are accompanying her but
Illusion, illusion, illusion
Is all that you have.*

*- Nitika Chopra
English Honors
2nd Year*

D.H. LAWRENCE

Not All Trips See A Return

*The concept of death
Has always been beyond me.
I hate seeing a corpse; still, cold and small,
Turning white with every second that passes.
I never thought what it would feel like for someone close
Until it happened.
Hurt is a small word
To explain what I experienced.
I'm grateful for the music
That acted like a harmless drug to me,
Which saved me from losing myself.
As they got buried six feet under,
Any hopes of me seeing them again
Got buried with them,
Cursing each one of my next breath
For not spending my time
With them.
Will they come back?
The bitter truth is no.
The people at loss
Will have to curb their sobs
To look up at the sky and breathe
Through the scent of their ashes,
Giving them their share of breaths.
The dead will not return
But the living can make their journey less lonely.*

Chestha Bhatia

The Women's Pursuit

Women : there is irony in the very nature of this word. Women as the word suggests, are something addition to men, but they are always criticized for lacking what the most wholesome of men possess. Respect, Rights and Freedom are heavy markers of society that are reduced to mere words when it comes to the dictionary of women. There are some fixed rules that define men and women in a society; men are considered to be the great custodians of women and women are supposed to always insert themselves in the shells constructed by them. My question is, if men really consider themselves to be the protectors of women, why didn't they play this role of protecting them when Draupadi was being persecuted in a hall completely packed with men? Why did God have to come and rescue her in the presence of her so-called protectors? Men are considered to be great warriors, hunters and bread earners while women remain captivated like birds in cages contrived by men. If one wishes to look into this situation which men and women form a part of, they really have to unveil their blindfolded eyes. People who say that women cannot do what men can really have to come out of their world of illusions. Women can give birth, men can't. A woman takes care of her in-laws like her own parents, men don't. Women wake up early in the morning and do all the household chores, but men find their sleep too precious to give up. Women are the last to go to bed, after all the members of the house have fallen asleep, but men are the first ones to be down. The world can't do without women and it's high time for all men to realize this. Women are practically the world which some of them are residing in as citizens. A young woman needs encouragement and motivation, which should be followed by the love and support of her male guardians. She needs an adoring pair of hands which will persuade her to move ahead of men, rather than one which will drag her behind them. Women will only be able to excel in their lives when they will get proper education as it empowers us, develops us, designs us, composes us, and makes us worthy to be acknowledged and recognized in society. And above all, I'd like to say that no one would be able to do anything if women themselves were not determined enough to build their lives on their own terms. Attitude is a jewel which women should always carry with themselves. It is kind of a balloon: the more you blow in, the more it grows. Your attitude decides your fate and how victorious you will be in your life. The fruit of success is there within you. You just have to get it out and then the world will follow. Self belief is the key to your success. If you have the will to do something, anything that restricts you from chasing your dreams will not be enough to stop you. What others see you is not as important as how you look at yourself. Whether you see in you lion or a cat is totally dependent on you. Women should have faith in themselves and be the successors of their success and the multipliers of their actions. So, it's high time for women to redefine their position in society. I hope I can motivate you, even if it's only one percent of you all, from these last words of mine:

*Be the transgressor, not the quitter.
Be the definer, not the defined.
Be the competitor, not the loser.
Be the leader, not the follower.*

Kamalpreet Kaur
English Honors
3rd year

The Story Of Every Month

*The shark week begins,
Parting the red sea,
Drowning me in woebegone.
The red badge of courage,
The crimson tide,
Being dishonorably discharged
from the uterine navy,
The great flood cometh,
Making me scarlet with rage.
And when my time of riding
On the cotton pony gets over,
It's like I'm riding
On the crest of a wave.*

*Parmmeet Kaur
English Honors
2nd year*

DEAR SWING

*The swing awaits,
The kites covet a chase.
But there's no one to play
Because children are bogged down by heavy weights.*

*Shrieks of laughter and cry
Have been replaced by.
What's wrong with our boastful eyes,
That can't see the drear behind the smiles?*

*Jars filled with red, yellow, and pink sweets
No more concern a child's greed.
Therefore my dear swing,
Your wait is never ending.*

*Surbhi Joshi
English Honors
2nd YEAR.*

Forever Fall

*I can't change who I am
To survive I must...
All I can give are words,
But I get none in return.*

*My muse is my mind
Through which so many somehow
See the mirror of their lives.
Yet I always end up with hatred
for myself... somehow...*

*You have seen me elevated.
Witness the silence of my imagination,
Witness my rot, Witness my fall...*

*All the spectators inspired said in awe,
"Such a great fall!"*

*- Shruti Gupta,
English Hons.
2nd Year*

Puppet

*India is one of the most amazing nations,
Always dealing with impossible situations.
Whether it be women and their immolation,
Or presently the Babri Masjid and its demolition.*

*So great is our government and its coalition,
That it can actually match the so called forward class and their devotion.
Least do they know about being wrong or right,
They just want to indulge in a religious fight.*

*Indian political structure is like a chess board game:
Powerful are kings and underprivileged their pawns.
Existing without a face and a name,
Like in a forest you'd find a group of fawns.*

*They play the game from both the sides, whether it is black or white.
There remains no scope of their defeat under dexterous acts of spite.*

*But there remains the fact
That their reputation is intact.
As they trick the destitute into thinking their lives may get easier through profane acts
Do those politicians completely forget about those with whom they made a pact?*

*Common man misguided and used,
Always rueful and confused,
Commits crimes as instructed and provoked,
After all, God is there and should be invoked.*

*Realisation comes late:
They understand they fostered wanton hate,
And in this cat fight they were the bait.
There isn't any alternative left other than starting to write one's own fate.*

*Sectarianism, Communalism and fundamentalism are normal
They've existed since the inception of the country and are banal.
A riot doesn't affect a country and its workings,
But a family and its earnings.*

*There had been movements and things will always be so,
But it's completely on us to make it an issue or to let it go.*

*Binish Humayun
English Honors,
2nd Year*

Hopefully

*On the very same level I stand,
Failing to fulfill household chores and other errands.*

*I am nineteen years old,
Still same: dumb and easy to mould,
Believing every rumour I am told.
But then, is it really that important to be bold?*

*At times I can't even get the words right.
Perhaps an indication of a future not so bright.
Despite knowing this, it's my ardent desire to party at night
Wearing clothes which are short and tight.
Perhaps that would help by making me feel light.
But I am worried and wonder if it is socially acceptable and right.*

*Wait, why solve problems as pictured in Bollywood?
Let's introspect and chime in the sweet memories of childhood.
The simple and honest lessons that were taught
Are lying somewhere back in the mind, ready to be used and be easily wrought.*

*But at that time Mr. Mind questions, "Excuse me, aren't you going back to your mediocre phase?"
To him I smile and say, "It's my choice. After all, it's my space."
I want to move at my own pace,
Although education has made life nothing but a race.
Someone like Viru Sahastrabudhhe might think I am a gone case.
But c'mon let's face it: We aren't all champions nor have up our sleeves an ace.*

*So wouldn't it be better to be the players of our own game
Instead of regretting and being victims of mental shame?*

*No matter how fast we run, to the very same destination we all have to reach.
Why not stop, think, love ourselves, and let only life's experiences teach?*

*Binish Humayun
English Honors,
2nd Year*

The Stars Can Heal

*The heavens will light a thousand candles
To tell me it's alright,
Yes, the stars will sing for me tonight.
The glimmer of their eyes will be mirrored in my tears,
Their brightness will concoct with my heart,
And together we will produce an unimaginable melody.
The harmony in the cosmos
Will make my worn out heart beat once more,
And the ethereal mansion called Sky
Will cradle my soul 'left astray'...
Yes, the stars will sweep my scars away.
Instead of breathing in pain and darkness
I would conjure the light today.*

*Laghima Joshi
English Honors
2nd Year*

Residing In Another World

*Living inside a bubble feels safe and sound,
Devoid of known faces and voices I hear all around.
It's easier to pretend that reality does not exist,
That existing is only just a concept, which can be molded from within.
The problem arises when I get excited and spill
The secrets of the hidden castle to those, who it doesn't allow in.
The safe environment of the fantasy world gets tampered with,
They start recognizing the things with which, once only I could associate with.
The songs which had words that sung only to me
Get heard by everyone who I from time to time, so desperately not want to see.
Then I step back to fill in the cracks that appeared in the wall
And promise myself again, not to allow someone to sneak their way into my self-built hall.
But as I do so, a lump still remains formed in my throat,
Since I know this is only a lie I tell myself before I open the gates once more
And allow someone to break down the moat.*

*- Manjot Kaur
English Honors
2nd Year*

Choices

*The tree of life stands strong
With many branches
Sprouting out of its trunk
With leaves and flowers laden.*

** The start of branching
Ends the childhood.
A few branches ahead,
Begins our adulthood.*

*Each branch is a choice
Leading to different parts of the tree,
Each decision helping
To shape our destiny.*

*You choose to follow
A certain branch,*

*And its branches again
Deeper options with boons and banes.*

*A correct choice
Can fill life with bliss.
An incorrect one
Can throw it down a cliff.*

*Not all difficult choices are good,
Not all easy ones are bad.
Choose carefully,
Your life is in your hands.*

*Komal Kusum
B.A. (Prog.)
Second year*

Snow Covered Mountains

*Snow covered mountains we all see,
But we perceive them differently.
For some it is just a part of geography,
For others, a symbol of nature's beauty.
Many compare it to life's obstacles,
Others see it as the ultimate pinnacle.
Many in their midst relax, finding peace and calm,
While others are reminded of cold hearts that cross all limits to harm.
Some see how small they are and become humble,
Others see how big they can be and their egos double.
To each of us, it looks the same,
Yet in our hearts it gets different names.*

*Komal Kusum
B.A. (Prog.)
Second Year*

Life

We are given a life to live,
To get and give,
To make or break,
To think and speak, say and do,
And pay for our actions too.

The results of our actions
Will not always be bad.
They will sometimes make us happy
And sometimes sad.

To think about this
We have our mind.
Life's hidden purpose
We must find.

It takes us time to realize
Who we are and why we are here.

A Piece of Poetry

Not a line can I write,
Without an idea in my mind,
I'm thinking of a theme
But nothing strikes.

Thoughts used to flutter
in through my windows,
Today I see nothing around
even after opening the doors.

Not a single poetic device,
not one rhyme scheme,
Comes to my mind
Not a single theme.

Writing down my thoughts
From one line to the next,
My pen moves forth
My mind's busy in its quest.

As I look at the paper
Kept in front of me,
I see lying before my eyes
A piece of poetry.

Komal Kusum
B.A. (Prog.)
Second year

Once we know it we become aware
Of the truth of life, and we know it's fair.

However, till then we must remember,
That to live, we don't have forever.
We should think of goals and set up an aim,
And keep our focus on the same.

Someday, we'll know what life is
And how it fulfils various purposes.
We all have to die and go,
Who knows, we may be back for more!

Live the life you have to the fullest
So that in the end you don't have any regrets.

Komal Kusum
B.A. (Prog.)
Second year

Freedom

The cage of golden rods
Screams sorrows of separation.
Colourful wings are meant to fly
Above the clouds in the sky,
Not be held in desolation.

On the lavish occasion,
The diamond ring on the bride's finger
Serves only as a decoration.
No one seems to care
About her dreams and similar notions.

Scarcity of ration
Forces a slum-boy to feed his body
By inappropriate measures.
All his dreams and wishes,
Remain locked up like undiscovered treasures.

What is meant by free,
If all emotions
remain in a cage that has a lock,
but not a key?

Amandeep Kaur
B.Com Hons
3rd Year

Somehow We've Lost

*Sitting on the side,
Fingers tapping on a social site,
Somehow we've lost
Ourselves in the virtual night.*

*Streets are still,
Balconies no more witness sixer shots,
We are way too busy on our Playstation sports.
Somehow we've lost
Ourselves in the virtual thought.*

*"Get well soon" wishes
Come on mobile brands.
Who has the time to hold hands?
Somehow we've lost
Ourselves in the virtual lands.*

*- Amandeep Kaur
B.Com Hons
3rd Year*

Turban

*In the people's crowd
The one who makes me proud
Is the Turbanator,
The history creator.*

*People who say that
They don't like turban,
Actually need class
To stand with the royal urban.*

*He takes a stand
For the weaker strands.
By Guru Sahib's preaching,
He becomes the helping hand.*

*They have a golden destiny
Because Turban has a different identity.
Turban isn't just a cloth,
It's the mandatory part of a Sikh's uniform.*

*Amandeep Kaur
B.Com Hons
3rd Year*

Unknowingly

*The men she trust the most,
Those arms that once comfort her the most,
Sold their souls and her body
Just for a couple of pennies.*

*She wants a home,
Not a brothel.
She craves for someone to greet her,
Ignoring the streets that enslave her,
A change from abusive names,
Destiny dumped onto her the shame.*

*Don't title her prostitute
Honour her with gratitude.
She too has emotions,
Not just her body's dimensions.
Men only visit for a night's stand,
She has no one who'd put her hand
Into their own hand.*

*Amandeep Kaur
B.Com Hons
3rd Year*

We're Rushing

*We're rushing in a hurry
From all our worries.*

*We're rushing for future possibilities,
From our present's responsibilities.*

*We're rushing to immortal curve,
From pure, unconditional love.*

*We're rushing towards automated creations,
From human race's relations.*

*We're rushing towards the unseen next day,
By keeping our present on stay.*

*We're rushing for lavish strings,
Escaping from the real things.*

*We're rushing like horses in a race,
Not living fully in our human space.*

*Amandeep Kaur
B.Com Hons*

Red Blood Stains

*The red blood stain
Won't leave her feeling ashamed.
Whilst being the one bearing the pain
Why should she get the blame?*

*The red blood clot
Won't stop her from entering
The religious spot.
She is still the charm of the real camera's shot.*

*Though dogs bark,
The red blood mark
Won't allow you to give
Her character any remark,*

*Amandeep Kaur
B.Com Hons
3rd Year*

For How Long?

*For how long
Do I need to dress
In accordance with how you wish for me look?*

*For how long
Do I need to speak like
Your words are put in my mike?*

*For how long
Do I need to please society
While suffering from inhumanity?*

*For how long
Do I need to think in a way
That doesn't cross out your say?*

*Amandeep Kaur
B.Com Hons
3rd Year*

The Saviour Of My Soul

*You are the saviour of my soul,
The protector,
Oh my lord!*

*Shattered tears
Or deadliest fears,
Whenever I approach you,
You always hear.*

*I ain't strong,
Nor have pride,
Hold my hands,
I am your child.*

*You are the saviour of my soul,
The protector,
Oh my lord!*

*Ask you for one thing,
And you indulge me
With everything.*

*Through no one but you
My fears cease.
Only you glorify me
With eternal peace.*

*You are the saviour of my soul,
The protector,
Oh my lord!*

*Amandeep Kaur
B.Com Hons
3rd Year*

Feel

*Tearing off my skin
Till it would bleed.
Vulnerable,
I am more prone
to feel.*

*Had you bared your knife,
I would stand thus
and not kneel.
But shroud on
the undead,
Was a deceive.*

*Got Dusty,
My pores have started rusting,
Need the veil.
Havoc!
A devil
Concealed.*

*Numb, dumb
I am,
Stretching over me
The peel.
They hid ambrosia
In pockets,
I won't heal.*

*Aware of honest lies,
The Day
would reveal.
Home it's for now,
Dark seeping in,
Feel!*

Ashmeet Kaur

Broken Mirror

*Broken mirror,
Persona's so rare,
I have also had my share.*

*Tainted my hands
In scarlet red.
Underneath the same tint
Dreams have bled.*

*Amateur magician
Clasps bleeding hands,
"Fix, sort, old mirror,
The one I dearly bought."*

*Broken mirror,
Hue's so rare.
Dark truths,
Blotting the glare.*

*Piercing glass
Says, "It's never one".*

*Clasping hands
Can't have it undone.*

*Beguiled,
Ruptured truths,
Left untamed.
Shredded threads
Tied in your name.*

Ashmeet Kaur

Hundreds Of Masks

*Hundreds of masks we wear,
Hiding our true personality,
Making sure none we spare.*

*Keeping all within, is so common these days,
And, "Expressing one's true self is not a trend", we say.
Even though we talk a lot these days,
It's just the sarcasm that prevails and stays.*

*Hundreds of masks we wear,
Hiding our true personality,
Making sure none we spare.*

*We show we are brave and tall,
What we don't show is what we actually fear after all.
We show we are happy inside,
But secretly we are dying with our plight.*

*Hundreds of masks we wear,
Hiding our true personality,
Making sure none we spare.*

*Nobody truly knows each other,
We live like strangers together.
Nothing we leave to spare,
Showing we don't care.*

*Hundreds of masks we wear,
Hiding our true personality,
Making sure none we spare.*

*What we don't know is
This is how we harm ourselves.
What we don't know is that
This takes our peace from the air.*

*Hundreds of masks we wear,
Hiding our true personality,
Making sure none we spare.*

*Making sure nothing from under the mask speaks,
We harm not only us but the people within our reach.
We portray who we are not,
We build relations on grounds that are false.*

*Hundreds of masks we wear,
Hiding our true personality,
Making sure none we spare.*

*Let's throw the masks we wear.
We are amazing personalities,
This personality we can spare.*

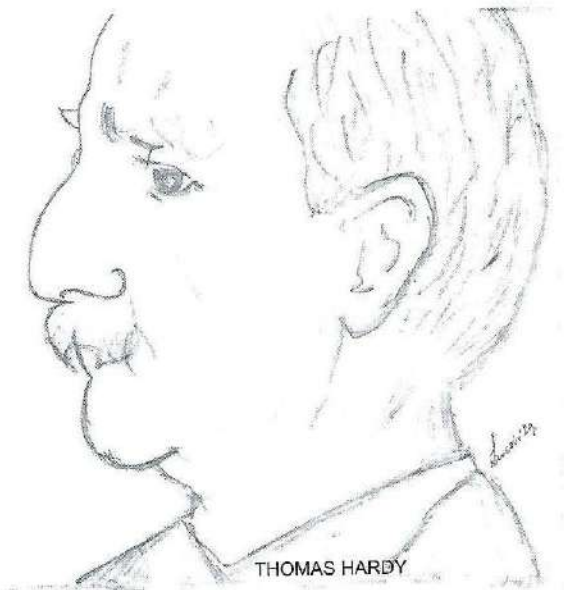
GABRIEL GARCIA MARQUEZ

- Ankita Sharma.
English Honors
1st Year

An Unannounced Reverence

*A queer reverence hit her hard,
Her stomping middle hub was screeching apart.
This swift catastrophic ruined her serene,
Mush and slushy was what she was being.*

*Flow of time is allaying her apart,
Jutting her domains is serving her to start.
That queer reverence is still her part,
She took that along in her burgeon cart.*
Simran Kaur Sareen

The Trek : Not A Choice But A Necessity

*Deep down you know
What you are capable of doing.
There are profuse places to go,
But your synchronization is strewing.*

*You don't need to be in the flock,
Because it's okay to be odd.
You don't need to quell your walk,
It's okay if to now you need to cuarwe.*

*Overthinking degrades your pace,
There's lot you need to face.
In this journey of recognition,
You will finally accomplish solace.*

*Wheeze deep and to with the flow,
Nothing can stop you or make you slow.
You are just a step away from the start,
Onset of this journey will heal your neaut.*

Simran Kaur Sareen

SELF INTROSPECTION

Self-Introspection, The term sounds very hefty. It not only sounds beefy but can also become cumbersome, if not implemented in our lives. It is an internal journey that we undertake, in order to look into our own follies, the areas where we lack and the domains that needs to be jugged in order to design ourselves as being that we have constructed in our mind.

The youth of today, has to deal with a monstrous level of anxiety, while trying to meet the standards of social media. Most of them have this thought cooked in their heads that their Facebook and Instagram profiles need to be exceptional. Their snapchat stories need to be the most unique and impressive ones in order for them to be a part of the 'Cool dudes and babes of 21st century. They feel that everything that they are eating everything which is a part of their day to day life needs to be posted and seen by the world. And if their social media profile somehow becomes, they think that they have ached their lives by becoming an online sensation.

But somewhere, in this process, I believe that contemplation is diminishing from the lives of people. Today, if you ask someone about their own selves, it will be a very grueling task for them to answer in one go because they rarely have anything to say about themselves. Self-introspection is fading and so is self-love. I heard it somewhere that you can't love someone whom you don't know. And that the truth. Here, self-love can't happen until self-analysis is done.

In today's modern world which is brimming with competition in every field and all aspects, self-love and self-introspection is becoming feeble. People rarely spend any time with their own selves. This is resulting in a lack of connection with the self.

I have seen people giving their all to shape their bodies first to get an impeccable click for Instagram. I have seen people going through financial crises in their real lives and still ground beyond all demarcations to make their social profiles look lavish. I have seen people showcasing themselves in fake relationships just to attain the COUPLE GOALS CLICHE. This has made me realise that the social media world of people reflects what they want us to see, rather than what their actual lives are.

We spend hours scrolling through feeds that inspire us and sometimes sly us too. We need to understand that we are simply squandering our precious time. We need to ourselves with self regulation.

Navel gazing helps our conscience to allow us to make the right decisions for our selves. Thereafter, I believe that the act of self-introspection and regulation should form a part of our daily routine. We must perform it as often as possible. It will help us uncover those attributes in our personalities, which are somehow suppressed in our unconscious mind, and will also help us in becoming the most ferocious versions of our selves.

We all are captivating turmoil's and we must acknowledge beautiful pieces of muck that we are. Who knows if this mess within us would add up creating an untold parable that the universe is waiting for?

I'M SIGNING OFF BY SAYING, IT'S HIGH TIME FOLKS, SELF INTROSPECT

Simran Kaur Sareen

Bani
2018-2019

संपादकीय

“यदि हमें जीवित रहना है और सभ्यता की दौड़ में अन्य जातियों की बराबरी करनी है तो हमें श्रमपूर्वक, बड़े उत्साह से, सत्साहित्य का उत्पादन और प्राचीन साहित्य की रक्षा करनी चाहिए।”

महावीर प्रसाद द्विवेदी की उपर्युक्त पंक्तियाँ साहित्य प्रमियों में सृजनात्मक लेखन की प्रेरणा तथा साहित्य की रक्षा के भाव को जागृत करने वाली हैं। हमारी छात्राओं ने अन्य वर्षों की तरह इस वर्ष भी अपनी भावनाओं, कल्पनाओं तथा भोगे हुए यथार्थ को अपनी कलम से उकेर कर सृजनात्मक लेखन के महत्वपूर्ण कार्य में योगदान दिया है। छात्राओं ने अपने जीवनानुभवों तथा आदर्शों को अत्यन्त सहज रूप में प्रस्तुत करने का प्रयास किया है। पवित्रता, त्याग और कर्तव्य—बोध की प्रेरणा देती उनकी ये अनूठी रचनाएँ उनके अन्तःकरण की शक्ति हैं। मीडिया, समाज में नारी की स्थिति, उसकी व्यथा, बाल श्रम, पर्यावरण, सैनिकों की दशा और किसान आदि अनेक विषयों पर लेखनी चलाकर छात्राओं ने अपनी अनुभूतियों को वाणी दी है जिसमें अपरिपक्वता ही सही लेकिन बदलाव, आकांक्षा तथा जिजीविषा की चमक है। मैं छात्राओं को उनके इस श्रेष्ठ प्रयास के लिए बधाई देती हूँ।

हिन्दी साहित्य के लिए यह वर्ष अपूरणीय क्षति का रहा। हमने इस वर्ष अनेक साहित्यकारों को खोया है। हम दिवंगत नामवर सिंह, कृष्णा सोबती, अर्चना वर्मा तथा रमणिका गुप्ता को अपनी भावभीनी श्रद्धांजलि अर्पित करते हैं।

डॉ. रजिन्दर कौर
संपादिका, हिन्दी विभाग

विषय सूची

1.	गुरु नानक : आदि भी और आधुनिक भी — डॉ. संजय	1
2.	नारी — संगम	3
3.	देवभूमि उत्तराखंड — सुभद्रा चौहान	3
4.	कलाम : एक व्यक्तित्व महान — उमंग सिंघल	4
5.	माँ तुझे सलाम — हरजीत कौर सोनी	4
6.	गुरु नानक देव जी — मनप्रीत	5
7.	लगता तो नहीं — वन्दना	6
8.	कुशल प्रशासिका बनना चाहती हूँ — अर्चना उपाध्याय	6
9.	एक अनजान लड़की की कहानी — किरतलीन कौर	7
10.	मैं सपने नहीं देखना चाहती — अर्चना त्रिपाठी	8
11.	किसान — अर्चना त्रिपाठी	9
12.	वीर सैनिक — अंजु वाधवा	9
13.	प्राचीन भारत में स्त्री शिक्षा के उद्देश्य — आशु बिष्ट	10
14.	शून्य — डॉ अर्चना त्रिपाठी	11
15.	मैं मरना नहीं चाहती माँ — आयुषी परगाई	11
16.	औरत की व्यथा — कामारख्या	12
17.	तू कैसा बेटा है — अनुजा	13
18.	देश का रक्षक — शिवांगी वर्मा	13
19.	घर — शिवांगी वर्मा	13
20.	मीडिया का संसार — काजल अरोड़ा	14
21.	मैं — तरन्नुम	14
22.	मीडिया — अस्मिता	15
23.	गुलाब की कली — अंजु वाधवा	16
24.	अभी तो शुरूआत है — दीपाली	16
25.	नौकरी — प्रिया तिवारी	17
26.	माँ तेरे खातिर ही — दीपाली	17
27.	दुख सुख का संगम — कृष्णा राजपूत	17
28.	रिक्शेवाला — कामारख्या	18
29.	धिकार — हरजीत कौर सोनी	18
30.	अटल जी — राधिका सिंह	19
31.	प्रश्न चिन्ह — उमंग सिंघल	19
32.	लड़की का जीवन — राधिका सिंह	20
33.	क्या हो गया इस समाज को? — अदीबा	21
34.	बाल श्रम — हिमांशी पाल	21
35.	यादों का सफर कृष्णा सोबती — परिणीता सैनी	22

गुरु नानक : आदि भी और आधुनिक भी!

गुरु नानक साहिब द्वारा प्रणीत वाणी समसामयिक संदर्भ में बहुत महत्वपूर्ण और उपयोगी स्वीकारी जाती है। वर्तमान समय में भी उनकी प्रासंगिकता अक्षुण्ण है। यदि आज देश के आध्यात्मिक धरातल पर देखें तो विभिन्न धर्मों को मानने वाले अपने-अपने इष्ट देव को लेकर या इष्ट देवालयों को लेकर झगड़ते दिखाई पड़ते हैं। देश का शायद ही कोई कोना हो जहां इस तरह का संघर्ष न दिखाई पड़ता हो। इस संघर्ष के कारण समसामयिक पारस्परिक संबंध के मध्य एक विभाजक रेखा खींचती जा रही है और आपसी मेल मिलाप नष्ट हो रहा है। इस प्रकार के संघर्ष और ईर्ष्या से समस्त परिवेश में कटुता और अशांति बढ़ गई है। इस संदर्भ में गुरुवाणी में प्रदत्त विचार आज भी उपयोगी और सार्थक हैं। गुरुवाणी में परम सत्ता के लिए विभिन्न धर्मों के उपास्यों के नामों को प्रस्तुत किया गया है। हिंदू मत में ब्रह्मा, विष्णु महेश एक ही परम सत्ता के अवतरित रूप हैं। इस्लाम धर्म में भी एक ही खुदा की बंदगी का जिक्र है। गुरुवाणी में परम सत्ता को मात्र एक कहा गया है आदि गुरु के यह विचार आज की धार्मिक वैमनष्यता को समाप्त करने में पूर्णतः कारगर है। इससे संबंधित कतिपय उदाहरण द्रष्टव्य हैं—

“एकांक अवरु नहीं दूजा नानक एक समाई”

अथवा

“साहिब मेरा एक है॥ एको है भाई एको है॥”

इसी प्रकार जाति प्रथा भी आज की बड़ी समस्या है और भारतीय समाज जाति प्रथा और ऊँच—नीच की भावना के कारण कमजोर हो रहा है, टूट रहा है। आज भी दलित वर्ग समाज में रहता हुआ अपने आप को असुरक्षित अनुभव करता है। जैसे चौदवीं शती में संत नामदेव को मंदिर में प्रवेश नहीं करने दिया जाता था वैसे ही आज देश में अनेक मंदिर हैं जहां वंचित समाज को प्रवेश करने के लिए मोर्चे लगाने पड़ते हैं। ऐसे विषम परिवेश में गुरु नानक के निम्नलिखित शब्द कितने सार्थक एवं प्रासंगिक हैं—

“जाणहु जोति न पूछहु जाति। आगै जाति न हे॥

गुरु नानक साहिब ने मानव को मान के निकट लाने के लिए बनावटी और अमानवीय भेदभाव मिटाने के लिए जात पात के विरुद्ध सिंहनाद किया—

“जाति जनम न पूछीए सचु घरु लेहु बताइ॥

सा जाति है सा पाति है जेहे करम कमाई॥”

राजनीतिक क्षेत्र में भी गुरु वाणी का महत्व बहुत अधिक है। वर्तमान युग में अनेकबार शासन द्वारा आधिक्य हो जाता है। कई बार शासक अपनी कमजोरियां छुपाने के लिए जनसाधारण को तंग करता है। इस प्रकार के अनेक उदाहरण गत वर्षों में देखने को मिले हैं, ऐसी परिस्थिति में गुरु नानक साहिब द्वारा अपने युग के शासकों की आलोचना याद आती है। गुरुवाणी में तत्कालीन शासकों का चित्रण इन पंक्तियों में विशेष रूप में अवलोकनीय है—

“राजे सीह मुकदम कुते॥ जाइ जगाइन बैठे सुते॥

चाकर नहदा पाइन्हि धाउ॥ रतु पिनु कुतिहो चटि जाहु॥

जिथै जीआं होसी सार॥ नकीं बढ़ी लाइतबार॥

अर्थात् राजा सिंह के समान हिंसक और चौधरी कुत्तों के समान लालची हो गए हैं, वह शांत प्रजा को दुख देते हैं और उनके नौकर अपने नाखूनों से लोगों को जख्मी करते हैं और उनका रक्त कुत्तों की तरह चट कर जाते हैं। जहां इनके कर्मों

की परख की जाएगी वहां इन अमानवी और अविश्वसनीय लोगों की नाक काट ली जाएगी। इसी तरह गुरु नानक ने बादशाह बाबर द्वारा किए गए अत्याचारों को ना केवल सहा बल्कि उनकी सशक्त शब्दावली में आलोचना भी की। गुरु कवि द्वारा विध्वंसक और गंभीर वर्णन वस्तुतः इनके प्रत्यक्ष और निजी अनुभव पर आधारित हैं।

वर्तमान समाज में स्त्री को जो स्थान मिलना चाहिए वह अभी तक नहीं मिला है। आज भी दहेज प्रथा और बलात्कार आदि के कारण स्त्री जाति को ना केवल अपमानित किया जाता है बल्कि कभी-कभी उसे जान से भी हाथ धोना पड़ता है। गुरु नानक के युग में भी स्त्री को निम्न स्थान दिया जाता था। उसे पुरुष के समान अधिकार प्राप्त नहीं थे, उस पर नाना प्रकार के अत्याचार किए जाते थे। नानक एक स्थल पर कहते हैं कि शासकों द्वारा किए जाने वाले अत्याचार और अमानवीय व्यवहार के कारण मुसलमानियाँ दुखी होकर कुरान पढ़ती हैं और कष्ट के फल स्वरूप 'खुदा खुदा' कहती हैं।

स्त्रियों पर हो रह अमानवीय व्यवहार को देखकर गुरु नानक ने ही सर्वप्रथम स्त्री की मुक्त कंठ से प्रशंसा की थी। उन्होंने स्त्री की निंदा करने वालों फटकारा। उन्होंने स्त्री को महान राजाओं तथा महापुरुषों को जन्म देने वाली कह कर सम्मानित किया। गुरु नानक ने स्त्री की प्रशंसा करते हुए घोषित किया—

“भंडि जंमिए भंडि निमिए भंड मगणु वीआहु॥

भंडहु होवै दोसती भंडहु चलै राहु॥

भंडु मुआ भंडु भालीऐ भंडि होवै बंधानु॥

सो किउ मंदा आखिऐ जितु जंमहि राजानु॥

अर्थात् स्त्री से ही मनुष्य जन्म लेता है, स्त्री के उदर से ही प्राणी का शरीर निर्मित होता है। स्त्री से विवाह होता है स्त्री के द्वारा अन्य पुरुषों से संबंध जुड़ता है। उसी से मानव उत्पत्ति का क्रम चलता है, उसी के द्वारा समाज का निर्माण होता है। फिर उस स्त्री को बुरा क्यों कहा जाए जो महान पुरुषों को जन्म देती है। हमारे विचार से पंद्रहवीं-सोलहवीं शताब्दी में गुरु नानक ने सिख समाज में स्त्री जाति को जितने अधिकार दिए उतने अधिकार आज से 90 वर्ष पूर्व विश्व के किसी भी देश की स्त्रियों को प्राप्त नहीं थे।

गुरु नानक की वाणी की आधुनिक संदर्भ में प्रासंगिकता और महत्ता के संबंध में डॉ. नरेंद्र ने उचित ही लिखा है कि उन्होंने श्रुति मार्ग को ग्रहण ना करके ज्योति मार्ग का ही अवलंबन किया। श्रुति मार्ग वेद-शास्त्र-प्रतिपादित ज्ञान-कर्म-समन्वित साधना का मार्ग था। उन्होंने ज्ञान और कर्म के समन्वय के स्थान पर ज्ञान और भक्ति (प्रेम) का समन्वय कर परम तत्व के साक्षात्कार का ज्योति मार्ग स्वीकार किया।

निष्कर्ष रूप में कहा जा सकता है कि गुरु नानक की वाणी अपने सर्वकालिक और सार्वभौमिक विचारों के कारण आधुनिक संदर्भ में अत्यंत प्रासंगिक और महत्वपूर्ण है। इनकी वाणी आधुनिक समाज की समस्याओं के समाधान करने में पूर्ण सक्षम है। अतः गुरु नानक की वाणी युग अनुकूल है, समसामयिक है, वर्तमान संदर्भ से संपृक्त है।

डॉ. संजय
(सहायक प्रोफेसर)
हिंदी विभाग

नारी

ममता, प्रेम, त्याग की मूरत
धरती पर भगवान की सूरत
नारी में जब शक्ति सारी
फिर क्यों है नारी बेचारी?

सौंप दिया किसी को जीवन
कन्या से बन गई पत्नी धन
अपनी इच्छाओं का करके दमन
किया समर्पित सम्पूर्ण जीवन

आँखें हैं नम मान की प्यासी
आँचल में ममता, दिल में उदासी
सौंप दिया सब तन, मन, धन
फिर क्यों समझे सब उसको दासी?

जिसने तुम्हें अर्पित किया जीवन
फिर क्यों आहत करते उसका मन?
कोई न समझे उसकी व्यथा
यह तो है घर-घर की कथा
सम-अधिकारिणी है नारी
वो भी है जीने की अधिकारी

उसके भी हैं कुछ अपने सपने
जिन्हें रौंदे उसके ही अपने
हम सब नारी की संतान
मत करे उसका अपमान

उसके भी दुख दर्द को समझो
समझो, उसका चरित्र महान
माँ, बेटी, पत्नी है नारी
जिससे चलती दुनिया सारी
नारी का जो करे अपमान
कृतघ्न है वो, पशु समान।

संगम

राजनीति विज्ञान (विशेष)
द्वितीय वर्ष

देवभूमि उत्तराखंड

विशाल पर्वत जहाँ अखंड हैं,
सुनहरी वादियों का जो खंड है,
ये देवों की भूमि उत्तराखंड है।

अल्मोड़ा की सुंदर है हरियाली
पेड़ों की लताएँ भी हैं मतवाली
निर्मल व पावन गंगा का प्रवाह बेमिसाल है,
देखो महिमा इसकी कितनी अपार है,
जहाँ की संस्कृति में रंग है,
जहाँ सज्जनों का संग है,
ये देवों की भूमि उत्तराखंड है।

चमोली को शोभित करता देखो बद्रीनाथ है,
हेमकुंड भी है यहाँ पर गोपेश्वर भी तो साथ है।
घने वनों-जंगलों में फैला बाँस-बुरास का प्यार है,
सचमुच में यह पहाड़ों की भूमि स्वर्ग का अवतार है।
शिखर पर हिमालय की चोटी लगती बेमिसाल है,
मन को आनंदित करता अपना नैनीताल है।
जहाँ वीरों की वीरता अखंड है,
शूरवीरों का जो खंड है,
ये देवों की भूमि उत्तराखंड है।

आधुनिकता ने दिया विकास का आश्वासन,
टिहरी बांध ने किया लोगों का विस्थापन,
अगर पौड़ी, चमोली की उत्तराखंड में अलग पहचान है,
तो कुमाऊँ, टिहरी इसकी उज्ज्वल शान हैं।
सुनहरी धूप की चादर में पहाड़ लगता बड़ा सुहाना है,
जड़ी-बूटी, वन्य-जीवन से इसका नम्रा बड़ा पुराना है।
शहरों की गर्मी से झुलसे मिट्टी और मैदान,
पहाड़ों में कोहरे से ढके घर, जंगल और झाड़,
जहाँ की मिट्टी में प्रकृति की सुगंध है,
जहाँ मसूरी और धनौली पर्यटन का अंग हैं
ये देवों की भूमि उत्तराखंड है।

सुभद्रा चौहान

राजनीति विज्ञान (विशेष)
तृतीय वर्ष

कलाम : एक व्यक्तित्व महान

विज्ञान में है जिसका अमिट योगदान,
याद रहेगा सदा वो व्यक्तित्व महान।
जिसने हिंदुस्तान की युवा पीढ़ी की,
प्रतिभा तराशने का किया अद्भुत काम,
कैसे बखानूँ उनकी शान।
सरल व्यक्तित्व था जिसकी पहचान,
जिसकी गाथा बुनने को अल्फाज भी है बेचैन,
कैसे भूल सकेंगे हम ऐसा मिसाईल मैन।
उनके जीवन कोश में हर नकारात्मक शब्द की थी,
एक सकारात्मक परिभाषा,
बचपन से उड़ने की थी उनकी अभिलाषा।
पर उससे भी कहीं अधिक लंबी उड़ान को था उनका इंतजार,
तभी आज बनी उनकी सोच भावी भारत की कर्णधार।
भारत 2020 था उनका सपना,
जिसको पूरा करने को योगदान देगा भारत का हर बच्चा।
ऐसे व्यक्तित्व को मेरा सलाम,
जिसने दिलवाया भारत को विश्व में सम्मान।
शायद ही कोई राष्ट्रपति रहा होगा इतना महान,
जिसकी गाथा गा रही है आज हर एक ज़बान।

उमंग सिंघल
एस.सी. सांख्यिकी (विशेष)
प्रथम वर्ष

माँ तुझे सलाम

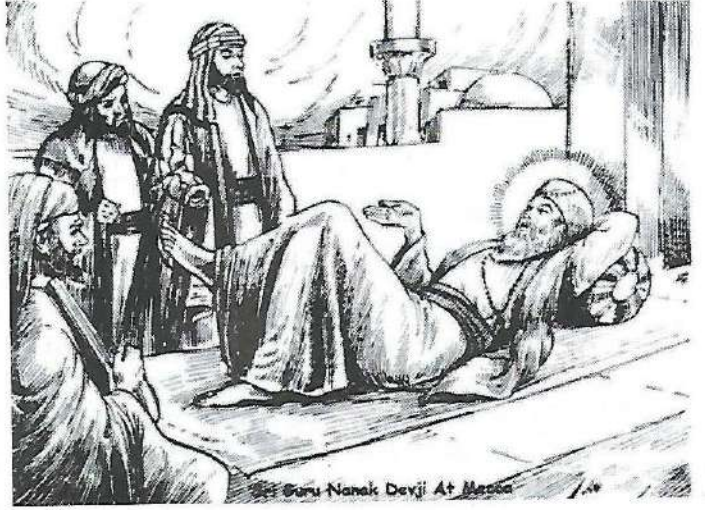
उस कोख को नमन है, जिसने यह लाल जाया।
न सैकड़ों, हजारों, लाखों में एक पाया।
माता-पिता ने जो भी संस्कार शुभ दिए थे,
जन्म से ही उनका प्रकाश साथ लाया।
शुद्धाचरण के जल से रहता सदा नहाया।
पारस सोने जैसा, जौहरी ने तुझको आंका,
खरा था और भी निखरा जीवन जितना गया तपाया।
तेरी सादगी के आगे मुनि भी सिर झुकाते,
निःस्वार्थ भरा जीवन तूने था सदा बिताया।
'जीयो और जीने दो' आंदोलन तुमने शुरू किया,
ऋषियों की योग कला को तुमने पेशा नहीं बनाया।
देश-विदेश में तूने योग की मशाल थी जलाई,
पर गुरु मंत्र देकर तुमने गुरुधर्म नहीं चलाया।
लाखों चिराग किए रोशन तूने इस जहाँ में,
'प्रकाश' नाम अपना कर सार्थक उसे बनाया।

हरजीत कौर सोनी
बी.ए. हिन्दी (विशेष)
तृतीय वर्ष

गुरु नानक देव जी

गुरु नानक देव जी का जन्म 1469 में पंजाब (पाकिस्तान) क्षेत्र में रावी नदी के किनारे स्थित तलवंडी नामक गाँव में हुआ था। सिख धर्म के संस्थापक और पहले गुरु गुरु नानक देव जी का जन्म कार्तिक पूर्णिमा के दिन हुआ था। यही वजह है कि इस दिन को सिख धर्म के अनुयायी बड़े ही धूमधाम से प्रकाश उत्सव और गुरु पर्व के रूप में मनाते हैं। इनके पिता का नाम मेहता कालू तथा नाता का नाम तृप्ता देवी था। तलवंडी का नाम आगे चलकर इनके नाम पर ही ननकाना पड़ गया।

बचपन से ही इनमें प्रखर बुद्धि के लक्षण दिखाई देने लगे थे। पढ़ने-लिखने में इनका मन नहीं लगा। मात्र 7-8 वर्ष की उम्र में परमात्मा के संबंध में इनके प्रश्नों के

आगे अध्यापकों ने हार मान ली। तत्पश्चात् सारा समय वे आध्यात्मिक चिंतन और सत्संग में व्यतीत करने लगे। उनके सभी मित्र जब खेल-कूद में अपना समय व्यतीत करते तब वे नेत्र बंद कर आत्म-चिंतन में निमग्न हो जाते थे। बचपन के समय में कई चमत्कारिक घटनाएं घटी जिन्हें, देखकर गांव के लोग इन्हें दिव्य व्यक्ति मानने लगे। गुरु नानक देव जी अपने व्यक्तित्व में दार्शनिक, योगी, गृहस्थ, धर्मसुधारक, समाज-सुधारक, कवि, देशभक्त और विश्वबंधु सभी के गुण समेटे हुए थे।

इनका विवाह बालपन में मात्र सोलह वर्ष की आयु में गुरदासपुर जिले के अंतर्गत लाखौकी नामक स्थान के रहने वाले मूला की कन्या सुलखनी से हुआ था। 32 वर्ष की अवस्था में इनके प्रथम पुत्र श्रीचंद का जन्म हुआ। चार वर्ष पश्चात् दूसरे पुत्र लखमीदास का जन्म हुआ। दोनों पुत्रों के जन्म के पश्चात् गुरु नानक देव जी ने अपने परिवार का भार अपने रवसुर पर छोड़कर मरदाना, लहना, बाला, रामदास इन चार साथियों को लेकर तीर्थयात्रा के लिए निकल पड़े। 1521 तक इन्होंने तीन यात्राचक्र पूरे किए जिनमें भारत, अफगानिस्तान, फारस और अरब के मुख्य स्थानों का भ्रमण किया। इन यात्राओं को पंजाबी में "उदासियाँ" कहा जाता है।

गुरु नानक देव जी ने 'इक ओंकार' का नारा दिया यानी ईश्वर एक है। वह समस्त जगह विद्यमान है। हम सबका "पिता" वही है, इसलिए सबके साथ प्रेमपूर्वक रहना चाहिए। इनके अनुयायी इन्हें नानक, नानद देव जी, बाबा नानक और नानक शाह नामों से संबोधित करते हैं। गुरु नानक देव जी ने मुसलमानों के अत्याचार के विरुद्ध सिक्खों को तैयार किया था। गुरु नानक देव जी ने सनातन की रक्षा के लिए सर्वस्व न्योछावर कर दिया था। गुरु नानक देव जी के विचारों से समाज में परिवर्तन हुआ।

आप जी 22 सितंबर 1539 ईसवी को ज्योति जोत समा गए। इन्होंने अपनी मृत्यु से पहले अपने शिष्य भाई लहना को अपना उत्तराधिकारी बनाया, जो बाद में गुरु अंगद देव जी नाम से जाने गए।

मनप्रीत
हिन्दी (विशेष)
प्रथम वर्ष

लगता तो नहीं

सब कुछ बदल रहा है,
और भी बदलेगा, लगता तो नहीं।

शारीरिक बीमारियों का इलाज तो है,
पर मानसिक विकृति ठीक होगी, लगता तो नहीं।

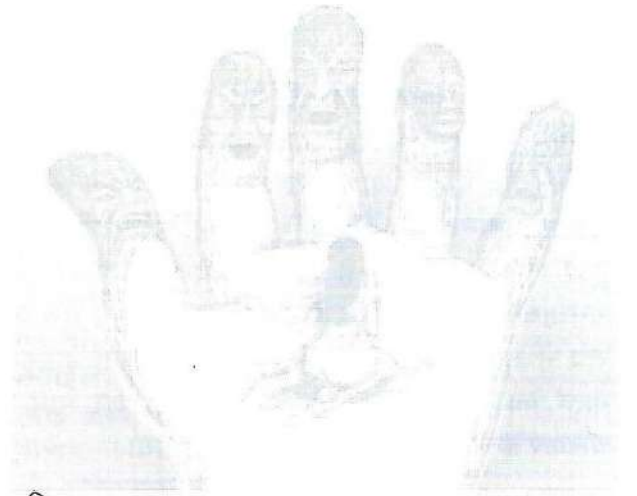
फसलों को देखकर किसान खुश हो रहा है,
पर आत्महत्या का दौर रुकेगा, लगता तो नहीं।

अधिकारों के लिए कानून तो बहुत हैं पर,
सबको यह अधिकार मिल रहे हैं, लगता तो नहीं।

औरतों को अधिकार मिला, शिक्षा मिली, सुरक्षा मिली, सम्मान मिला,
वाकई हर एक को मिला, लगता तो नहीं।

देश स्वतंत्र तो हो गया है पर,
भ्रष्टाचार, आडंबर, कुरीतियों आदि से आजाद है, लगता तो नहीं।

यदि ऐसा ही दौर चलता रहा,
तो यह समाज सुधरेगा कभी, लगता तो नहीं।

वन्दना
राजनीति विज्ञान (विशेष)
तृतीय वर्ष

कुशल प्रशासिका बनना चाहती हूँ

अपने पंखों से ऊचाईयाँ पाना चाहती हूँ मैं,
कमजोर नहीं, कुशल प्रशासिका बनना चाहती हूँ मैं।

मध्य परिवार से हूँ फिर भी, सर्वोत्तम बनना चाहती हूँ मैं,
कमजोर नहीं, कुशल प्रशासिका बनना चाहती हूँ मैं।

मैंने देखे अनेक कष्ट, फिर भी काँटों की राह से ऊचाईयाँ पाना चाहती हूँ,
अपने सपनों के पंख से आकाश छूना चाहती हूँ मैं,
कमजोर नहीं, कुशल प्रशासिका बनना चाहती हूँ मैं।

मेरा जन्म ताने सुनने के लिए नहीं हुआ,
सबको अपनी बात सुनाना चाहती हूँ मैं,
कमजोर नहीं कुशल प्रशासिका बनना चाहती हूँ मैं।

अर्चना उपाध्याय
संस्कृत (विशेष)
तृतीय वर्ष

एक अनजान लड़की की कहानी

एक अनजान लड़की की कहानी है,
जो मुझे आपको सुनानी है।

लड़की में नादानी है,
करती हमेशा मनमानी है।
सच्चाई की वो मूरत है,
मासूम उसकी सूरत है।
फोन से उसको प्यार है,
उसके लिए बाकी सब बेकार है।
ना-ना करते-करते भी सबकी बात मान जाती है,
माना अभी भी मेरे लिए थोड़ी सी वो अनजान है।
एक अनजान लड़की की कहानी है,
जो मुझे आपको सुनानी है।

पर वो नादान है रहती थोड़ा परेशान है,
बहुत पूछने के बाद बताई उसने अपनी कहानी थी।
एक अनजान लड़की की कहानी है,
जो मुझे आपको सुनानी है।

सच कहूँ तो उस दिन आँख मेरी भी भर आई थी,
न जाने आज भी कितना कुछ वो सहती है,
पर आज भी किसी से कुछ नहीं वो कहती है,
मुँह पर हँसी का मुखौटा पहने मुझसे आज भी सच छुपाती है।
एक अनजान लड़की की कहानी है,
जो मुझे आपको सुनानी है।

पर बात पुरानी हो जाने पर खुद ही उसे बताती है,
कुछ यादें आज भी उसे कभी-कभी याद आ जाती हैं,
जो कभी उसे उदास और कभी उसके चहरे पर चमकान छोड़ जाती हैं।
बीते हुए कल कभी वापस नहीं आते,
एक अनजान लड़की की कहानी है,
जो मुझे आपको सुनानी है।

यही सबसे बड़ा कसूर है,
लेकिन हँसकर जीना भी तो,
जिंदगी का ही दस्तूर है।
मालूम है मुझे कि एक दिन
तोड़कर हर पिंजरा जाने कब वो उड़ जाएगी,
डर लगता है मुझे कहीं वो मुझे भूल तो न जाएगी
अगर मेरे बस में होता तो सब कुछ दे दूँ उसे

एक अनजान लड़की की कहानी है,
जो मुझे आपको सुनानी है।

एक अच्छी इंसान है,
यही थी एक अनजान लड़की की छोटी सी कहानी,
जो थी मुझे आपको सुनानी।

किरतलीन कौर
बी.एल.एड (द्वितीय वर्ष)

मैं सपने नहीं देखना चाहती

कल सपने में देखा था मैंने
नीला, पीला, गुलाबी फूल
और अगले दिन का आकलन
लग चुका था
दिन अच्छा होगा।
कुछ और सपने को हकीकत में बदलने
निकल पड़ी थी
एक नई मंजिल की तरफ
सोचती रही थी रास्ते पर
शुक्र है
आज के सपने में
बड़े नाखून वाला, बड़े बालों वाला
राक्षस नहीं दिखा
जो मेरा मुँह दबोचना चाहता है
और मैं घबराई
पसीने से तर
नींद से उठ जाती हूँ...
खैर, आज फूल देखा
कुछ अच्छा होगा जरूर।
बस रुक चुकी है
उस रोज की तरह
आज कई इंसान दिखने वाले...
मेरा मुँह दबोच रहे
मैं हाथ-पाँव मारती
गूँ...गूँ...गूँ... की आवाज़ निकाल रही
मेरे कपड़े तितर-बितर हो चुके हैं
कोई एक मदद को तैयार नहीं

मेरी आँखें बंद है
मैं सोच रही हूँ
फूल के बाद फिर यह सपना...???
पर आज आँख खुलने पर भी
यह सपना साथ क्यूँ नहीं छोड़ रहा...?
मैं परेशान हूँ
मेरी कराह चीत्कार रही है
मैं जगना चाहती हूँ
पर, जग नहीं पा रही हूँ
मेरे नाम से लगातार धुआँ-धार
नारे लग रहे
जगह-जगह
कैंडिल मार्च हो रहे
मैं बोल नहीं पा रही हूँ, कि
कोई मुझे जगाओ
मैं जिंदा हूँ
मुझे 'इस सपने' से बाहर निकालो
मैं नहीं देखना चाहती
ऐसा भयावह सपना
मैं कुछ बनना, कुछ करना चाहती हूँ
मुझे बचाओ
पर मेरी आवाज़
लोगों की हँसी-ठिठोली में
दब रही, दबती ही जा रही
मैं थक गई हूँ
अब सच में सो जाना चाहती हूँ...

अर्चना त्रिपाठी
हिन्दी विभाग

“किसान”

हाँ किसान हूँ मैं
असहाय, हताश
ऋणसंकट से जूझता
क्रूनी पूँजीवाद की
मार हूँ मैं
हाँ किसान हूँ मैं
भारत के इंडिया से दूर
रूढ़ि परंपरा में खपता
सामाजिक मरजाद का शिकार हूँ मैं
हाँ किसान हूँ मैं
तमाम नारों, घोषणाओं को सुनता
एक बहरा, चिथड़ों में लिपटा
किसानी से घिसटता
बँधुआ मज़दूर हूँ मैं
बाढ़ औं सूखों की बेचारगी ही नहीं
उनकी रणनीति की पहली चाल हूँ मैं
हाँ मजबूर हूँ मैं
गली-मुहल्ले का तिरस्कार ही नहीं
उनकी जीत का प्रमाण हूँ मैं
हाँ तिरस्कार हूँ मैं
वादा खिलाफी को ढोता
उनकी सेल्फी में भिंचता
फाँसी के फंदों से झूलता
किसान नहीं
मज़दूर नहीं
लोगों की बहसों में शामिल
अंततः
एक लाश हूँ मैं
सिर्फ एक लाश हूँ मैं
हाँ.....

अर्चना त्रिपाठी
(सहायक प्रोफेसर)
हिंदी विभाग

वीर सैनिक

हे वीर सैनिक
देश की आन है तू
देश की शान है तू
देश का मान है तू
ऐ वीर सैनिक
देश की पहचान है तू।

न ठंड में, न गर्मी में,
न बरसात में, तू हारता है।
अपने कर्तव्य का पालन,
भलि-भाति तू जानता है।

कितनी कुर्बानियाँ दीं,
कितनी खून की होली खेली,
कितने-कितने हमले,
कितनी बारिशें झेली।

तू हमारा प्रहरी है,
तू ही हमारा रक्षक,
तू ही एक देवदूत देशवासी के लिए,
शेर की दहाड़ जैसी तेरी एक पुकार है,
तू हमारा ईश्वर, तू कल्याणकारी है।

जब-जब तू जागा, भारत का वासी सोता है,
बार्डर पर तैनात, तू भूखा-प्यासा होता है।
तेरा यह हौसला एक नई मिसाल है,
तू एक योद्धा, तू जाबाज़ है,
भारत की सुरक्षा में तेरा योगदान है।

जितना बखान करूँ वो भी आज कम है,
तेरी जैसी हस्ती, करौड़ों में कम है।
भारत की आन है तू
भारत का शान है तू
भारत का मान है तू
हे वीर सैनिक
तुझे हमारा सलाम है।

अंजु वाघवा
हिंदी (विशेष)
तृतीय वर्ष

प्राचीन भारत में स्त्री शिक्षा के उद्देश्य

वर्तमान की जड़ें अतीत में होती हैं क्योंकि भारत के अतीत का गौरव वर्तमान को उज्ज्वल करता हुआ उसके भविष्य को भी आकर्षक बनाता है। प्राचीन भारत की यह एक विशेषता है कि इसका निर्माण राजनैतिक, आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्र में न होकर धर्म क्षेत्र में हुआ था। जीवन के प्रायः सभी अंगों में धर्म का प्रधान्य था। भारतीय संस्कृति धर्म की भावनाओं से ओत प्रोत है।

प्राचीन काल में नारी शिक्षा का उद्देश्य मात्र जीवनोपयोगी ज्ञानार्जन ही नहीं था अपितु वे उच्च शिक्षा के क्षेत्र में दार्शनिक तथ्यों के ज्ञान की भी आकांक्षा थी। लौकिक सुख की पूर्ति ही उनकी शिक्षा का प्रमुख लक्ष्य नहीं था।

वैदिक काल में शिक्षा के क्षेत्र में स्त्रियों की स्थिति सम्मानजनक थी। वे मन्त्रदृष्टा ऋषिका के रूप में उभर कर आध्यात्मिक क्षेत्र में छा गयी। ऋग्वेद संहिता के विभिन्न श्लोकों की मन्त्रस्रष्टा (मन्त्रों की रचना करने वाली) लोपामुद्रा, श्रद्धा, कात्यायनी, घोषा, शाश्वती, नारियां विशेष उल्लेखनीय हैं जिनके ब्रह्मवादिनी होने के वर्णन पर्याप्त रूप से मिलते हैं। उपनिषदों में विदुषी स्त्रियों के अनेक उदाहरण मिलते हैं।

‘वृहदारण्यक उपनिषद्’ में जनक की सभा में गार्गी और याज्ञवल्क्य वाद-विवाद का उल्लेख मिलता है। महाभारत से ज्ञात होता है कि योगिनी सुलभा, मदालसा, अरुन्धती, द्रौपदी, गान्धारी जैसी शिक्षित स्त्रियों ने महत्वपूर्ण भूमिका अदा की है। कतिपय बौद्ध दार्शनिक नारियों में धम्मदिन्ना एवं सौणादिन्ना का विशेष उल्लेख किया गया। जैन ग्रन्थ भगवती सूत्र में दधिवाहन की पुत्री वन्दना या चन्द्रबाला का भी वर्णन मिलता है, जो जैन धर्म तथा दर्शन में पारंगत थी तथा जिसने स्वयं महावीर स्वामी के साथ वाद-विवाद किया था। ये सभी साक्ष्य इस तथ्य के द्योतक हैं कि प्राचीनकाल में नारी शिक्षा का उद्देश्य सामान्य ज्ञानार्जन तक सीमित न था, वरन् उन्होंने उच्च ज्ञान व दर्शन की शिक्षा में भी दक्षता अर्जित की। छठी शताब्दी ई०पू० में नारियों ने धार्मिक स्वंत्रता अर्जित की, जिसमें शिक्षा ने स्त्रियों के जीवन को अत्याधिक प्रभावित किया।

ऋग्वेद में जहां शिक्षित स्त्री-पुरुष के विवाह को उपयुक्त कहा गया है, वहीं अथर्ववेद का कथन है कि अनुशासनबद्ध शिक्षा काल व्यतीत करने के पश्चात् ही उसका विवाह होता था। महाभारत के शान्ति पर्व में यह जानकारी प्राप्त होती है कि कुछ स्त्रियों ने आजन्म ब्रह्मचारिणी का जीवन व्यतीत करते हुए धर्म एवं दर्शन का वृहद् अध्ययन किया। ऐसी ही ज्ञान-पिपासु कन्याओं को जो आजन्म अध्ययनरत थी, “ब्रह्मवादिनी” कहा गया अर्थात् प्राचीन सामाजिक व्यवस्था को ध्यान में रखते हुए यह कहा जा सकता है कि वर-वधू शिक्षित होने के कारण समाज में बहुपत्नी प्रथा के तिरस्कृत होने पर एक पत्नी प्रथा का प्रचलन हुआ क्योंकि एक पत्नीव्रत की प्रशंसा सर्वत्र की गयी है। रामायण में राम एवं सीता की गाथा तथा कालिदास के रघुवंश में राजा अज की गाथा इसी आदर्श के ज्वलन्त प्रमाण रहे हैं। वात्स्यायन ने भी अपने कामसूत्र में एक पत्नीव्रत की प्रशंसा की है। गुप्तकाल में वात्स्यायन ने चौसठ ललितकलाओं को निर्दिष्ट करके नारी जीवन को आनन्द की प्राप्ति हेतु सुअवसर प्रदान किया था। हमारा मानस पटल पूर्व परिस्थितियों के सिंहावलोकन के लिए ही नहीं बल्कि वृहद विवेचन के लिए बाध्य करता हुआ प्रतीत होता है। जबकि मानव जीवन को समृद्ध, सार्थक एवं सुंदर बनाने में शिक्षा का महत्वपूर्ण स्थान है। शिक्षा जो एक सामाजिक प्रक्रिया है साथ ही वह सामाजिक प्रक्रिया का अमोघ अस्त्र भी है क्योंकि समाज का मूलाधार व्यक्ति है – व्यक्ति का मूलाधार है, परिवार। बच्चा नागरिकता का प्रथम पाठ अपनी माँ के चुम्बन और पिता के स्नेह द्वारा ही सीखता है।

“शून्य”

वह जीती है कतरा-कतरा
कुछ बचाती है
कुछ छींट देती है बीज की तरह
हाथ जोड़ कहती है
लो उसके अभिनय से
सीख ही लिया अभिनय
चिल्लाती है हकीकत में दुनिया अभिनय है
खामोश हो जाती है
अब तो लड़ाई भी खामोशियों से होने लगी है
एक अजीब ही शांति है उस तरफ
बिस्तर की सिलवटों को तह करती
वह जानती है
पिछली कई रातें
किसी और बिस्तर में पड़ी रही है ये सिलवटें
द्वंद्व में गुजरती
जवाब ढूँढ़ती है
भोजन के बाद नेपकिन देना नहीं भूलती
चाय में कभी चीनी ज्यादा तो कभी
पानी ज्यादा
जीवन में मात्रा लगाते-लगाते स्वाद की मात्रा
भूलती सी जा रही है वह
बड़े सलीके से सिरहाने पानी रख जाती है
पता है रात में अक्सर उन्हें कुछ सोचकर
पसीना आ जाता है
हलक सूख जाता है
उसे आज भी छन-छनकर सपने आते हैं
वह सुबकती नहीं, हँसती है
पागल नहीं है वह
कोने में रखे गमले को कभी पानी देती है
कभी भूल जाती है सूखने तक
वह माफ कर देना चाहती है
बड़ी भूलों को.....
माफ नहीं कर पाती है
हर जगह से थक हारकर लौटने के बाद
उसे स्वीकार कर लेती है वह
‘उसे’ नहीं फर्क पड़ता
कितनी और रातें... कितनी और सिलवटें...
कितनी और पिकचर..., कितनी और यादें
फर्क पड़ता है सिर्फ उसे उसकी खामोशी
कुरेदे जाने पर
शायद अब वह उसे
मनुष्य नहीं
‘शून्य’ समसती है....

डॉ० अर्चना त्रिपाठी
हिन्दी विभाग

मैं मरना नहीं चाहती माँ

मैं मरना नहीं चाहती माँ
तेरी उस हसीन दुनिया का
करना चाहती हूँ मैं भी दीदार माँ
मुझे मत मार माँ।

तेरे आँगन की बगिया में,
चाहती मैं हूँ पलना।
पायल की छम-छम करती माँ,
चाहती हूँ मैं भी चलना।

तेरी आँखों का तारा बन,
चाहती हूँ झिलमिल करना।
तेरी सखी सहेली बन,
चाहती हूँ बातें करना।

तेरे दिल में प्यार का सागर,
चाहती हूँ मैं भरना।
मिशरी से मीठे बोल बोलकर,
चाहती हूँ मैं गाना।

तेरे प्यार दुलार की छाया,
चाहती हूँ मैं भी पाना।
चहक-चहक कर चिड़िया सी,
चाहती हूँ मैं भी उड़ना।
महक-महक कर फूलों सी,
चाहती हूँ मैं भी खिलना।

नहीं-नहीं मैं और कुछ नहीं चाहती माँ,
बस तेरी बड़ी-सी जिंदगी का,
एक छोटा-सा हिस्सा बन,
रहना चाहती हूँ सदा।
मैं मरना नहीं चाहती माँ।
मैं मरना नहीं चाहती माँ.....।।

आयुषी परगाई
बी.कॉम (विशेष)
तृतीय वर्ष

औरत की व्यथा

भेद-भावों के बीच
अपने परायों के बीच
राक्षसों हैवानों के बीच
लाया गया मुझे जीवन पाने को
परन्तु हर कोई जान का
प्यासा नज़र आया मुझे
हर घर में यमराज नज़र आया मुझे।

मेरी आस को तरसते लोग
यहाँ बहुत कम थे
तभी तो आने से पहले
दुत्कारा गया मुझे
अस्तित्व भी नहीं था तभी से
मौत का साया नज़र आया मुझे
हर घर में यमराज नज़र आया मुझे।

दिल धड़कने ही लगा था
सांस चलने ही लगी थी
हाथ पैरों ने तो शक्ल
अभी ली भी नहीं थी
बित्ते भर भी नहीं थी मैं
फिर क्यों मरवाया गया मुझे
अस्तित्व भी नहीं था तभी से
मौत का साया नज़र आया मुझे
हर घर में यम का दूत नज़र आया मुझे।

एक देवता ने (पिता)
दूसरे देवता (चिकित्सक) के हाथों
तीसरे देवता के पास (यमराज)
बिन दया के पहुंचाया मुझे।
तुम्हारा घर देवघर नहीं
यमपुरी सा नज़र आया मुझे
हर घर में यम का दूत नज़र आया मुझे।

किसी तरह बच गई
इस धरा पर पहुँच गई
सौ पाबंदियों के बीच पाला गया मुझे
यह न करो
वह न करो
यहाँ न जाओ
वहाँ न जाओ
यह मत खाओ
वह मत खाओ
यह मत पियो
खुद मत जियो
हर पग पर यह
समझाया गया मुझे
आस्तित्व भी नहीं था तभी से
हर घर में यम का दूत नज़र आया मुझे।

कामाख्या
हिन्दी (विशेष)
प्रथम वर्ष

“तू कैसा बेटा है”

जब तू छोटा था, तब माँ की शय्या गीली करता था,
अब तू बड़ा हो गया, तब उसकी आँखें
गीली करता है।
‘तू कैसा बेटा है’?

जब तू छोटा था, तब माँ तुझे हाथ में लेकर चलती थी,
अब उसे तेरी जरूरत है, तब तुझे
उसका हाथ थामने में शर्म आती है।
‘तू कैसा बेटा है’?

जब तू छोटा था तब तेरी,
बीमारी में वो रातों की जागती थी,
अब उसकी बीमारी में, तू उसे
नींद की गोली देता है।
‘तू कैसा बेटा है’?

जब तू छोटा था, तब वह तुझे हँसना, खेलना,
चलना व लिखना सिखाती थी,
अब तू बड़ा हो गया, तो तू उसे सिखाता है।
‘तू कैसा बेटा है’?

जब तू छोटा था, तब वह तुझे
सब की पहचान करवाती थी,
अब जब तू बड़ा हो गया तब, तू उसे
पहचानने से इंकार करता है।
‘तू कैसा बेटा है’?

बनना है तो बन, तू श्रवण जैसा बेटा,
पलकों में रख, फूलों पर बैठा उसे
तू ऐसा बेटा बन, तुझे माने दुनिया सारी,
फिर जब वो न रहे तो
डोन्ट फील सॉरी
‘तू कैसा बेटा है’?

पेड़ कितना भी पुराना हो, आंगन में लगे रहने दो,
फल, फूल न सही छाया तो देगी ही,
तू इतना भी नहीं समझता है।
‘तू कैसा बेटा है’?

अनुजा
हिन्दी (विशेष)
प्रथम वर्ष

देश का रक्षक

सरहदों पर सर उठाए
देश का सैनिक खड़ा है।
हृदय में नूतन उमंगें,
गर्व से सीना फुलाए।
शीत, वर्षा, ग्रीष्म दारुण,
नित कलेजे से लगाए।
काल-सी अँगड़ाइयाँ,
लेता हुआ रण में अड़ा है।
झाड़ियों में लेटे आधा
नाग जैसे फन उठाए।
हाथ में बंदूक थामे
शत्रु पर नज़रे गड़ाए।
चोटियों पर, घाटियों में,
देश का रक्षक खड़ा है।
सरहदों पर सर उठाए
देश का सैनिक खड़ा है।

‘घर’

कभी तो भोर की ताज़ा हवाएँ काम आती हैं,
कभी मीठी कभी कड़वी दवाएँ काम आती हैं।
कभी जब ये हवाएँ व दवाएँ काम न आए तो,
मुसीबतों में बड़ों की ही दुआएँ काम आती हैं।

बिना रवि-चन्द्र के अम्बर, कभी अच्छा नहीं लगता,
तरंगों के बिना सागर, कभी अच्छा नहीं लगता।
जहाँ दादा नहीं रहता, जहाँ दादी नहीं रहती,
बुजुर्गों के बिना वह घर कभी अच्छा नहीं लगता।

असंभव कुछ नहीं, संभावनाएँ जोड़कर रखिए,
सभी सुख से रहें, ये कामनाएँ जोड़कर रखिए।
मुसीबतों के ये बादल, आपके ऊपर न आएँ,
बुजुर्गों के लिए, सद्भावनाएँ जोड़कर रखिए।।

शिवांगी वर्मा
हिन्दी (विशेष)
तृतीय वर्ष

मीडिया का संसार

हमारे संसार में है बसा, एक नया संसार, इंटरनेट है जिसका नाम,
जिसकी महिमा अपरंपार।

जिसमें है सूचनाओं का भण्डार, जिसका है हर मनुष्य शिकार।

उसी के सहारे चलता सारा काम,

सुबह उठते ही करते इसको प्रणाम।

• इसी पर मिलते सदा खास और आम किस्से, कहानी, जानकारी और सामान।

फेसबुक और व्हाट्स ऐप की स्टोरी, लगती जैसे बांधे रिश्तों की डोरी

पर जब मिलना हो जरूरी तो हम कहते

“आइ एम सॉरी”

जंगल, पहाड़ और नदियां, बरसात, गर्मी और सर्दियां

माता-पिता, खाना या दोस्त, है जरूरी सबके साथ एक पोस्ट

मोहल्ले में करना शैतानी,

दादी माँ से सुनना कहानी,

भाई-बहन के साथ नादानी,

लगती है बरसों पुरानी कहानी।

काजल अरोड़ा

हिन्दी (विशेष)

तृतीय वर्ष

“मैं”

मैंने ख्वाहिशों से आगे बढ़ना चाहा,

तो बंधनों ने रोक दिया।

आगे पढ़ना चाहा तो,

रिश्तों ने अचानक टोक दिया।

न ख्वाहिशें पूरी हुई और न सपने,

क्योंकि मेरा आगे पढ़ना घरवालों को

बिगड़ना सा लगा।

मेरा बड़ा होना रिश्तेदारों को खलने लगा।

माँ की ममता का, पापा पर कोई जोर न था,

उनकी ममता पापा के सामने हारी।

नई जिन्दगी की शुरुआत कुछ साल चली,

मैं तो बस बेटी होने की आग में जली।

नियत चेहरे से पता लगती तो बात ही क्या थी,

जिस्म रूह की गवाही देता तो बात ही क्या थी,

यहाँ चेहरा देखकर जात बताई जाती है,

और जिस्म की खूबसूरती देखकर नियति,

हालात देखकर ख्वाब तय होते हैं,

और चेहरा देखकर रिश्ते।

ना समझना, ना समझाना, बस दो लोगों के बीच

एक नए रिश्ते का ठिकाना लिखने जाना।

महफूज समझकर अनजान गलियों से रुबरू कराया जाता है।

बेटियों के साथ अक्सर यही सुलूक तो किया जाता है।

तरन्नुम

हिन्दी (विशेष)

तृतीय वर्ष

मीडिया

मीडिया यानी मीडियम या माध्यम। मीडिया को लोकतंत्र का चौथा स्तम्भ कहा जाता है। इसी से मीडिया के महत्त्व का अंदाज़ा लगाया जा सकता है। समाज में मीडिया की भूमिका संवाद वहन की होती है। वह समाज के विभिन्न वर्गों, सत्ता केन्द्रों, व्यक्तियों और संस्थाओं के बीच पुल का कार्य करता है।

आधुनिक युग में मीडिया का सामान्य अर्थ समाचार-पत्र, पत्रिकाओं, टेलीविजन, रेडियों, इंटरनेट आदि से लिया जाता है। किसी भी देश की उन्नति व प्रगति में मीडिया का बहुत बड़ा योगदान होता है। अगर मैं कहूँ कि मीडिया समाज का निर्माण व पुनर्निर्माण करता है, तो यह गलत नहीं होगा। इतिहास में ऐसे अनगिनत उदाहरण भरे पड़े हैं जब मीडिया की शक्ति को पहचानते हुए लोगों ने उसका उपयोग लोक परिवर्तन के भरोसेमंद हथियार के रूप में किया है। अंग्रेजी की दासता से सिसकते भारतीयों में देश भक्ति व उत्साह भरने में मीडिया का बड़ा योगदान था।

आज भी मीडिया की ताकत के सामने बड़े से बड़ा राजनेता, उद्योगपति आदि सभी सिर झुकाते हैं। मीडिया का जनजागरण में भी बहुत योगदान है। बच्चों को पोलियों की दवा पिलाने का अभियान हो या एडस के प्रति जागरूकता फैलाने का कार्य, मीडिया ने अपनी जिम्मेदारी पूरी तरह से निभाई है। लोगों को वोट डालने के लिये प्रेरित करना। बाल मजदूरी पर रोक लगाने के लिये प्रयास करना, धूम्रपान के खतरों से अवगत कराना जैसे अनेक कार्यों में मीडिया की भूमिका सराहनीय है। मीडिया समय-समय पर नागरिकों को उनके अधिकारों के प्रति जागरूक करता रहता है। देश में भ्रष्टाचारियों पर कड़ी नज़र रखता है। समय-समय पर स्टिंग ऑपरेशन कर इन सफेदपोशों का काला चेहरा दुनिया के सामने लाता है। इस प्रकार मीडिया हमारे लिये एक वरदान की तरह है।

किंतु रुकिए! जैसे फूल के साथ काँटे होते हैं, उसी प्रकार मीडिया भी वरदान ही नहीं अभिशाप भी है। मीडिया या प्रेस को स्वतंत्रता मिलनी चाहिए, मिलती भी है, लेकिन स्वतंत्रता जब सीमा लाँघ जाए तो उच्छ्वलता बन जाती है। कुछ ऐसा ही हाल मीडिया का भी है। आज के समाज में मीडिया पैसा कमाने के लालच में समाज को गुमराह कर रहा है। आज हमारे समाचार पत्र अपराध की खबरों से भरे होते हैं, जबकि सकारात्मक समाचारों को स्थान ही नहीं मिलता। यदि मिलता भी है तो बीच के पन्नों पर कही किसी छोटे से कोने में।

टी.वी. तो इससे भी चार कदम आगे है। टी.वी. पर चैनलों की जैसे बाढ़ सी आई हुई है। हर कसी का ध्येय है लूँची टी.आर.पी. यानी अधिक से अधिक पैसा। जरा देखिए न्यूज चैनल पर आपको क्या देखने को मिलता है? सुबह-सुबह चाय के साथ अपना भविष्य जानिये। दिन में टी.वी. सीरियलों की गपशप देखिए। रात को देखिए 'सनसनी' या 'क्राइम पैट्रोल' चैन से सोना है तो जाग जाइए। ऐसा लगता है कि समाज में या तो केवल अपराध है या फिर हीरो-हीरोइनों के स्कैंडल। क्या कहीं कुछ अच्छा नहीं है?

'सनसनी' फैलाने के लिए ये देश की सुरक्षा को भी दांव पर लगाने से नहीं चूकते। 26/11 को हम कैसे भूल सकते हैं। बड़े-बड़े चैनलों पर पूरी कार्यवाही का सीधा-प्रसारण दिखाया गया, जिससे होटल में घुस आतंकवादी बाहर होने वाली हलचल से वाकिफ होते रहे और हमारा अधिक से अधिक नुकसान करते रहे। मीडिया यदि अपने निहित स्वार्थों को भूलकर अपनी जिम्मेदारी निभाए तो समाज को एक दिशा प्रदान कर सकता है। मीडिया अपराध की खबरों को दिखाए पर सकारात्मक समाचारों से भी किनारा न करे। समाज में फैली बुराइयों के अलावा विकास को भी दिखाए ताकि आम आदमी निराशा में डूबा न रहे कि इस देश का कुछ नहीं हो सकता।

अंत में मीडिया की प्रति यही कहते हुए अपनी बात समाप्त करना चाहूँगी कि—

शक्ति का तू स्रोत है, वाणी में तेरी ओज है,
लोक के इस तंत्र का तू एक महान स्तंभ है,
भूल अपने स्वार्थ को फिर देश का निर्माण कर
मनुज के मन में नया फिर से तू ही विश्वास भर।

अस्मिता
हिन्दी (विशेष)
तृतीय वर्ष

गुलाब की कली

मैं हूँ गुलाब की कली
आँगन में हूँ पली।
सींचकर मुझे रखना
मुरझा ना जाऊँ कहीं॥

काँटों के बीच पली-बढ़ी हूँ मैं
वही मेरे रक्षक भी कहलाते।
कही मुरझा ना जाऊँ मैं
इस डर से मुझे बचाते॥

मेरी सुगंध सूँघकर
झूम जाता है संसार।
ईश्वर को अर्पित करने के
आता हूँ मैं काम॥

लोगों के मध्य मुस्कान का
कारण भी मैं बनता हूँ।
सैनिकों के शहीद होने पर
प्रथम मस्तक मैं टेकता हूँ॥

नेताओं की जीत में
माला का रूप लेता हूँ।
त्योहारों में घर-घर
खुशहाली से मैं सजता हूँ॥

अपनी महक से
सबको ताजा कर जाता हूँ
गुलाब है मेरा नाम
कली के-संग ही शोभा पाता हूँ॥

अंजु वाघवा
बी.ए. (ऑनर्स) हिंदी
तृतीय वर्ष

अभी तो यह शुरुआत है

ऐ नन्ही-सी जान
रुक मत, तेरा सफर
बहुत लंबा है
अभी तो यह शुरुआत है।

किस सोच में डूबी है तू
शुरुआत कैसे हो?
सोच मत, रुक मत!
जहाँ जा रही है राह, वही जाना है
अभी तो यह शुरुआत है।

जिंदगी की उन मंजिलों को
छूना है तुझे, जिसका ख्वाब
तूने देखा है, मैंने तुझे अंधेरों से निकाल कर,
तेरे जीवन में उजाला किया है
जिंदगी तो तुझे चमकानी है
अभी तो यह शुरुआत है।

हर राह में मिलेंगे
बहुत-से धोखे-फसाद
पर तुझे आगे बढ़ना है।
ऐ नन्ही-सी जान, रुक मत
तेरा सफर बहुत लंबा है,
अभी तो यह शुरुआत है।

दीपाली
हिन्दी (विशेष)
प्रथम वर्ष

नौकरी

बड़ी हसीन होगी तू ऐ! नौकरी
सारे युवा आज तुझपे ही मरते हैं... ।।

सब—सुख—चैन खोकर, चटाई पर सोकर
सारी—रात जागकर पन्ने पलटते हैं,
दिन में तफरी और रात को मैगी
आधे पेट ही खाके तेरा ही नाम जपते हैं।
सारे युवा आज तुझपे ही मरते हैं..... ।।

अनजान शहर में छोटा सस्ता रूम लेके,
किचन, बेडरूम सब उसी में सहेज के
चाहत में तेरी अपने माँ—बाप और
दोस्तों से दूर रह रहे हैं।
सारे युवा आज तुझपे ही मरते हैं..... ।।

राशन की गठरी सिर पर उठाये
अपनी मायूसी और मजबूरियाँ खुद ही छुपाये
खचाखच भरी ट्रेन में बिना टिकट के
रिस्क लेके सफर करते हैं।
सारे युवा आज तुझपे ही मरते हैं..... ।।

इन्टरनेट अखबारों में तुझको तलाशते
तेरे लिए पत्र—पत्रिकायें पढ़ते—पढ़ते
बत्तीस साल तक के जवान कुवॉरे फिरते हैं।
तू कितनी हसीन हे ऐ! नौकरी
सारे युवा आज तुझपे ही मरते हैं..... ।।

प्रिया तिवारी
हिन्दी (विशेष)
तृतीय वर्ष

माँ तेरे खातिर ही

माँ तूने दिया है जीवन मुझे,
इस जीवन को सिर्फ
तेरे खातिर ही जीना है।
तेरे हर उस स्वप्न
को पूरा करना है जिसे
तुमने मेरे लिए देखा है।
हाँ! माना—माना मैं लड़की हूँ
परंतु तेरे लिए वो
सब करना है जिसका स्वप्न
तूने मेरे लिए देखा है।
उस खुदा का शुक्रिया जिसने
तुझे बनाया है 'माँ'
जीवन तूने दिया जीना सिर्फ तेरे लिए।
सिर्फ एक बार उस खुदा से
एक फरियाद करनी है, मौत भी आ जाए तो
अपनी आखिरी साँस तक
बस एक बात ही कहनी है—
मेरी माँ से अभी एक मुलाकात बाकी है।

दीपाली
हिन्दी (विशेष)
प्रथम वर्ष

दुख सुख का संगम

लोग देखते हैं कि मेरे पास गम नहीं है सीने में,
गम पर परदा रखकर, बस मज़ा आ रहा जीने में।
कौन किसी का दर्द समझता, है आज के वक्त में,
आज परायापन दिखता है, हमको अपनों के रक्त में।
एक बात देखी है, ये दुनियाँ दर्द में ताने कसती है,
साहब ये हकीकत है, ये देख के दुनियाँ हसती है।
जी रही या हार रही हूँ, इस दुनियाँ की दौड़ में,
मैं खड़ी हूँ जिन्दगी के, कठिन डगर के मोड़ में।
नहीं किसी के है सामने, पर आँखों में पानी है,
अन्दर—अन्दर रोती हूँ तो, अन्दर आँखें धंसती है।
साहब ये हकीकत है, ये देख के दुनियाँ हँसती है।

कृष्णा राजपूत
हिन्दी (विशेष)
द्वितीय वर्ष

रिक्शेवाला

सड़कें तवे सी
ऐडियाँ काली फटी सी
दे रहा शरीर जबाव
फिर भी सारा दबाव
ऐडियों व पंजों पर डाल
खींच रहा रिक्शा
किसी माँ का लाल।

धुएँ और धुंध के बीच
शहर की मोटरों के बीच
फाँकता प्रदूषण
करा रहा शोषण
खा रहा है डंडे धूप से बेहाल
खींच रहा रिक्शा
किसी माँ का लाल।

जेठ की दोपहरी में
फटी सी बनियान में
जोर लगाते समय
पसलियों को गिन सकते हैं
कसाव हाथों पर डाल
पसीना पोंछता, बेसुध बेहाल
खींच रहा रिक्शा
किसी माँ का लाल।

सवारी नहीं मिली चिंता है
किराया पूरा नहीं हुआ
पर गिनता है बार-बार
कुछ भी तो नहीं खाया है
कुछ कमाने के लिए ही
वह शहर में आया है
गिन रहा है बार-बार
अंटी से नोट निकाल
खींच रहा रिक्शा
किसी माँ का लाल।

कामख्या
हिन्दी (विशेष)
प्रथम वर्ष

धिक्कार

अमर शहीदों का खून आज देता उन्हें धिक्कार है,
जो भारत माँ की पीठ में भोंकता कटार है।
जो जाति-धर्म की आड़ में, सेकते हैं अपनी रोटी,
दंगे की प्रचंड आग में, झोंकते हैं जनता की बोटी।
जिस थाली में खाते हैं, उस पर ही करते प्रहार है।।

जो साधु के वेश में, घर-घर डाका डाले,
भ्रष्टाचार की नाक तक, डूबकर करें घोटाले।
लूट खसोटकर जो बनाए, नित महल पे महल,
खाकर खुद खड़ी मलाई, जन को पिलाये गरल।
हिन्दी की गोद में पलकर भी, जो बना हुआ गद्दार है।।

आज जो रक्षक, भक्षक बनकर दोनों हाथ हिन्द को लूटे,
क्षुद्र बुद्धि के बलबूते, नित निरीह के भाग्य फूटे।
जो दुश्मन से हाथ मिलाकर, आंतक खूब मचाए,
घर-घर बहाकर खून का दरिया, आठों पहर नहाए।।

जो इंसानों के वेश में, बना हुआ खूनी शैतान,
मारकाट कर आग लगाकार, करे भूमि पावन वीरान।
जो चांदी के चंद सिक्कों में, बेचे मुल्क महान,
सौदा करें अस्मत् जननी का, काट गला जमीर ईमान।
छाया में पल बढ़कर भी, जो काटने को तत्पर है डार,
अमर शहीदों का खून आज देता उन्हें धिक्कार है।।

हरजीत कौर सोनी
बी.ए. हिन्दी (विशेष)
तृतीय वर्ष

अटल जी

गंगा मईया को कभी रुका नहीं देखा,
तिरंगा यूँ मैंने झुका नहीं देखा।

लाल किले की तस्वीर लेने का जतन ना हुआ,
इस कदर उदास कभी वतन ना हुआ।

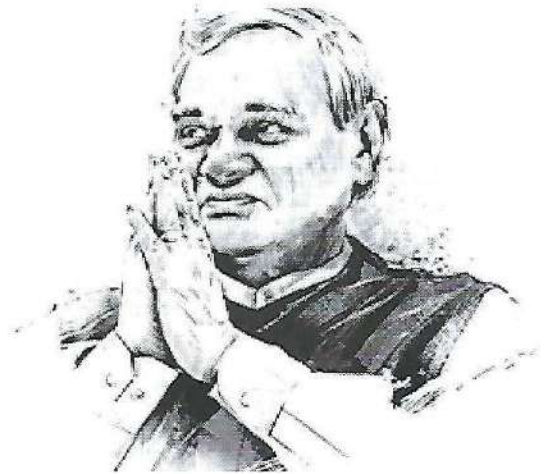
आँखें ही नहीं जैसे लफ़्ज़ भी नम थे,
कहाँ गए वो दिन जब आपकी छत्र-छाया में हम थे।

जिंदगी से कभी कोई गिला ना रहा,
आज लगा कि लाल किला, किला ना रहा।

साथे में तुम्हारे अब वो पल ना होंगे,
लेखक बहुत से आएँगे पर अटल ना होंगे।

शायद ही धरती पर कोई गुणों से इतना निपुण आया होगा,
यमदूत नहीं, अटल जी को लेने विष्णु वाहन गरुण आया होगा।

पूरे भारत वर्ष का एक साथ दिल दुखा नहीं देखा,
तिरंगा यूँ मैंने कभी झुका नहीं देखा।

राधिका सिंह
बी.काम (विशेष)

प्रश्न चिह्न

बचपन की धुंधली यादों में
सौंधी सी खुशबू की हवाओं में
नदी के कलकल बहते पानी में
खेत खलिहानों की हरियाली में
आज मिट्टी के खड़े उस गुमनाम घर में
खो चुका है बचपन मेरा।
फिर से जीने की चाहत में
उस ओर जाने को है मन मेरा
दिमाग को तो खबर है
दिल में एक अनकही सी चुभन है
बचपन या बुढ़ापे में एक का होना चुनाव है
आत्मीयता पर खड़ा सवाल है।
आज की माटी अपनी सरहद में आती
बचपन की कहलाती अब पाकिस्तान में
लौटने का घर को ख्याल डरा देता है
जीवन की यादों के बँटवारे पर सवाल उठा देता है।

उमंग सिंघल
बी.एससी (सांख्यिकी विशेष)
प्रथम वर्ष

लड़की का जीवन

क्या कोई जानता है कितनी तकलीफें होती हैं लड़की के जीवन में?

चलो बताती हूँ, क्या है मेरे मन में।

मेरा मन मुझे कहता है कि हाँ, मैं, इस समाज को बदल सकती हूँ,

पर सुनसान अँधेरी सड़कों पर वही मन मुझसे पूँछता है, कि क्या मैं यहाँ से सुरक्षित भी निकल सकती हूँ?

वैसे तो दिन के उजालों में भी आजकल उतना ही खतरा फैला है,

और रास्ते में मिलने वाले ना जाने कितनों का मन मैला है।

हिम्मत के बजाय दिल में डर को लेकर चलती हूँ,

लाड़ प्यार की जगह अब सुरक्षा की चिंता में पलती हूँ।

कोई खौफ नहीं किसी का इन बेरहम दरिंदों को,

ना चाहते हुए भी कैद रहना पड़ता है हम परिंदों को।

ना जाने कब मेरा पन्द्रह अगस्त आएगा,

जब मेरी आजादी का झण्डा बेखौफ लहराएगा।

वो हिंदू थी, वो मुस्लिम थी, अरे! मैं कहती हूँ वो लड़की थी, क्या अलग है हिंदू-मुस्लिम के तन में,

ऐसे लोगों को तो समझाना भी मुश्किल है, कितनी तकलीफें हैं लड़की के जीवन में।

मत सिखाओ मुझको रूँ डर सहम कर बढ़ना,

और नहीं कर सकते रक्षा तो मुझको ही सिखा दो लड़ना।

अरे, हजारों पर पड़ी थी भारी जब मैदान में आई थी,

झाँसी की नारी, वो, अमर, रानी लक्ष्मी बाई थी।

करना ही है मेरे लिए कुछ तो ये करे सरकार,

दे-दे मुझे खुद मुजरिम को सजा देने का अधिकार।

उसकी की गई हर एक गंदी हरकत का बदला लेना है,

रूप काँप जाए हर दरिंदे की, ऐसा सबक उसे देना है।

शांति और सुकून अब बस रह गए हैं कफन में,

लग गया ना पता, कितनी तकलीफें होती हैं लड़की के जीवन में।

राधिका सिंह

बी.काम (विशेष)

क्या हो गया इस समाज को?

क्या हो गया इस समाज को?

पहले था बड़ा दयालु
था पहना इंसानियत का वस्त्र
आखिर किसने छीन लिया
वह वस्त्र.....

क्या हो गया इस समाज को?

क्यों हो गया यह समाज 'अपाहिज'?

क्या अब कोई नहीं है
इसे उठाकर चलाने वाला
क्या खो गए सब
जन-तंत्रों की भीड़ में?

क्या हो गया इस समाज को?

"बेटी बचाओ, बेटी पढ़ाओ"

का नारा देने वाला समाज
क्यों हो गया राक्षस?

स्त्री को ही बनाता है शिकार
फिर बाद में लगाता है गुहार
क्या हो गया इस समाज को?

नवयुवक भी हो गए हैं
मानसिक रूप से अपाहिज
सोचते केवल स्वयं के
बारे में.....

कोई तो होगा जो इस
अपाहिज समाज को कंधे
का सहारा दे कर फिर
उठाएगा.....

लेकिन लगता है यह मुश्किल
आखिर!

क्या हो गया इस समाज को?

अदीबा

बी.ए. विशेष हिन्दी
तृतीय वर्ष

बाल श्रम

गाँधी बाबा आपके ही देश में
कशियॉ हैं बचपन की मझधार में।

कल से ही वो नहीं सोया
भूख से तड़प-तड़प कर हर पल है रोया
दाने के इंतजार में
गाँधी बाबा आपके ही देश में
कशियॉ हैं बचपन की मझधार में।

हुआ है वो शिकार कुपोषण का
बीमारियों के इस संसार में
करता है वो अब काम कारखानों में
लग गया है ग्रहण खिलौनों में
कशियॉ हैं बचपन की मझधार में
गाँधी बाबा आपके ही देश में
कशियॉ हैं बचपन की मझधार में।

उम्र हुई अब चौदह वर्ष की
खाने को मिला सुबह से कुछ नहीं
सरकार ने लाखों खर्च कर
अखबारों में विज्ञापन छपवाया
बड़े-मोट काले अक्षरों में था उसमें लिखा
"बाल-श्रम है सुनहरे भविष्य की हत्या"
सोया-रात भर नादान पागल तू उसी अखबार पे
कशियॉ हैं बचपन की मझधार में
गाँधी बाबा आपके ही देश में
कशियॉ हैं बचपन की मझधार में।

हिमांशी पाल
हिन्दी (विशेष)
तृतीय वर्ष

“यादों का सफर कृष्णा सोबती”

कृष्णा सोबती हिन्दी साहित्य में एक सुप्रसिद्ध लेखिका के रूप में हमारे समक्ष सामने आयीं। इनकी कृतियों का पाठन करने के पश्चात् हमें ‘स्त्री-विमर्श’, ‘लैंगिक समानता’ जैसे विषयों पर और अधिक जानकारी प्राप्त हुई। समकालीन-साहित्य में कृष्णा जी उच्चमध्यवर्गीय यथार्थवादी रचनाकार कहीं जाती हैं। इनका शुरुआती सफर कविताओं से लेकर आख्यायिका तक का रहा जिसमें इन्हें विशेष ख्याति मिली। इन्हें सन् (1980) में ‘जिंदगीनामा’ के लिए अकादमी पुरस्कार, (1996) में ‘सर्वोच्च अकादमी पुरस्कार’ व (1981) में ‘शिरोमणि पुरस्कार’ तथा (2017) में ‘ज्ञानपीठ पुरस्कार’ सम्मान से नवाज़ा गया।

बड़े ही अफ़सोस के साथ यह कहना होगा की वर्तमान साहित्य की शिरोमणि लेखिका अब हमारे बीच नहीं रहीं। 25 जनवरी की सुबह कृष्णा सोबती जी का निधन हो गया। रोज़मर्रा की जिन्दगी में चल रही ऊहापोह-अटकलों-उलझनों को इन्होंने अपने उपन्यासों के माध्यम से बख़ूबी दिखाया। ‘जिंदगीनामा’, ‘मित्रों-मरजानी’, ‘ऐ लड़की’, ‘हम-हशमत’, ‘दिलों-दानिश’, ‘सूरजमुखी अंधेरे के’, ‘समय सरगम’, डोर से बिछुड़ी इत्यादि मुख्य कृतियाँ हैं। अनेक विधाओं पर लिखने वाली कृष्णा सोबती ‘बादलों के घेरे’, ‘डार बिछुड़ी’, ‘तीन पहाड़’ जैसे कहानी संग्रह में स्त्री-परक व संस्कृति का ताना-बाना बुनती नज़र आती हैं।

“माथे पे तेरे आंचल ये बहुत खूब है लेकिन इस आंचल से तू इसे परचम बना लेती तो अच्छा था।”

यह पक्तियाँ सोबती जी के जीवन में अपनापन-साधे साहित्यिक जुड़ाव कायम करती हैं जो इनकी जिन्दगी और साहित्य के समानान्तर दिखलाई पड़ता है।

वर्तमान समाज में कृष्णा सोबती की रचनाएँ साहित्यिक उपहार स्वरूप अनुपम देन हैं। आज के छात्रों के लिए सपनों की परवाज़ को पूरा करने में जिन स्त्रियों का नाम विशेषकर लिया जा सकता है, उसमें कृष्णा सोबती का नाम विशिष्ट है। परम्परागत रूढ़ियों के प्रति सम्मोहन और विद्रोह दोनों की मिली-जुली स्थिति इसके साहित्य में नज़र आती है। यह अपनी रचित रचनाओं में अपने परिवेश, विविधमुखी जीवनानुभवों को अभिव्यक्त करती हैं।

कृष्णा सोबती जी अब नहीं रही किन्तु उनकी यादें हमारे साथ साहित्यिक अभिव्यक्ति के माध्यम से हमारे मनो-मस्तिष्क पर हमेशा उमड़ती रहेंगी।

परिणीता सैनी
हिन्दी (विशेष)
तृतीय वर्ष

ਪੰਨਾਬੀ ਦਿਭਾਗ

ਤਤਕਰਾ

1. ਸੰਪਾਦਕੀ	ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ	1
2. ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕ	ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	2
3. ਬੰਸਤ ਪੰਚਮੀ	ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	3
4. ਮਾਂ ਬੋਲੀ	ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	3
5. ਧੀ	ਪਰੂਲ	4
6. ਭੈਣ ਦੀ ਜੁਬਾਨੀ	ਆਸ ਕੌਰ	5
7. ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੋਨਾ	ਡਾ. ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ	6
8. ਕਿਤਾਬ ਜਾਗਦੀ ਹੈ	ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ	7
9. ਕਵਿਤਾ	ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ	7
10. ਗੁਜਰਦਾ ਵਕਤ	ਗੀਤਾਂਜਲੀ ਕਸ਼ਅਪ	8
11. ਧੀਆਂ	ਸਰਬਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	8
12. ਕਿਸਾਨ	ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	9
13. ਕੁੜੀਆਂ	ਸ਼ਿਵਾਨੀ	10
14. ਔਰਤ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੂਪ	ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	10
15. ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਦੇ ਰਕਸ਼ਕ	ਮੀਤਾ ਸ਼ਰਮਾ	11
16. ਖੇਡ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ	ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	11
17. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼	ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ	12
18. ਧੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ	ਗੁਰਲੀਨ ਕੌਰ	14
19. ਧੀਆਂ	ਸਿਰਮਨ ਕੌਰ	14
20. ਦੋ ਰਾਹ (ਕਹਾਣੀ)	ਆਰਤੀ	15
21. ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਫੈਸ਼ਨ	ਤਰੁਨੀਤ ਕੌਰ	16
22. ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਫਰਜ਼	ਸਵਰਣ ਕੌਰ	17
23. ਰੁੱਖ	ਸ਼ਿਵਾਨੀ	18
24. ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ	ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ	18
25. ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ	ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ	19
26. ਕੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਔਰਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਦਬਾਇਆ ਤੇ ਕੁਚਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?	ਕ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੌਰ	20
27. ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵ	ਹਰਕੀਰਤ ਕੌਰ	20
28. ਵਾਦਫ਼ੀਆਂ ਸਜਾਦਫ਼ੀਆਂ ਨਿਭਣ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ	ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ	21
29. ਵੇਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਸਰਦਾਰੀਆਂ	ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ	22
30. ਮੀ-ਟੂ	ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ	23
31. ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ: ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ	ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ	24

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਮੌਨੁਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਹਰ ਨਵਾਂ ਪਲ, ਨਵੀਂ ਵੰਗਾਰ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਨਵਾਂ ਵਰ੍ਹਾ, ਨਵੀਂ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛਲੇ ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਵਿਕਾਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਾਹਰਲਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਦੋਵੇਂ ਅੰਤਰ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਸੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਤੇ ਜਟਿਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਲ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪਾਸਾਰੇ ਦੀ ਹਰ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮਨ ਅਤੇ ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹੀ ਚੇਤਨਤਾ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਕਾਲਜ ਨੇ ਪਿੱਛਲੇ 50 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸ਼ਿਖਰਾਂ ਛੋਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ ਨੇ ਕਈ ਗੌਰਵਸ਼ੀਲ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੇ ਜਨ। ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ-ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ-ਜੋ ਸਾਡੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਕਾਲਜ ਦੀ **ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਬਾਣੀ** ਦੇ ਹਥਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਚਿੰਤਨ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ ਕੌਮਲ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ ਨੇ ਲੇਖ, ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਣੀ ਆਦਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਨੂੰ ਹਾਰਦਿਕ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੁੰਗਰ ਰਹੀਆਂ ਇਹ ਨਵੀਂ ਕਲਮਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਖਰਾਂ ਛੋਹਣ-ਇਹ ਮੇਰੀ ਕਾਮਨਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਸਹਿਯੋਗੀ ਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਾਣੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਅਸੀਮ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਏ ਸੀਰ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਨਮੋਲ ਲੋਅ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਆਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੰਨਸੁਵੰਨੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਬਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਅੰਕ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ...

ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕ

ਕਾਲਜ ਦੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ “ਬਾਣੀ” ਦੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਫਖਰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ’ ਦਾ ਸਾਡੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਸਿਖ ਰਿਵਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੱਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਫਿਕੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ ਅਜੋਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉੱਜ ਹੀ ਬਰਕਰਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਤੇ ਯੁਵਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਪਣੀਆਂ ਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ‘ਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਗ ਦਾ ਵੀ ਖਾਸ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੀ ਦੇਣ ਤੇ ਗੌਰਵ ਨੂੰ ਭੁੱਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ-ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਜਰੀਏ ਇਸ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲਤਾ ਸਹਿਤ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਹੁਤ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਰਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਜੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੇਤੰਨ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਦਰਦ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ, ਦਿਲ ਤੇ ਅਸਰ ਛੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਖੇਤਰ ਧਾਰਮਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਹੋਵੇ।

ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਛੁਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਉਸ ਸਾਹਿਤਕ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦੀ, ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ। ਮੈਗਜ਼ੀਨ “ਬਾਣੀ” ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਲੇਖ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਚੁਟਕਲੇ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਆਦਿ। ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀਭਾਸ਼ੀਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੰਸਦ ਕਰੋਗੇ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉੱਤੇ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦਿਆਂ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਗੋਦ ‘ਚ ਬਹਿਣ ਦਾ ਨਿੱਘਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

Principal with Student Union & Student Advisor

Principal with Admin. Section

Principal with College Gardeners

ADMINISTRATIVE STAFF

Principal with Computer Lab. Staff

Principal with Library Staff

BANI COMPETITION

FRESHERS PARTY

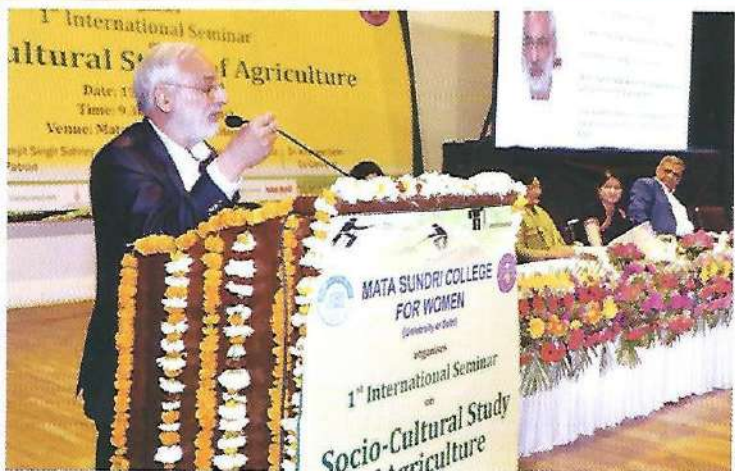
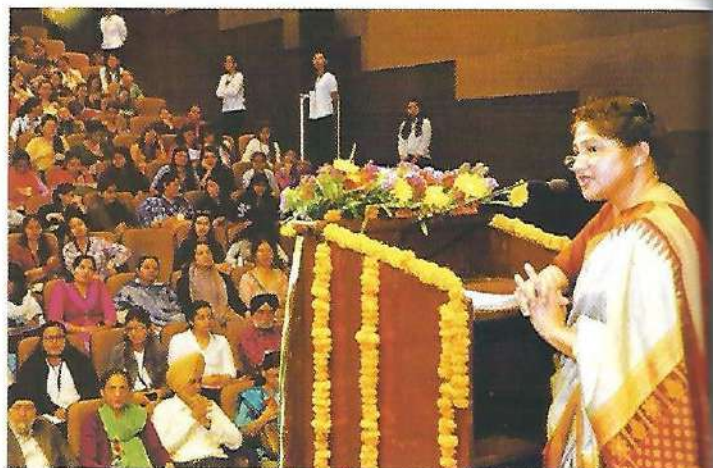

SARRANG

International Seminar on Socio-Cultural Study of Agriculture 15-16 March, 2019

ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ

ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਖਿੜੇ, ਬਸੰਤੀ ਫੁਲ ਨੇ,
ਸੋਨੇ ਰੰਗੇ ਫੁਲ, ਨਾ ਮਿਲਦੇ ਮੁੱਲ ਨੇ।
ਪਾਲ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਉਡੰਤ, ਆਈ ਬਸੰਤ ਹੈ,
ਇਸ ਦੇ ਸੁਹਜ ਸਿੰਗਾਰ ਦਾ ਨਾ ਅੰਤ ਹੈ।
ਕੱਢੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕੁੰਬਲਾਂ ਟਾਹਲੀਆਂ ਸੁੱਕੀਆਂ;
ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰਿਆਵਲਾਂ ਵੰਡਣ ਖੁਸ਼ੀਆਂ।
ਦਿਸੇ ਬਸੰਤੀ ਦਰਿਆ ਲਹਿਰਾਂ ਮਾਰਦਾ,
ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੋਨਾ ਫਿਰੇ ਖਿਲਾਰਦਾ।
ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀਆਂ ਅੱਜ ਗੰਦਲਾਂ, ਰੂਪ ਵਟਾ ਲਏ,
ਚੱਕ ਫੁੱਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਿਹੀਂ ਗੁੰਦਵਾਂ ਲਏ।
ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਵੀ ਰੰਗ ਬਸੰਤੀ ਵਾਲੀਆਂ,
ਪੀਲੇ ਲੱਛੂਆਂ, ਬਰਫੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਥਾਲੀਆਂ।
ਉਡਣ ਭੁਕਾਨੇ ਪੀਲੇ ਅਤੇ ਪਤੰਗ ਵੀ,
ਨਵੇਂ ਅੰਬਰਾਂ ਵਿਚ ਬਸੰਤੀ ਰੰਗ ਵੀ।
ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਸੋਨੇ ਮੜ੍ਹੇ ਨੇ,
ਫੁੱਲ ਬਸੰਤੀ ਜਿਵੇਂ ਨਗੀਨੇ ਜੜੇ ਨੇ।
ਰੁੱਤਾਂ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਭਰੀ ਬਸੰਤ ਹੈ,
ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਹਜ ਸਿੰਗਾਰ ਦਾ ਨਾ ਅੰਤ ਹੈ।
ਰੱਬਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਸਦਾ ਬਸੰਤ ਦੇ,
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਖੇੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਦੇ।

ਸਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਬੀ.ਕਾਮ
(ਦੂਜਾ ਸਾਲ)

ਮਾਂ ਬੋਲੀ

ਵਿਰਸੇ ਚੋਂ ਮਿਲੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ ਮਾਂ ਬੋਲੀ।
ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬਣਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ ਮਾਂ ਬੋਲੀ।
ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਚ ਵਸਦੀ ਅਣਖ ਹੈ ਮਾਂ ਬੋਲੀ।
ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਨਾਲ ਰੁਬਰੂ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਹਿਤ ਹੈ ਮਾਂ ਬੋਲੀ।
ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਮਾਣ ਹੈ ਮਾਂ ਬੋਲੀ।
ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਰੰਗ 'ਚ ਘੁਲੀ ਮਿਲੀ ਜਾਣ ਹੈ ਮਾਂ ਬੋਲੀ।
ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹਰਮਣ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ਮਾਂ ਬੋਲੀ।

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੋਨਾ

ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ
ਰੱਖਣਾ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ
• ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੇ
ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਨੂੰ
ਛੱਤ-
ਜੋ ਮਨ ਦਾ ਹੁਲਾਸ
ਜਿੰਦਗੀ ਲਈ
ਇਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੋਨਾ
ਅਚਨਚੇਤ ਜਦ ਕਦੇ-ਕਦਾਰ
ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਤੇ
ਚਮਕਦੀ ਕਹਿਰਾਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ
ਹੁੰਦੀ ਬੇ-ਮੌਸਮੀ ਬਰਸਾਤ
ਮੈਂ ਤ੍ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ
ਭੈਅ ਖਾਂਦੀ
ਕਿਧਰੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਨਾਲ
ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਬਰਸ ਨਾਲ
ਢਹਿ ਨਾ ਜਾਏ ਛੱਤ
ਤੇ
ਢਹਿ ਨਾ ਜਾਏ
ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੋਨਾ।
ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਚਾਹ
ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਥੋਫ
ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ
ਮੈਂ ਖਹਿ ਜਾਂਦੀ
ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ

ਸਹਿ ਜਾਂਦੀ
ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕਾਰ
ਭਾਵੇਂ ਛੱਟਦੇ ਬੱਦਲਾਂ
ਜਾਂਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਲੂਬਸ
ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੀਆਂ
ਬਰੂਹਾਂ ਤੀਕਰ
ਆਪਣੇ
ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਅਮਿੱਟ ਨਿਸ਼ਾਨ
ਅਦਿੱਖ ਯਾਦਾਂ
ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ
ਮੁੜ ਦੂਰੋਂ ਵੇਖ ਸਾਲਮ
ਮੁੜ ਦੂਰੋਂ ਵੇਖ ਸਬੂਤ
ਉਸ ਘਰ ਨੂੰ
ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਅਚੇਤ ਹੀ
ਸੁਕਰ ਹੈ!
ਸੁਕਰ ਹੈ ਅੱਲ੍ਹਾ ਦਾ
ਬੇਮੌਸਮੀ ਇਸ ਬਾਰਸ਼ ਨਾਲ
ਕਹਿਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕੜਕ ਨਾਲ
ਨਹੀਂ ਤਰੇੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੰਧਾਂ
ਮਜਬੂਤ ਹੈ ਘਰ ਦੀ ਨੀਂਹ
ਸਲਾਮਤ ਹੈ ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ
ਤੇ
ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੋਨਾ।

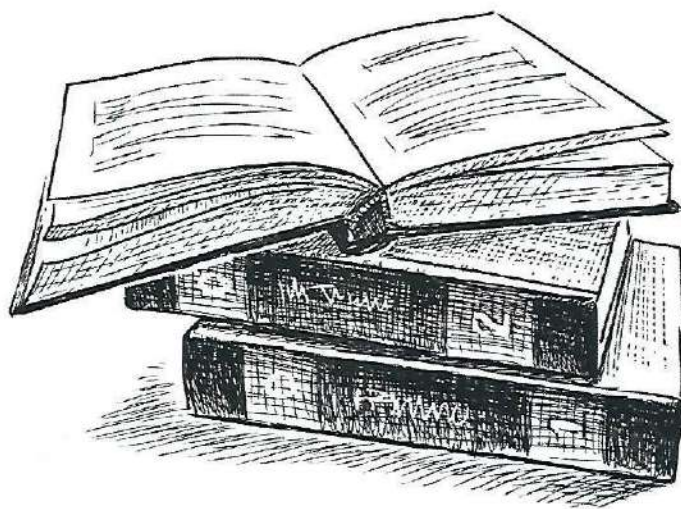
ਡਾ. ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਕਿਤਾਬ ਜਾਗਦੀ ਹੈ

ਖਰੀਦੋ-ਰੱਖੋ,
ਪੜ੍ਹੋ ਨਾ ਪੜ੍ਹੋ
ਘਰ ਦੇ ਰੈਕ 'ਚ ਰੱਖੋ,
ਰੱਖੋ ਤੇ ਭੁੱਲ ਜਾਓ।
ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ,
ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ,
ਸੋਣ ਦਿਉ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ।
ਸ਼ਹੀਦੇ, ਸਾਲ, ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ,
ਉਡੀਕ ਕਰੋ ਜਾਗੇਗੀ ਕਿਤਾਬ,
ਕਿਸੇ ਦਿਨ, ਕਿਸੇ ਪਲ,
ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਕੋਈ,
ਜਿਸਨੇ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦੀ ਸੀ।
ਇਹ ਕਿਤਾਬ....

ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਕਵਿਤਾ

ਦੂਰ ਤਕ ਨਿਗਾਹ ਜਿਵੇਂ ਰੋਣਕਾਂ ਹੀ ਰੋਣਕਾਂ
ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਂ ਲੰਘੀ ਡੂੰਘੀ ਰੁਸਵਾਈ ਏ।
ਤੁਰਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਥਕਦੀ ਹਾਂ
ਰੁਕਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਰਦੀ ਹਾਂ
ਜਿਊਣ ਲਈ ਤਾਹੀਓਂ ਅਸਾਂ ਦੌੜ ਜਿਹੀ ਲਾਈ ਏ।
ਜਿੰਦਗੀ ਨਗੀਨਾਂ ਕੀਮਤੀ ਕੋਈ
ਨਗੀਨਿਆਂ ਦੀ ਚਕਾ ਚੌਂਧ 'ਚ
ਜਿਊਣ ਦੀ ਬਾਤ ਅਸਾਂ ਪਾਈ ਏ।
ਸਿਰਜਣਾ ਸਾਂ ਮੈਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ,
ਫੇਰ ਕਿਉਂ? ਮੇਰੀ ਚਿਤਾ •
ਗੈਸ ਤੇ ਸਟੋਵ ਨੇ ਸਜਾਈ ਏ।
ਦੂਰ ਤਕ ਨਿਗਾਹ ਜਿਵੇਂ ਰੋਣਕਾਂ ਹੀ ਰੋਣਕਾਂ
ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਂ ਲੰਘੀ ਡੂੰਘੀ ਰੁਸਵਾਈ ਹੈ
ਡੂੰਘੀ ਰੁਸਵਾਈ ਏ।

ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

“ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਵਕਤ”

ਛੱਡ ਚਲੀ ਯਾਦਾਂ ਅਣਗਿਣਤ, ਇਹ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁੜ ਹੱਥ ਆਉਂਦਾ
 ਕਿਵੇਂ ਮੋੜ ਲਿਆਈਏ ਉਹ ਪਲ, ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਵਕਤ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ
 ਚੇਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜੋ ਬਾਹਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ
 ਅੱਜ ਸੋਚਾਂ ਮੈਂ ਬੈਠੀ ਜਮਾਤ ਅੰਦਰ,
 ਕਿਉਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਵਕਤ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ॥
 ਉਹ ਖੂਬ ਸੀ ਅਸੀਂ ਯਾਰੀ ਪਾਈ, ਜਦ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕੀਏ
 ਚਲੇ ਜਾਈਏ ਯਾਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭਾਵੇਂ,
 ਇਹ ਦਿਲ ਸਾਡਾ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਲਿਆਉਂਦਾ
 ਮਸਤ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਹਮੇਸ਼ਾ,
 ਜਿਵੇਂ ਭੰਵਰਾਂ ਖਿੜਦੇ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
 ਅੱਜ ਸੋਚਾਂ ਮੈਂ ਬੈਠੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ,
 ਕਿਉਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਵਕਤ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।
 ਉਹ ਟੈਂਸ਼ਨ ਵੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਡਾਇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸੀ ਨੋਟ ਆਉਂਦਾ
 ਭਾਵੇਂ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਡਾਂਟ ਟੀਚਰਾਂ ਤੋਂ, ਪਰ ਇਹ ਦਿਲ ਕਿੱਥੇ ਸੀ ਬਾਜ ਆਉਂਦਾ
 ਉਹ ਦਿਨ ਅਖੀਰਲੇ ਜੋ ਖੱਪ ਪਾਈ, ਨਹੀਂ ਭੁਲਣਾ ਚੇਤਾ ਉਸ ਮਜ਼ੇ ਦਾ
 ਲੱਖ ਵਾਰ ਭਾਵੇਂ ਲਭ ਲਈਏ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆਉਂਦਾ
 ਅੱਜ ਸੋਚਾਂ ਮੈਂ ਬੈਠੀ ਜਮਾਤ ਅੰਦਰ,
 ਕਿਉਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਵਕਤ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ???

ਗੀਤਾਂਜਲੀ ਕਸ਼ਿਅਪ
 ਬੀ. ਕਾਮ
 (ਦੂਜਾ ਭਾਗ)

ਧੀਆਂ

ਧੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣਦੀਆਂ ਧੀਆਂ
 ਧੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਜੀਅ
 ਤਾਂ ਹੀ ਰੱਬ ਨੇ ਬਣਾਈ ਧੀ.....
 ਜੇ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣਾ
 ਫਿਰ ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਵਿਆਹੁਣਾ
 ਗੱਲ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਲੋਕੋ
 ਨਾ ਰੱਬ ਦੇ ਕਾਰਜ ਰੋਕੋ
 ਓਸ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਓ
 ਧੀਆਂ ਦੇ ਧੁੰਨ ਕਮਾਓ.....

ਸਰਬਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
 (ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

ਕਿਸਾਨ

ਭਾਰਤ ਇਕ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਹੈ। ਜਿਥੇ 75% ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕੀ ਕਿਸਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਇਕ ਉਹ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤਰਸ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਗਰੀਬੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਅਪਣੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਪਣੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਪਣੀ ਜਾਨ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾ ਰਹੇ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਲਚਾਰੀ ਦੂਜਾ ਕਿਸਾਨ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇਜ਼ ਧੁਪ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਵੇ ਪਰ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਰੁਟੀਨ ਬਦਲਦਾ ਨਹੀਂ।

ਸੁੱਕੀ ਹੋਈ ਫਸਲ, ਲਾਚਾਰੀ, ਦੁੱਖ, ਗਰੀਬੀ, ਤੋਂ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਹੀ ਆਤਮ ਹਤਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਅਜ ਕਦ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਭਾਅ ਇੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ਉੱਥੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਦੇ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਆਨੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਹਲ ਕਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਮੋਹਰਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਜਰਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਗੌਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਬੰਜਰ ਜਿਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵੀ ਸੋਨਾ ਉਗਾਉਣ ਦੀ ਸਮਤਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਵਿਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਵਿਆਹਵਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕੀ ਕਿੰਨ੍ਹਾ ਖਾਣਾ ਵਿਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੇ ਵੱਧ ਖਾਣਾ ਪਰੋਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਾਣਾ ਵਿਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕਲ ਕੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਖਾਣ ਲਈ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਥੋੜਾ ਵੀ ਕਿਸਾਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣ। ਥੋੜੇ ਵੀ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਈਏ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਅੰਨ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਵਿਆਹਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਅਰਥ ਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸੀ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਢਿਡ ਵੀ ਭਰ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਅੰਨ ਵਿਅਰਥ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਬੱਚ ਜਾਏਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਪਰ ਕਦੇ ਕਿਸੀ ਨੇ ਅਸਲ ਕਹਾਣੀ ਨ ਦੱਸੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਪਏਗਾ। ਮੈਂ ਜੋ ਕਿ ਖੁਦ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇ ਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਨ ਤੇ ਅੰਨ ਨੂੰ ਉਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰੋ।

ਧੰਨਵਾਦ

ਇਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਖੁਰਾਨਾ

* ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ

(ਦੂਜਾ ਭਾਗ)

ਅਨਮੋਲ ਵਚਨ

- * ਪੰਘੂੜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਬਰ ਤਕ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਦੇ ਰਹੋ।
- * ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਰਹੱਸ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਮਿਹਨਤ ਮੰਗਦੀ ਹੈ।
- * ਗਲਤੀ ਕਰ ਲੈਣੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਹੈ ਪਰ ਗਲਤੀ ਕਰਕੇ ਨਾ ਮੰਨਣੀ ਸ਼ੈਤਾਨੀਅਤ ਹੈ।
- * ਜੇ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮੁਸਕਾਨ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਨੋਕ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਕੁੜੀਆਂ

ਗਲਤ ਸਿਰਨਾਵਿਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਖਤਾਂ ਵਾਂਗ
ਰੁਲ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ....

ਡਾਲਰਾਂ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ 'ਚ ਅੰਨੇ ਹੋਏ
ਬੰਨ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੁੰਨੀਆਂ
ਕਿੱਕਰਾਂ ਦੇ ਬੇਰਹਿਮ ਮੁੱਢਾਂ ਨਾਲ

ਮਾਂ, ਪਤਨੀ, ਧੀ, ਭੈਣ, ਮਹਿਬੂਬਾ
ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦੇ
ਫਿਰ ਵੀ, ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗੂੰਜ ਰਹੀਆਂ ਨੇ
ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਤਮੀ ਚੀਖਾਂ
ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਆਪੇ ਦਾ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦੀਆਂ
ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨੇ
ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਾ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਵਿੱਚ
ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ

ਕਿਸੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡੰਗਰ ਅਤੇ ਗੰਵਾਰ ਕਿਹਾ
ਕਿਸੀ ਨੇ ਗੁੱਤ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੱਤ ਕਹੀ
ਕਿਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਖੁਰੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੱਤ
ਹਨੇਰੇ ਰਾਹਾਂ 'ਚ ਦੀਵੇ ਜਗਾਣ
ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਏਗਾ.....

ਰਾਹਾਂ 'ਚ ਵਿਛੀਆਂ ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਕੰਕਰਾਂ
ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਚੁਗਣੀਆਂ
ਮਨ ਜਾਂ ਜਿਸਮਾਂ ਦੇ ਜਖਮਾਂ ਤੇ
ਮਲਮ ਕਿਸੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾਣੀ
ਮੁਖੌਟਿਆਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ
ਵੇਖਣ ਦੀ ਜਾਚ
ਖੁਦ ਹੀ ਸਿਖਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ।
ਆਪਣੇ ਰਾਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਸਨਾਉਣ ਲਈ
ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਮਿਸ਼ਾਲ
ਖੁਦ ਹੀ ਫੜਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ।

ਸ਼ਿਵਾਨੀ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ

ਔਰਤ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੂਪ

ਔਰਤ ਦੇ ਹੈ, ਰੂਪ ਅਨੇਕ
ਹਰ ਰੂਪ ਦਾ ਵਖਰਾ ਰੰਗ
ਹਰ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਅਨੰਤ
ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਰੰਗ ਹੈ ਧੀ ਦਾ
ਧੀ ਬਣਦੀ ਰੋਣਕ ਘਰ ਦੀ
ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵੰਡਦੀ, ਮਾਂ-ਪਿਉ ਦਾ
ਪੁਤਾਂ ਵਾਂਗ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ,
ਮਾਨ ਹੈ ਸਮਾਜ ਦਾ ਧੀ
ਸਭ ਤੋਂ ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਹੈ ਧੀ ਦਾ।

ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ ਔਰਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਗੀਨੀ ਦਾ
ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਬਣ ਕਰ ਰੋਣਕ ਬਣਦੀ ਘਰ ਦੀ,
ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਘਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਦੋਂਦੀ
ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰ ਰੰਗ ਬੇਰੰਗ ਹੈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ।

ਤੀਜ ਹੋਰ ਖਸ ਰੂਪ ਹੈ ਮਾਂ ਦਾ
ਮਾਂ ਜੋ ਰੂਪ ਹੈ ਦੂਜਾ ਰੱਬ ਦਾ
ਜੋ ਸਾਗਰ ਹੈ ਮਸਤਾ ਦਾ
ਜਿਸਦੇ ਚਰਣਾ ਵਿੱਚ ਸਵਰਗ ਹੈ ਵਸੱਦਾ
ਜੋ ਘਰ ਨੂੰ ਦੋਂਦੀ ਨਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ
ਜਿਸ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ,
ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ
ਜੋ ਹਰ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਬਚਾ ਰਖਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ।

ਹੇ ਔਰਤ ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੈ ਤੇਰੇ ਹਰ
ਰੂਪ ਨੂੰ ਧੀ, ਭੈਣ, ਮਾਂ, ਦੇਵੀ
ਹਰ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਹੈਂ ਵਸੱਦੀ
ਤੇਰੇ ਤੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਬਣਦਾ
ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ।

ਉਪਰ ਜਿਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਆਸਮਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ
ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਮਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਮਾਨਵਤਾ

“ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੱਥ ਉਹਨੇ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ,
ਜਿਹਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪੁਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੱਥ।”

ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਦੇ ਰਕਸ਼ਕ

ਉਹ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਖੜੇ ਬਾਡਰ ਤੇ
ਜੋ ਕਰਦੇ ਨੇ ਹਿਫਾਜਤ ਹਿੰਦ ਦੀ
ਪੁੱਛੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਰ ਦਿਲ ਸਿਪਾਈਆਂ ਤੋਂ
ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਆ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ?
ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ
ਲੋੜਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿਕਰਾਂ ਨੂੰ
ਜੋ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਖੜੇ ਧੁੱਪ ਛਾਵਾਂ 'ਚ।
ਜੋ ਡਰਦੇ ਨੀ ਤੁਫ਼ਾਨਾਂ ਤੋਂ।
ਲੜਦੇ ਨੇ ਹੈਵਾਨਾਂ ਤੋਂ
ਕਰਦੇ ਨੇ ਗਲਾਂ ਹਵਾਵਾਂ ਤੋਂ।
ਛੇ-ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਛੁੱਟੀ ਬਸ
ਦੇ ਵਾਰੀ ਚੱਕਰ ਲਗਦਾ ਪਿੰਡ ਦਾ
ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਲਗਦੇ ਪਿਆਰੇ ਬੀਬੀ ਬੱਚੇ
ਘਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
ਕਦੀ ਬੱਚ ਕੇ ਨਾ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਦੁਸ਼ਮਨ
ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਉਸਦਾ ਬਸ ਇਕੋ ਹੈ ਸੁਪਨਾ
ਕਦੇ ਮੰਨਾਉਂਦੇ ਨੇ ਤਿਉਹਾਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਕਦੇ ਮੰਨਾਉਂਦੇ ਨੇ ਪਰਵ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਜਦੋਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਲੜਾਈਆਂ ਬਾਡਰਾਂ ਤੇ
ਸਹਿਮ ਜਾਂਦਾ ਉਸ ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਲ
ਕਿਵੇਂ ਹੋਊ ਮੇਰਾ ਪੁਤਰ
ਇਹੋ ਸੋਚਦਾ ਹਰ ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਲ।

ਮੀਤਾ ਸ਼ਰਮਾ
(ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

“ਖੇਡ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ

ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ
ਇਕ ਵਖਰੀ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ,
ਕਿਥੇ ਹਵਾ, ਕਿਥੇ ਪਾਣੀ
ਕਿਥੇ ਰੁੱਖ, ਕਿਥੇ ਛਾਂ
ਕਿਥੇ ਦੁੱਖ, ਕਿਥੇ ਸੁਖ
ਤੇ ਕਿਥੇ ਆਣੀ-ਜਾਣੀ ਹੈ,
ਇਹ ਰੱਬ ਦੀ ਖੇਡ ਵੀ ਬਾਹਲੀ
ਸਿਆਣੀ ਹੈ.....

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

ਪਿਆਰ

“ਪਿਆਰ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ” – ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਦੇ ਮੋਢੀ ਕਵੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਛੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ—ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ਓਅੰਕਾਰ, ਪਟੀ, ਬਾਰਮਾਹ ਤੁਖਾਰੀ ਅਤੇ ਬਿਤੀ। ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਜਪੁਜੀ’ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਮਹੱਤਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਗੁਰਮਤਿ ਜੀਵਨ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦਾ ਸਾਰ ਵੀ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਾਰ ਜਪੁਜੀ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਸਾਰ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦਾ ਸਾਰ ਐਵੇਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਪੁਜੀ ਇਕ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਮੂਲਮੰਤਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਾਰ ਆਖਿਆ ਹੈ।

ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਚਿਤਵਣਾ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਭਵਿੱਖ ਦੇਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਵਖਤੁ ਵੀਚਾਰੈ ਸੁ ਬੰਦਾ ਹੋਇ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ ਵਿਸ਼ਵ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਪੰਦਰਵੀਂ-ਸੋਲਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਚਿੰਤਨ, ਨਵੀਂ ਸੋਚ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਬਿਬੇਕ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਹਿਮ-ਭਰਮ, ਪਖੰਡ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਬੰਧਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਨਾਲ ਭਰੀ ਰਾਜਸੀ ਅਧੀਨਗੀ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਘਾੜਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਚ-ਨੀਚ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਰੰਗ, ਨਸਲ, ਮੁਲਕ, ਰੁਤਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਇਆ ਐਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਜੜ੍ਹਿਆ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦਿੱਤਾ:-

“ਜਾਣਹੁ ਜੋਤਿ ਨ ਪੂਛਹੁ ਜਾਤੀ ਆਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਹੈ॥”

ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਰਥਕ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਸਮਾਜ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਉਸਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਸੰਨਿਆਸ ਵਾਦ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਈ ਤੇ ਲੋਕ ਕਿਰਤ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਵਜੋਂ ਦੇਣ ਲਗੇ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਖਾਸ ਵੱਡੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੀ-ਔਰਤ ਦਾ ਮਾਨ ਤੇ ਸਨਮਾਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਔਰਤ ਦਾ ਮਾਣ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰਦਾ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਸਵੈ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਚਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਧੁਰਾ ‘ਸੱਚ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ’ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

“ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ॥”

ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਗੁੰਝਲਾਂ ਦੇ ਖੰਡਿਤ ਹੁੰਦੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਇਆ ਇਕੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੁਆਲੇ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਚਿਆਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ? ਕਿਵੇਂ ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲਿ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਜੋ ਖਾਸ ਜੁਗਤ ਜਾਂ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਦੁਬਿਧਾ ਗ੍ਰਸਤ ਮਨੋ-ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :

ਹੁਕੀਮ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਰਚਿਤ ਬਾਰਮਾਹ ਤੁਖਾਰੀ ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਰਿਤੂ ਵਰਨਣ/ਖੱਟ ਰਿਤੂ ਵਰਨਣ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਗਣ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੇ ਮਾਨਸਿਕ-ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਮਨੋ-ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਬਦਲਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿਕ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਚਿਤਰਣ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

“ਚੇਤ ਬਸੰਤ ਭਲਾ ਭਵਰ ਸੁਹਾਵੜੇ
ਬਨ ਫੂਲੈ ਮੰਝ ਬਾਰਿ ਮੈ ਪਿਰ ਘਰਿ ਬਾਹੁੜੇ
ਪਿਰੁ ਘਰਿ ਨਹੀ ਆਵੇ ਧਨ ਕਿਓ ਮੁਖ ਪਾਵੈ
ਬਿਰਹਿ ਬਿਰੋਧ ਤਨ ਛੀਜੈ॥”

ਇਹ ਦਿਸਦਾ ਜਗਤ ਕਿਸੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇਵੀ ਮੱਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀ ਕਰਤਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਸਾਜਿਆ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਪੜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਲੈ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ :

“ਆਪੀਨੈ ਆਪ ਸਾਜਿਉ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਉ ਨਾਉ॥

ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣ ਡਿਠੈ ਚਾਉ॥”

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਪਰਸਪਰ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਈਰਖਾ, ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਵਿਤਕਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਧਰਮਾਂ, ਕੌਮਾਂ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਇਕਸੁਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਪਰੋਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਕਾਲੀਨ ਯਥਾਰਥ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਧਰਾਤਲ ਉੱਤੇ ਨਵ-ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨੀਵੇ-ਨਿਤਾਣੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਅਤੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਰੂਹਾਨੀ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੁਭ ਅਮਲਾ ਬਾਝਹੁ ਦੋਵੇ ਰੋਈ ਵਰਗਾ ਉਚੇਰਾ ਪੈਗਾਮ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਦਿਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ, ਸੁਣਕੇ ਅਮਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਜੀਉਣ ਜੋਗਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਵੇਗੀ।

“ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ, ਤਿਸ ਕੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣ ਹੋਇ॥”

ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਧੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ

ਕੈਸੀ ਇਹ ਰੀਤ ਚਲਾਈ ਬਾਬਲਾ
ਕੈਸੀ ਇਹ ਰੀਤ ਚਲਾਈ ਬਾਬਲਾ
ਧੀ ਕਿਉਂ ਪਰਦੇਸ ਵਿਆਹੀ ਬਾਬਲਾ
ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ ਘਰ ਮੈਨੂੰ ਵਾਂਗ ਵੀਰੇ
ਮੈਂ ਵੀ ਅੰਮੜੀ ਦੀ ਜਾਈ ਬਾਬਲਾ

ਬਣ ਪੁੱਤ ਕਰਦੀ ਤੇਰੇ ਖਵਾਬ ਪੂਰੇ
ਰੀਝ ਨਾ ਮੇਰੀ ਪੁਗਾਈ ਬਾਬਲਾ
ਇਨ੍ਹੇ ਵਰੇ ਪਾਲ ਪਲੇਸ ਕੇ ਕਿਉਂ
ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਧੀ ਪਰਾਈ ਬਾਬਲਾ

ਉੱਡ ਜਾਣਾ ਅਸੀਂ ਚਿੜੀਆਂ ਨੇ
ਪੱਲੇ ਰਹਿਣੀ ਤਨਹਾਈ ਬਾਬਲਾ
ਰੱਖੀਂ ਸਾਂਭ ਕੇ ਮੇਰੇ ਗੁੱਡੀਆਂ ਪਟੋਲੇ
ਤੱਕ ਲਵੀਂ ਧੀ ਜੇ ਚੇਤੇ ਆਈ ਬਾਬਲਾ.....

ਦਿਲ 'ਚ ਰੱਖ ਸਧਰਾਂ ਚਾਹਵਾਂ ਨੂੰ
ਧੀ ਤੇਰੀ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁਰਲਾਈ ਬਾਬਲਾ
ਡਾਹਢਾ ਔਖਾ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋਰਨਾ
ਤਾਂ ਹੀ ਘੁੱਟ ਸੀਨੇ ਲਾਈ ਬਾਬਲਾ

ਰੱਖ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ ਚਾਰ ਦਿਨ ਕੋਲ
ਜਦੋਂ ਧੀ ਬਣ ਪ੍ਰਾਹੁਣੀ ਆਈ ਬਾਬਲਾ
ਸਹੁਰੇ ਰਹਾਂ ਬਣ ਸ਼ਾਨ ਤੇਰੇ ਘਰ ਦੀ
ਇਹੋ ਅਸੀਸ ਪੱਲੇ ਪਾਈਂ ਬਾਬਲਾ।।

ਗੁਰਲੀਨ ਕੌਰ
ਬੀ.ਕਾਮ
(ਦੁਜਾ ਸਾਲ)

ਧੀਆਂ

ਜੇ ਪੁੱਤਰ ਹੱਟਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੇ, ਧੀਆਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੁੜੇ।
ਇਹ ਸੌਦਾ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਨੀ, ਇਹ ਨਕਦ ਨਾ ਮਿਲੇ ਉਧਾਰ ਕੁੜੇ।
ਜੇ ਪੁੱਤਰ ਹੱਟਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੇ, ਧੀਆਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੁੜੇ।

ਇਹ ਹੈ ਦਾਤ ਦੁਨੀ ਦੇ ਵਾਲੀ ਦੀ, ਉਹ ਪੁੱਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਧੀ ਹੋਵੇ।
ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਆਉਂਦ ਮੁਬਾਰਿਕ ਨੀ, ਦਸ ਤੂੰ ਕੀ ਜਾਣੇ ਕੀ ਹੋਵੇ।
ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਦਕੇ ਨੀ, ਪਿਆ ਚਲਦਾ ਕਾਰ ਵਿਆਹ ਕੁੜੇ।
ਜੇ ਪੁੱਤਰ ਹੱਟਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੇ, ਧੀਆਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੁੜੇ।

ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਆਨ ਘਰਾਂ ਦੀ ਨੀ, ਧੀਆਂ ਈਮਾਨ ਗਰਾਂ ਦੀ ਨੀ।
ਇਹ ਨੇ ਰੋਣਕ ਬਾਬੁਲ ਵੇਹੜੇ ਦੀ, ਸੁੱਖ ਮੰਗਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਮਾਂ ਦੀ ਨੀ।
ਕਿਉਂ ਹੱਤਿਆ ਫੇਰ ਭਰੂਨਾ ਦੀ, ਕੀ ਮਾਂਵਾਂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਕੁੜੇ।
ਜੇ ਪੁੱਤਰ ਹੱਟਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੇ, ਧੀਆਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੁੜੇ।

ਪੁੱਤਰ ਸੰਗ ਵੇਲ ਜੇ ਵਧਦੀ ਏ, ਧੀਆਂ ਸੰਗ ਫੁਲਦੀ ਫਲਦੀ ਏ।
ਇਹ ਗੋਦੀਆਂ ਵੀਰ ਖਿਡਾਉਂਦੀ ਨੀ, ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਵਾਂਙੂੰ ਪਲਦੀ ਏ।
ਉਹ ਕਿਚਰਕੁ ਬਾਗ ਸਲਾਮਤ ਨੀ, ਜੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਖਾਣੀ ਵਾੜ ਕੁੜੇ।
ਜੇ ਪੁੱਤਰ ਹੱਟਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੇ, ਧੀਆਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੁੜੇ।

ਧੀ ਕਦ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਿਮਾਣੀ ਨੀ, ਇਹ ਭਾਗੋ ਨੀ ਇਹ ਭਾਨੀ ਨੀ
ਇਹ ਜਨਨੀ ਹੈ ਗਜਾਨਾਂ ਦੀ, ਇਹਦੀ ਲੰਮੀ ਅਮਰ-ਕਹਾਣੀ ਨੀ
ਇਹ ਝਾਂਸੀ ਦੀ ਸਰਦਾਰ ਕੁੜੇ, ਇਹ ਉੱਡਣਹਾਰ ਪੁਲਾੜ ਕੁੜੇ।
ਜੇ ਪੁੱਤਰ ਹੱਟਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੇ, ਧੀਆਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੁੜੇ।

ਕਰ ਹਿੰਮਤ ਬਦਲ ਸਮਾਜ ਕੁੜੇ, ਸੁਣ ਭੈੜੇ ਰੀਤ ਰਿਵਾਜ ਕੁੜੇ
ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਤਕੜੀ ਤੋਲਦੀਆਂ, ਜੇ ਬੱਝੇ ਪਾਸਕੂ ਦਾਜ ਕੁੜੇ।
ਇਹ ਮਾਂ ਲਈ ਮਿੱਠਾ ਮਾਹੁਰਾ ਨੀ, ਪਿਉ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ ਪਹਾੜ ਕੁੜੇ
ਜੇ ਪੁੱਤਰ ਹੱਟਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੇ, ਧੀਆਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੁੜੇ।

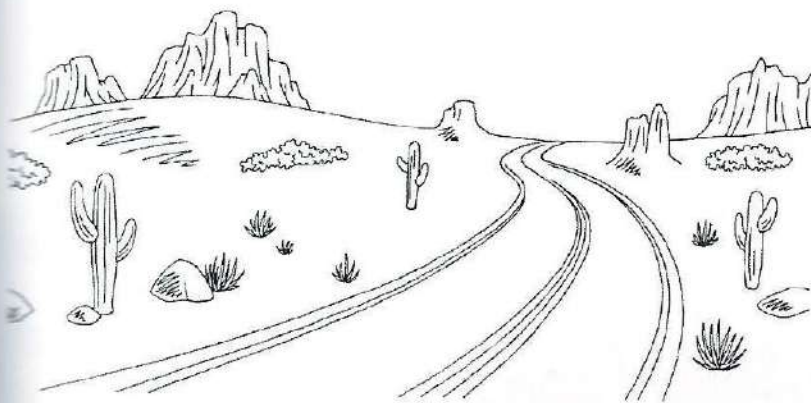
ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ)

ਦੇ ਰਾਹ (ਕਹਾਣੀ)

ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਝ ਅਲਗ। ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਕੁਝ ਅਲਗ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਹਾਣੀ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੁਤਿੰਦਰ ਅਤੇ ਰਵਿੰਦਰ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਮਿੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਘਟ ਆਮਦਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਲ ਤੁਰਨ ਲਈ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਰਾਹਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਸੀ? ਰਾਹ ਜਲਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਏਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਰਾਹ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਤਕ ਜਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਪਰ ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਕੁਝ ਅਲਗ ਹੀ ਲਗ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਅੱਗੇ ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਨਾਂ ਦੇ ਸਾਈਨ ਬੋਰਡ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਝੂਠ ਦੀ ਜੋ ਰਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੋਟੀ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਰਾਹ ਲੰਮੀ ਤੇ ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਭਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸੁਤਿੰਦਰ ਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਰਾਹ (ਸੱਚ) ਤੋਂ ਨਾ ਜਾ ਕੇ ਦੂਜੀ ਰਾਹ (ਝੂਠ) ਦੀ ਰਾਹ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਲਈ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਵਿੰਦਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਸੁਤਿੰਦਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੁਤਿੰਦਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਉਹ ਰਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਹੀ ਗਰੀਬ ਘਰ ਤੋਂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਰਕੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਅਮੀਰ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਸੁਤਿੰਦਰ ਨੂੰ ਰਵਿੰਦਰ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਇਸ ਤੇ ਰਵਿੰਦਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਦੂਰ ਤੋਂ ਚਮਕਣ ਵਾਲੀ ਰਾਹ ਪਹਿਲੀ ਰਾਹ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਲੋ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਇੱਥੇ ਨਾ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਰਾਹ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਦੀ ਰਾਹ ਜਲਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ। ਸੁਤਿੰਦਰ ਝੂਠ ਦੀ ਰਾਹ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਰਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ। ਬਲਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲੱਭੇ ਰਾਹ ਤੇ ਹੀ ਉਲਝ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨੇ ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਲ ਸ਼ਰਤ ਲਾਈ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਵਿੰਦਰ ਜਿਸ ਸੱਚ ਅਤੇ ਸਹੀ ਰਾਹ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਇਆ ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਸਨ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਸਨੇ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਹਟਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ।

ਉਦੇਸ਼ - ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਝੂਠ ਦੀ ਕਦੇ ਬਾਂਹ ਨਹੀਂ ਫੜਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਮੁਕਾਮ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ

ਆਰਤੀ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ)

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਫੈਸ਼ਨ

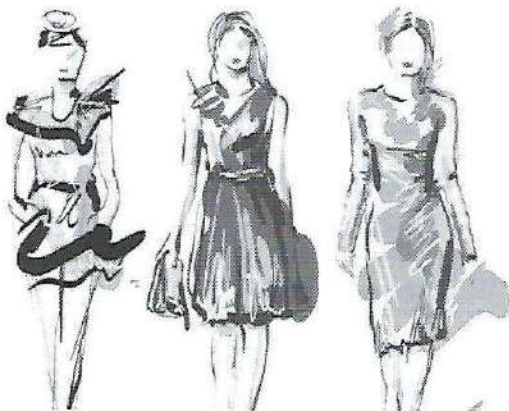
ਇਕ ਸਮਾਂ ਉਹ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਧਾਰਨ ਵਰਦੀਆਂ ਪਾ ਦੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਰਦੀ ਦਾ ਰੰਗ, ਡਿਜ਼ਾਈਨ, ਲੰਬਾਈ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਸਕੂਲ ਵੱਲੋਂ ਨਿਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਲਗਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਦਿਖ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲੰਬਾਈ, ਕਟਾਈ ਤੇ ਸਿਲਾਈ ਕਰਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਰਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਫੈਸ਼ਨੇਬਲ ਬਣਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਕਾਲਜ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਉਥੇ ਕੋਈ ਵਰਦੀ ਨਹੀਂ। ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਵੱਖੇ ਵੱਖਰੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨਦਾਰ ਸੂਟ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਿਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਕਾਲਜ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਫੈਸ਼ਨ ਤੇ ਬਗੈਰ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਾਂ ਕਾਲਜ ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਹਲਕੀ ਸੋਚ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਲਦੀ ਘਿਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋਹਣੇ ਬਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਪਰ ਹਾਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਉਪਰ ਜਲਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾਉਣਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਉਣਾ ਆਦਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ ਫੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਸਭ ਅੱਗੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਦੁੱਧ, ਘਿਓ ਦੀ ਥਾਂ ਚਾਹ, ਕਾਫੀ ਤੇ ਚਟਪਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸੌਕੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਫੈਸ਼ਨ ਨੇ ਤਾਂ ਦੇਸ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪਤਲੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸ਼ਨ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰ ਸਿਆਪਣ ਦੀ ਥਾਂ ਚਲਾਕੀ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਸੋਹਣੇ ਬਣ ਕੇ ਵਿਖਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਭੁਲ ਜਾਈਏ। ਉਹਨਾਂ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁਨਿਹਰੀ ਹਿੱਸਾ ਗਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਤਰੁਨੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਫਰਜ਼

ਵਿਦਿਆ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਤੀਜਾ ਨੇਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੇਤਰ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਤੀਜੇ ਨੇਤਰ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਹਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਣ ਕੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਪਏਗਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਫਰਜ਼ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਉਸਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ। ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਚੇਤਤਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਉਂਦੀ। ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਫਤਹਿ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਡਾਕਟਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਵਕੀਲ ਆਦਿ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਨ-ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ, ਪਰ ਇਸ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਫਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਫਰਜ਼ ਹਨ। ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਕੁ ਫਰਜ਼ ਹਨ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ :

- * ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਦਉਪਯੋਗ ਜਿਹੜਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਦਉਪਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਫਤਹਿ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਪੈਂਦਾ।
- * ਦੂਸਰਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਰੋਗ। ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਉਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਪੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਪੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਭੰਗ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।
- * ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਕੋਈ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਛੋਟੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਵੈ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵੈ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- * ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਨਿਯਮਬੱਧਤਾ। ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿਯਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਯਮ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਵਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ। ਨਿਮਨਬੱਧਤਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਅਪਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
- * ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਹੋਣਾ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਖਤ ਮਿਹਨਤ ਵੀ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਸ਼ਖਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਫਤਹਿ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹਨ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖ ਰਹੀ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਹ ਸੋਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਬੱਚਾ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਹਿਮ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸਵਰਨ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

ਰੁੱਖ

ਧਰਤੀ ਸੰਗ ਅਸਤਿਤਵ ਵਿਚ ਆਏ,
ਹੁੰਦਾ ਏ ਪ੍ਰਤੀਤ
ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਕਰਨਗੇ ਸੇਵਾ, ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆ ਤੀਕ,
ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਡੇ ਛੱਤ ਨਹੀਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਸਹਾਰਾ
ਬੇ-ਘਰ ਲੋਕੀ ਰੁੱਖਾਂ ਥੱਲ। ਸੋ ਕੇ ਕਰਨ ਗੁਜਾਰਾ
ਕੁੱਝ ਰੁੱਖ ਪੁੱਤ ਲਗਦੇ ਨੇ
ਕੁੱਝ ਰੁੱਖ ਲਗਦੇ ਮਾਵਾਂ
ਰੁੱਖ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਰਗੇ ਨੇ
ਜਿਉਣ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਵਾਂ ਛਾਵਾਂ
ਰੁੱਖ ਦਿੰਦੇ ਸਾਨੂੰ ਫੁੱਲ, ਫਲ
ਅਤੇ ਠੰਡੀਆਂ ਛਾਵਾਂ
ਕਿਵੇਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਕਿੰਦਾ ਕਰਜ਼ ਚੁਕਾਵਾਂ

ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਲਈ ਰੁੱਖਾਂ
ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨ
ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ
ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁੱਖ
ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹੈ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਰੁੱਖ

ਜੇਕਰ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਣਗੇ ਰੁੱਖ
ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸੁੱਖ
ਕੁਦਰਤ ਵਲੋਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ਹਰ ਰੁੱਖਾਂ ਚੋਂ ਦਵਾਈ
ਲਛਮਣ ਵਰਗੇ ਯੋਧੇ ਦੀ ਬੂਟੀ ਨੇ ਜਾਨ ਬਚਾਈ
ਧਰਤੀ ਹੇਠੋਂ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗਾ ਪਾਣੀ
ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਓ ਖੁਸ਼ਮ ਕਹਾਣੀ
ਰੁੱਖਾਂ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮਿਲੇ ਹਰਿਆਲੀ
ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਮਿਲੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ

ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਹੁੰਚਾਓ
ਰੁੱਖ ਲਗਾਉ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉ
ਰੁੱਖ ਦਾ ਰੱਖੋ ਧਿਆਨ
ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਬਣੇਗਾ ਮਹਾਨ

ਸ਼ਿਵਾਨੀ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ)

ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ

ਆ ਪੁੱਤਰਾ ਵੇ ਆ ਕੇ ਗੱਲੇ ਲੱਗ,
ਕੁਝ ਦਰਦ ਦਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਫੋਲ ਵੇ,
ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰੋਲ ਵੇ।

ਕੱਖ ਵੀ ਉਡਦੇ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਂਦੇ ਨੇ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹੋਈ ਜਾਵਾਂ ਅਲੋਪ ਵੇ।
ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਤਰਸਦੇ ਵੇ ਪੁੱਤਰਾਂ,
ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਤਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲ ਵੇ।
ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰੋਲ ਵੇ।

ਕਦੇ ਮੈਂ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦੀ ਸਾਂ,
ਅੱਜ ਤਾਂ ਲਿਆ ਅਪਣਿਆਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਵੇ।
ਆ ਪੁੱਤਰਾਂ ਆ ਕੇ ਗੱਲੇ ਲੱਗ,
ਕੁਝ ਭੋਤ ਦਿਲਾ ਦੇ ਖੋਲ ਵੇ।
ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰੋਲ ਵੇ।

ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੀਰ ਵਹਿੰਦਾ ਏ
ਬਚੜੇ ਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹਟ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ।
ਮੈਂ ਖਲੋਤੀ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਤਕਦੀ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ
ਉਹ ਮਤਰੇਈ ਦੀ ਝੋਲੀ ਲਹਿ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ।
ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਰਹਿ ਗਈ ਚੰਦ ਸਾਹਵਾਂ ਦੀ ਠੌਰ ਵੇ
ਤੈਨੂੰ ਕਾਲਜੇ ਲਾਵਾਂ ਮਰਦੀ-ਮਰਦੀ
ਅਜੇ ਵੀ ਮੇਰੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਿਚ ਜੋਰ ਵੇ।
ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰੋਲ ਵੇ।

ਆ ਪੁੱਤਰਾਂ ਆ ਕੇ ਗੱਲੇ ਲੱਗ,
ਮੇਰੇ ਜਾਦਿਆਂ ਤੈਨੂੰ ਪੈਣਗੇ ਹੋਲਵੇ।
ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰੋਲ ਵੇ।

- ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਅਨਾਰਸ
(ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ

ਮੇਰੇ ਦਾਦੇ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ
ਤੂੰ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸੀ
ਸ਼ਹੀਦੀ ਖੂਨ ਨਾਲ ਭਿੰਨੀ
ਜਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੀ
ਮਿੱਟੀ ਨਮਸਕਾਰਦਾ।

ਦਾਦਾ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੋਇਆ
ਤੂੰ 24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗਭੱਰੂ ਸੀ
ਤੇਰਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਵੇਲਾ ਸੀ।

ਦਾਦਾ ਗਭੱਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵੀ ਤੂੰ
24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗਭੱਰੂ ਸੀ।

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਗਭੱਰੂ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਵੀ
ਤੂੰ 24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗਭੱਰੂ ਸੀ।

ਮੈਂ 24 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ
ਤਾਂ ਵੀ ਤੂੰ
24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗਭੱਰੂ ਸੀ
ਮੈਂ 25, 26, 27 37 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ
ਤਾਂ ਵੀ ਤੂੰ 24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗਭੱਰੂ ਹੀ ਰਿਹਾ।

ਮੈਂ ਹਰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਤੇ
ਬੁਢਾਪੇ ਵੱਲ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਧਦਾ ਹਾਂ
ਤੂੰ ਹਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਨ ਤੇ
24 ਸਾਲਾ ਭਰ ਜਵਾਨ ਗਭੱਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ!

ਉਂਜ ਅਸੀਸ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ
ਜਿਉਂਦਾ ਰਹੇ ਸਦਾ ਜਵਾਨੀਆਂ ਮਾਣੇ
ਪਰ ਤੂੰ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈਂ ਭਰ ਜੁਆਨ ਗਭੱਰੂ
ਸਦਾ ਜੁਆਨੀਆਂ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਜਿਹਨਾਂ ਅਜੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ
ਉਹਨਾਂ ਗਭੱਰੂਆਂ ਦੇ ਵੀ ਹਾਣਦਾ ਹੈ।

ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ)

ਵਿਸ਼ਾ: ਕੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਦਬਿਆ ਅਤੇ ਕੁਚਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?

ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਰ ਉਸ ਔਰਤ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਹੱਡ ਬੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਵੀ ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕ ਇਹ ਸੋਚ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸੋਚਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕੀ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਭਾਰਤ ਇਕ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਤਾਂ ਸਬਰੀਮਾਲਾ ਮੰਦਰ ਜੋ ਕੇਰਲਾ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਥਾਨ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੈ? ਸਬਰੀਮਾਲਾ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ 10 ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਹੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਉੱਥੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ। ਔਰਤ ਉਸ ਮੰਦਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਉਸਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਸਬਰੀਮਾਲਾ ਮੰਦਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਯਧਾ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਕਾਰਣ ਜਦੋਂ ਇਹ ਘਟਨਾ ਦੁਨੀਆ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਤਾਂ 13 ਅਕਤੂਬਰ 2018 ਵਿਚ ਸੁਪ੍ਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ 3 ਜੱਜ ਸਮੇਤ ਧਾਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ 14,15 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 17 ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਪਰ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਮੰਦਰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੱਜ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਲਈ। ਕੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਦਸੱਦੀ ਹੈ? ਜਿਥੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਸਨੂੰ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਦਿਵਾਉਣਾ ਕਿ ਉਹ ਔਰਤ ਹੈ। ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕੁਚਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਤਲਾਕ ਵੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਣਮੋਲ ਵਿਚਾਰ :

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ॥

ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਦੇ ਨਾ ਆਖੋ ਜਿਸਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਖੁਦ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਧ ਹਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਕੌਰ ਸਿੱਧੂ

ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ

(ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ)

ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

ਭਾਸ਼ਾ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ, ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤੇ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿੱਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਕਣ, ਜੋ ਉਹ ਆਪਣਾ ਵਿਰਸਾ ਸਾਂਭ ਸਕਣ! ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੀ ਸਮੱਝ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜ ਸਕਾਂਗੇ। ਹਰ ਇਕ ਵਿਰਸੇ ਦੀਆਂ, ਲੋਕ ਕਥਾਵਾਂ, ਲੋਕ ਗੀਤ, ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਯਾਦ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸੱਕਦੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਸ਼ਾ ਇੱਕ ਸੜਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ!

ਹਰਕਿਰਤ ਕੌਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ

(ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ)

ਵਾਦੜੀਆਂ ਸਜਾਦੜੀਆਂ ਨਿਭੱਣ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ

ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਕਰੀਏ? ਆਦਤ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਦਤ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸਭ ਆਪ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਦਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਦਤਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਇਸੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਦਤਾਂ ਬਹੁਤ ਤਾਕਤਵਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨਸਾਨ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੇਵੱਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਜ਼ਹੂਰ ਕਹਾਵਤ ਹੈ :

‘ਵਾਦੜੀਆਂ ਸਜਾਦੜੀਆਂ ਨਿਭੱਣ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ’

ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਦਤਾਂ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਿੱਸਾਕਾਰ ‘ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ’ ਦੀ ਇਕ ਤੁੱਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ :

“ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਨਾ ਆਦਤਾਂ ਜਾਦੀਆਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕੱਟੀਏ ਪੋਰੀਆਂ ਪੋਰੀਆਂ ਜੀ”

ਕੁਝ ਆਦਤਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ, ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ, ਰੋਜ਼ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਆਦਿ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਆਪ ਲਈ ਵੀ ਚੰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਬਣ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਕਿੰਨਾ ਖੁਸ਼ ਤੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨੀਰਸ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨਾਂ, ਇੰਟਰਨੇਟ, ਵੈਟਸਐਪ, ਫੈਸਬੁਕ, ਇੰਸਟਾਗਰਾਮ ਆਦਿ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਆਦਤ ਅੱਜ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਝੁੱਠੇ ‘ਲਾਇਕਸ’ ਤੋਂ ‘ਫੋਲੋਵਰਸ’ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਬੱਚੇ ਝੁੱਠੇ ਦਿਖਾਵੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਸਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਫੋਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਵੇਰੇ ਉਠੋ ਤਾਂ ਪੋਸਟ, ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਪੋਸਟ, ਕਿਥੇ ਜਾਓ ਤਾਂ ਪੋਸਟ, ਕੁੱਝ ਨਵਾਂ ਪਾਓ ਤਾਂ ਪੋਸਟ, ਰਾਤੀ ਸੋਵੋ ਤਾਂ ਪੋਸਟ ਆਦਿ। ਸਾਡੀ ਅੱਜ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਆਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ ਸਭ ਭੁੱਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਕਈ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਾ ਰੋਦਾਂ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਲੋਨੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਦੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਕਿਨਿਆਂ ਗਲਤ ਰਾਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਬਾਹ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਮੀਨਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤਾਕਤਵਰ ਇਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਆਦਤਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

‘ਔਖਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ’

ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

ਵੇਚ ਦਿਤਿਆਂ ਤੇਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਸਰਦਾਰੀਆਂ

ਅਣਹਾ ਦਾ ਅਜਲੀ ਨਸਾ ਬੁੱਕੀ ਪਿਲਾਵਣ ਵਾਲਿਆਂ
ਚਿਬੰਡੀਆਂ ਕੌਮ ਤੇਰੀ ਨੂੰ ਕਈ ਬੀਮਾਰੀਆਂ
ਤੇਰੇ ਹੀ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਖੂਨ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਦੇ
ਇਹ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਕੌਮ ਮੰਗਦੀ ਏ ਜਥੇਦਾਰੀਆਂ
ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੇ ਕੀ ਗਿਲਾ ਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
ਵੇਚ ਦਿਤਿਆਂ ਤੇਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਸਰਦਾਰੀਆਂ

ਅੱਜ ਕਲਮ ਮੇਰੀ ਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ
ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤੇ ਚਮਕਦੀ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਨਹੀਂ
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੁਏ ਵਰਗੇ ਡੌਲੇ ਫਰਕਦੇ ਤਕੇ ਨਾ ਮੈਂ
ਜਦ ਕਿ ਤਲਵੰਡੀ ਤੇਰੀ ਕੌਮ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਨਹੀਂ
ਇਹਨਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਮੈਂ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੱਜ ਅਣਖ ਨਹੀਂ ਇੱਜਤ ਨਹੀਂ ਜਾਮੀਰ ਨਹੀਂ
ਵੇਚ ਦਿਤਿਆਂ ਤੇਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਸਰਦਾਰੀਆਂ

ਰੱਬ ਜਾਣੇ ਕਿਹੜੀ ਮਿਟੀ ਦੇ ਬਣੇ ਉਹ ਸਿਖ ਹੈ ਸਨ
ਗੋਲੀਆਂ ਵਾਹੁੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਚੀਰੇ ਆਰੀਆਂ
ਇਹ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸੂਰਮੇ ਏਡੇ ਨਸ਼ਈ ਹੋ ਗਏ
ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਬਿਨ ਨਹੀਂ ਚੜਦੀਆਂ ਖੁਮਾਰੀਆਂ
ਜੇ ਚੜ ਜਾਣ ਇਨੇ ਨੇ ਬਹਾਦੁਰ ਹੋ ਜਾਦੇਂ
ਆਪਣੇ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਢਿਡ ਖੋਭਦੇ ਕਟਾਰੀਆਂ
ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੇ ਕੀ ਗਿਲਾ ਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
ਵੇਚ ਦਿਤਿਆਂ ਤੇਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਸਰਦਾਰੀਆਂ

ਬਲ੍ਹੇ ਬਲ੍ਹੇ ਕੀ ਕਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਸਮ
ਦਾੜੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੈਚੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ
ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਾਤਿਆ
ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਵਿਕ ਗਈਆਂ ਖੁਦਾਰੀਆਂ

ਬਖਸ਼ ਸਕੇ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ ਲਵੀਂ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮਾ
ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਦਾਰੀਆਂ
ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੇ ਕੀ ਗਿਲਾਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
ਵੇਚ ਦਿਤਿਆਂ ਤੇਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਸਰਦਾਰੀਆਂ

ਲੁਟੀ ਗਈ ਅਜ ਪੰਥ ਦੀ ਏਕੇ ਦੀ ਡੋਰ
ਤਾਹੀਉਂ ਤਾਂ ਗੈਰ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਉਡਦੀ ਏ ਪਥੰਕ ਪਤੰਗ
ਇਨੀ ਛੇਤੀ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਤੇਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਲਹੂ
ਤੇਰੇ ਸੂਰਿਆ ਦੀ ਕਾਇਰਤਾ ਵੇਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਰਹਿ ਗਏ ਨੇ ਦੰਗ
ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੀ ਸੂਰਮੇ ਤੇਰੇ ਲੜਾਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ
ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਰਾਹੀ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲੜ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਜੰਗ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤੂੰ ਰਕੜਾਂ ਰੋੜਾਂ ਤੇ ਰਾਤਾਂ ਕਟੀਆਂ,
ਵੇਚ ਦਿਤਿਆਂ ਤੇਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਸਰਦਾਰੀਆਂ

ਅੱਜ ਕਲੱਬਾਂ ਦੀ ਨਸ਼ੀਲੀ ਸੇਜਾ ਤੇ ਸੌਂਦੇ ਨੇ ਨਿਸ਼ੰਗ
ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਸੀ ਦਾਤਿਆ,

ਲਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋੜੀਆਂ ਜਿਸ ਸੇਵਕਾ ਤੋਂ ਵਾਰੀਆਂ
ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਚ ਕਰ ਗਿਆ ਮੁਕਤੇ ਪਿਤਾ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਸੀ ਨਵਾਬੀਆਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰੀਆਂ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਬਾਜੀਆਂ ਸੀ ਜਿੱਤੀਆਂ
ਇਹਨਾਂ ਜਵਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਭ ਬਾਜੀਆਂ ਨੇ ਹਾਰੀਆਂ
ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੇ ਕੀ ਗਿਲਾ ਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
ਵੇਚ ਦਿਤਿਆਂ ਤੇਰੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਸਰਦਾਰੀਆਂ

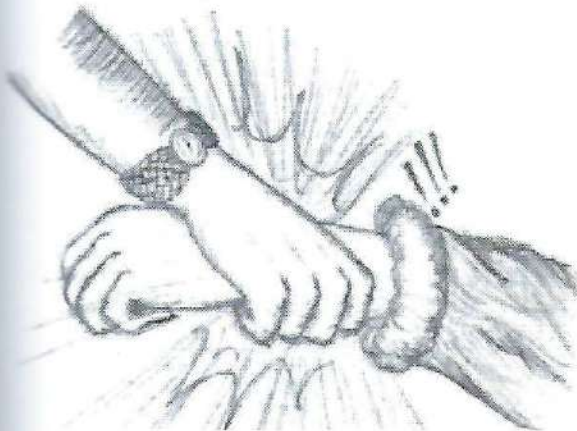
ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਪਹਿਲਾ ਸਾਲ)

ਮੀ-ਟੂ

ਮੀ-ਟੂ ਦੋ ਅਖਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਕ ਕਿੱਸਾ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਦਰਦ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸੈਕਸ' ਨੂੰ ਲੈ ਕਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬਦਨਾਮੀ ਦੇ ਡਰ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਨਾ ਜਾਣੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁੜੀਆਂ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਹਿਣ ਕਰਦਿਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਣਗਿਣਤ ਕਿੱਸੇ ਬਲਤਕਾਰ ਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ 80 ਸਾਲ ਦੀ ਬੁਜ਼ੁਰਗ। ਡਰ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਘਰ ਹੋ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਸੁਰਖਿਅਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਔਰਤ। ਇਸ ਚੁਪੀ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ “ਤਰਾਨਾ” ਜਿਹੜੀ ਅਮਰੀਕਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਗੰਦੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਨਾ ਪਿਆ। ਇਕ ਤਾਂ ਨਸਲੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੂਜਾ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਬਰਦਸਤੀ। ਉਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਡਟ ਕਰ ਰਹਿਣਾ ਸਿਖਾਇਆ। ਤਰਾਨਾ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜਬਰਦਸਤੀ ਕੀਤੀ, ਸਜਾ ਦਿਲਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਤਰਾਨਾ ਨੇ ਇਹ ਠਾਨ ਲਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੂਜੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੇਗੀ। ਜਿਹੜੀ ਚੁਪ ਹਨ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਮੋੜ ਦਿਤਾ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕਰ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਦਸ਼ਨ ਕਿਤੇ। ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੀ। 2003 ਵਿੱਚ ਤਰਾਨਾ ਨੇ ‘ਜਸਟ-ਬੀ’ ਨਾਮ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਬਨਾਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 12 ਤੋਂ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਅਧੀਕਾਰ ਅਤੇ ਸੁਰਖਿਆ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਇਕ 13 ਸਾਲ ਦੀ ਬੱਚੀ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸੋਤੇਲੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਛੇੜਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕਰ ਤਰਾਨਾ ਨੇ ਇਕ ਪੇਪਰ ਉੱਤੇ “ਮੀ-ਟੂ” ਲਿਖਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 2006 ਤੋਂ ਇਹ ‘ਮੀ-ਟੂ’ ਅਭਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ। ‘ਮੀ-ਟੂ’ ਅਭਿਆਨ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਦਿੱਤੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰੀਬ ਦਸ ਸਾਲ ਤਕ ਰਿਹਾ। 2017 ਵਿੱਚ ਅਭਿਆਨ ਸੁਰਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਕਈ ਜਾਣੀ-ਮਾਣੀ ਹੱਸਤਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ‘ਮੀ-ਟੂ’ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਬਰਦਸਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਕਰ ਵੱਡੀ-ਵੱਡੀ ਹੱਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕੀਤਾ। ਤਰਾਨਾ ਦਾ ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਤਰਾਨਾ ਦੇ ਇਸ ਅਭਿਆਨ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋਏ ਅਨਿਆਏ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਏ। ਬਲਤਕਾਰ ਅਤੇ ਛੇੜਛਾੜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀਆਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨਦੀ ਸੀ। ਸਮਾਜ ਦੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤਰਾਨਾ ਦੀ ਇਸ ਮੀ-ਟੂ ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਨ ਸਿਰਫ਼ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵੀ ਸੋਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ।

ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਆਨਰਸ
(ਤੀਜਾ ਸਾਲ)

ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ: ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ

ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਮੁਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਅਰਥ ਉੱਘੜਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਥੇ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਸੋਂ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਕ ਅਨੁਮਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਛੇਕਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ 50 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਵਪਾਰੀ ਵਰਗ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਇਸਦੇ ਸਮਾਜਕ, ਆਰਥਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ 1911 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣਾ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸਿਓਂ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦੁਆਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਤੇ ਆਖਰ ਇਕ ਲੰਬੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਿੱਲ 1995 ਨੂੰ 26 ਜਨਵਰੀ 2004 ਨੂੰ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ, ਉਨਤੀ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਵ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਨ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੰਨਾ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਰ ਵਸਤੂ ਉੱਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਚੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਸਤੂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬੱਚੇ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੁਸਮਲਮਾਨ ਲੋਕ ਜੋ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਕੀਰਣਤਾ ਕਾਰਨ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਹੀ ਬੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਦਾਖਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 5-10 % ਤੱਕ ਨੰਬਰਾਂ 'ਚ ਛੁੱਟ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਡਿਪਲੋਮਾ, ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਕੋਰਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਐਮ.ਏ, ਐਮ.ਫਿਲ ਤੇ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਯੂ.ਜੀ.ਸੀ (UGG) ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ Choice Based Credit System ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ 2015 ਵਿਚ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਧੀਨ ਗਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਦਿਅਰਥੀਆਂ ਲਈ Ability Enhancement Capability Course ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਚੁਣਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਲਿਖਣੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨੀ ਵੀ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1981 ਈ. ਵਿਚ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਅਕਾਦਮੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ 'ਭਾਸ਼ਾ ਸੇਵਾ ਸਨਮਾਨ' ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ 'ਪਰਮ

ਸਾਹਿਤ ਸਤਿਕਾਰ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੇ ਲੋੜ ਵੰਦ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸਿਕ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਲੋਂ 'ਸਮਦਰਸ਼ੀ' ਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਰਸਾਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਰਸਾਲਾ 'ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਦੇਸ਼' ਵੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਕਾਦਮੀ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਜਵਾਹਰ ਨਾਲ ਨਹਿਰੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਚੇਅਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਿਰਮੌਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਚਲਦੇ 4 ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ, ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਾਲਜ, 13 ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, 5 ਏਡਿਡ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਲਗਭੱਗ 55 ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤ ਸਦਨ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਿੱਖ ਅਧਿਐਨ, ਗੁਰਮਤਿ, ਸਿੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਕਲਾਸੀਕਲ ਅਤੇ ਸੂਫੀ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਦਨ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਲੈਕਚਰ, ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰ, ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸੈਮੀਨਾਰ, ਲੋਕ-ਗੀਤ, ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਿਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਨੇ ਇਕ ਭਵਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਵਾਈ ਜਿਸਨੂੰ 'ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਦਿਹਾੜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ 200 ਦੇ ਲਗਭਗ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਤਿਮਾਹੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਸਮਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤ' ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਪੰਜਾਬੀ ਹੈਲਪ ਲਾਈਨ' ਨਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ 'ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨ' ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਮੀਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮੰਚ, ਪੰਜਾਬੀ ਰਾਈਟਰਸ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਆਪਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕਾਸ ਮੰਚ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ, ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਫੋਰਮ ਆਦਿ। ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਜਗਦਾ/ਮਘਦਾ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਵਡ-ਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਆਕਾਸ਼ਬਾਣੀ, ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੰਜਾਬੀ ਟੀ.ਵੀ.ਚੈਨਲ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਡਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵਲੋਂ 5 ਅਪ੍ਰੈਲ 2016 ਦੇ ਇਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨੌਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਛੇਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾ ਵੇਕੇਸ਼ਨਲ ਨੂੰ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ ਤਾਂ 3 ਮਈ 2016 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ, ਉਰਦੂ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਸੱਤਵੇਂ ਵਿਕਲਪਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੋਚਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਕਲਪਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਨੰਬਰ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਨਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹੇਗਾ? ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਇਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

* ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝ ਸਕਣਗੇ। ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਆਦਿ ਦਾ ਅਧਿਆਪਨ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੂਸ, ਚੀਨ, ਜਪਾਨ, ਜਰਮਨੀ, ਫਰਾਂਸ, ਕੋਰੀਆ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਡਾਕਟਰੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਯੁਗ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਤਕਨੀਕੀ ਕਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

- * ਸਕੂਲਾਂ/ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਨ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਵਿਆਕਰਨ ਹੀ ਤਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਾਈ, ਅੱਖਰ ਬਣਤਰ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਅਤੇ ਉਚਾਰਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
 - * ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਕੂਲਾਂ/ ਕਾਲਜਾਂ/ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪੱਕੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮੱਠਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।
 - * ਪੰਜਾਬੀ ਟਾਈਪਿੰਗ, ਕੰਪਿਊਟਰ, ਅਨੁਵਾਦ ਆਦਿ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਰਸ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਸਿਲੇਬਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਸਟੈਨੋਗ੍ਰਾਫਰਾਂ, ਟਾਈਪਿਸਟ ਤੇ ਚੰਗੇ ਅਨੁਵਾਦਕਾਂ ਦੀ ਕਿਲਤ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।
 - * ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।
 - * ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖੇ ਜਾਣੇ ਸਨ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਉਹ ਕੰਮ ਅਧੂਰਾ ਹੈ।
 - * ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣੇਗੀ, ਉਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਉੱਜਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਕੇਵਲ ਅਧਿਆਪਨ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਬਿਜਲਈ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਆ, ਦੁਭਾਸ਼ੀਆਂ, ਭਾਸ਼ਾ ਅਫਸਰ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਜਿਵੇਂ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਨ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ।
 - * ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਘਾਟ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀ ਅਵੇਸਲੇ ਹਾਂ। ਜਿਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 1995 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਵਲੋਂ ਇਕ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਟੈਨੋਗ੍ਰਾਫਰ ਮਹੱਈਆਂ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪੱਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤੇ ਇਹ ਸਟੈਨੋਗ੍ਰਾਫਰ ਕਈ ਸਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਆਖਰਕਾਰ ਕਈ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੰਮ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।
- ਅਸਲ ਦੋਸ਼ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਣ/ ਲਿਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਗੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੋਲਣਾ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਸਾਰਨਾ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਕਥਨੀ ਵਿਚਲਾ ਫਰਕ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਆ ਖੜੇਗੀ। ਫਿਰ ਦੁਹਾਈ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੁਣ ਵੀ ਵੇਲਾ ਸੰਭਲਣ ਦਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

PRIYANKA MISHRA
Best All Rounder Student, 2019
B.A. (H) Pol. Science
3rd Year

RICHA MALHOTRA
Student of the Year
B.Com (H)
3rd Year

JYOTI GOEL
B.A. (H) Hindi
1st Position

AASTHA MAHESHWARI
B.Com. (H) 3rd Year
1st Position

ABHA DUBEY
Maths, 3rd Year

GURLEEN KAUR

INDERPREET

MANDEEP KAUR
Punjabi M.A.
1st Position

PRIYA CHADHDHA
English (H) 3rd Year,
1st Position

MONIKA NAAZ

PRIYANKA GUPTA
B.A. History 3rd Year
1st Position

RIDHIMA DUGGAL
B.A. (H) Psy. 3rd Year
1st Position

VAISHALI SHARMA
Sanskrit 3rd Year

INDERJEET
3rd Year
1st Position

SNEHA SINGH
B A PRGM, 1st Year
Participated in All India Boxing
Inter-University at Rajasthan

MEENU SOLANKI
History H, 3rd Year
Parti. in All India Ball Badminton
Inter-University at Vijaywada (A.P.)

SUMIRAN
B A Prgm, 2nd Year
Parti. in All India Weight Lifting
Inter-University at Ghuntur, Karnatka

AKRITI
B Com P, 1st Year
Parti. in All India Wrestling
Inter-University at

SURBHI RAWAT
B Com Prog, 2nd Year
Parti. in All India Weight Lifting
Inter-University at Ghuntur

PRERNA
Ba Prog, 3rd Year
Parti. in All India Kabaddi
Inter-University at Mdu, Rohtak

PATHIKA SHARMA
Maths H, 2nd Year
Parti. in U-21 Khelo India
Youth Games at Pune

DEEPANJALI
B A Prgm, 3rd Year
Parti. in All India Yoga
Inter University at Chennai

ARUNIKA
Philosophy H, 3rd Year
Secured 1st Position
Delhi State Archery Championship

NISHA RAWAT
B.Com P 3rd Year
Selected For Senior Nation
Kho Kho Tournament

Gym Inauguration

Our esteemed madam principal inaugurated the gymnasium on 21 January, 2019. This facility was made available for both staff and students use. It was a paramount addition to our college. This facility was opened with the vision to help staff and students to become more involve in sports, fitness and recreation for all-round development.

Mata Sundri Invitational Inter College Tournament Department of physical education organised their annual sports fest - Mata Sundri Invitational Inter College Tournament for judo, ball badminton and athletics for visually challenged from 7th - 9th February, 2019. Students from more than 30 colleges of Delhi university participated in this tournament. The tournament was huge success. The enthusiasm of visually challenged students was a treat to the eye.

SPORTS ACHIVER

ANNUAL SPORTS DAY

ਪੰਨਾ 14

दिल्ली (विमल सु-
फॉर बुमन में शामिल

माता सुंस्ली कॉलेज फॉर वीमेन में 15-16 मार्च को संगोष्ठी का आयोजन हुआ। कृषि से जुड़े ग्रामीण समाज की कठिनाता पर चिन्तन करने के लिए देश-विदेश के विश्वविद्यालयों के विद्वानों और स्टूडेंट्स के शोध पत्र आमंत्रित किए गए। प्रथम सत्र का शुभारंभ प्राचार्या हरप्रीत कौर पोखरियर धनस्याम

(Literature and Discussion)
का आयोजन किया गया।
और स्त्री विमर्श के अवसर
जाने बात कही।
कार्यक्रम की समीक्षा
की प्राचार्या डॉ. लज्जा को
में लेखक व साहित्य को
आलोचक डॉ. बबला
साहित्य को प्रति

देवरा, डॉ. दशिता दास, प्रोफेसर
अ.एस.नारंग, अशोक विशनदास,
भारत पाठक, नैदिता पाठक की
नीतिबद्धी में हुआ। सगोष्ठी के
संयोजक डॉ. लोकाश कुमार गुप्ता थे।
पहले दिन पांच सत्र हुए। दूसरे दिन

stitution was enforced
unlike other states.

Three dancers in traditional yellow and red attire performing on a stage. The background features a large banner with the word 'RANG' and some text in Hindi.

पुलिस ने दबोचे
वांछित धाराओं में

स्थित रहे। वहाँ दिल्ली विश्वविद्यालय के डॉन
थि के तौर पर उपस्थित रहे। डॉ. बीनाश्री राम
क्रम के दौरान अशोक मस्की ने अपने बर्चित गीत
गाकर समा बांधा। प्रसिद्ध गायिका आलिया अज
हर दिखाने के बाद नतीजे घोषित करते हुए श्री म

में शहीदों को दी श्रद्धांजलि,

भारतीय किसानों के सामाजिक सम्मान के साथ-साथ आर्थिक सम्मान से निश्चिन्त रहने

ਵੇ ਮੈਂ ਔਸੀਆਂ ਪਾਵਾਂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ

[illegible]

A group of men, including religious leaders and officials, standing together indoors, possibly during a formal event or ceremony. Some are wearing traditional Sikh attire (turbans and kurtas), while others are in more formal or official clothing. They are standing in a line, facing the camera.

ਵੇ ਮੈਂ ਅੱਸੀਆਂ ਪਾਵਾਂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ

ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਦੋਵਾਂਗੇ ਉਹ ਤਕ
ਸਾਡੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜਿਉਂ ਦੀ
ਤਿਉਂ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ
ਕਿ ਕਰਜ਼ ਮੁਆਵੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ
ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਹੱਲ
ਨਹੀਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲੀ
ਕੱਚਰ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ,
ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀਆਂ 'ਚੋਂ ਚੁਕਾਈ ਦਾ
ਕੋਈ ਸਥਾਈ ਹੱਲ ਲੱਭਣਾ ਪਵੇਗਾ।
ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਨੇ ਸਵਾਗਤੀ ਭਾਸ਼ਣ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ
ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਆਲਮੀ ਤਪਸ਼ ਕਰਕੇ
ਕਈ ਸੰਕਟ ਦਰਪੇਸ਼ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ
ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਪਦਾਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਕਰ
ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਵੇਂ ਗਰੀਬੀ, ਪਾਣੀ ਦਾ
ਪੱਪਰ ਘਟਣਾ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ

ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।
ਸੋਸੀਅਲ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਪੱਖ
ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗਾਂ
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੋਜ ਰੁਚੀਆਂ
ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪੰਜ
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੇ
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ
ਦਈ 'ਬੈਸਟ ਰਿਸਰਚ ਪੱਤਰ'
ਐਵਾਰਡ ਵੀ ਮੈਲਾਨਿਆ।
ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ
ਵੱਖ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਡਾ. ਲੌਰੇਂਸ ਕੁਮਾਰ
ਜਸਜੀਤ ਕੌਰ, ਡਾ. ਕਿਰਨਜੀਤ
ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ
ਵੀਨਕਸੀ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਡਾ.
ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਦੇ

ALUMNI MEET

B.EL.ED DEPARTMENT

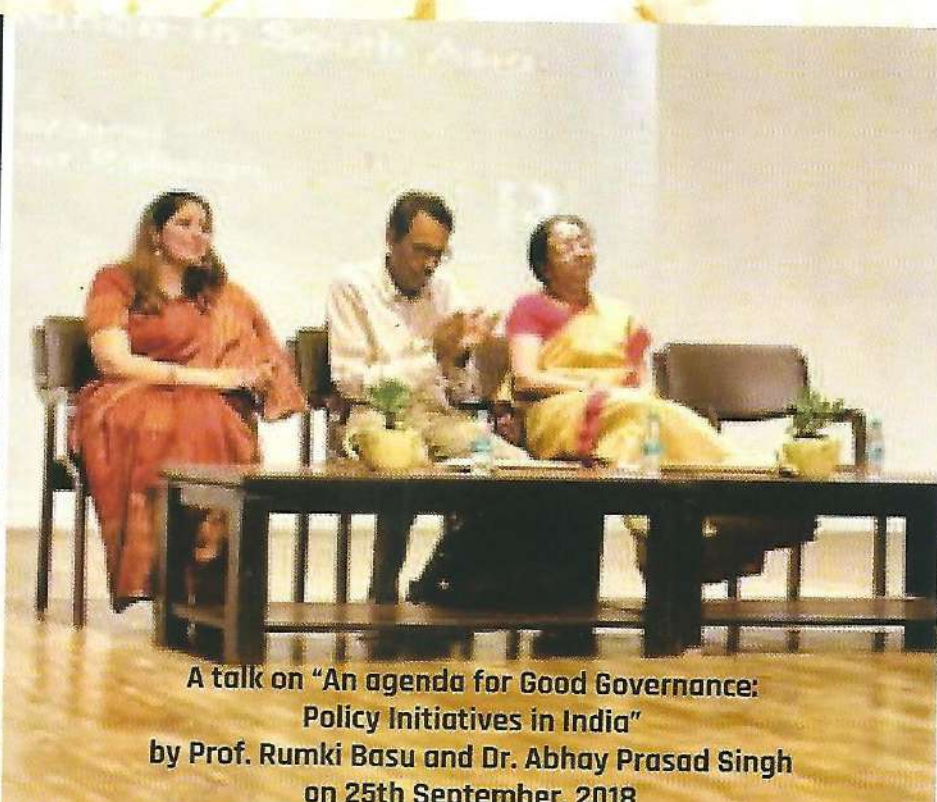

PUNJABI DEPARTMENT

Book Launch and Panel discussion of Jallianwala Bagh, 1919, The Real Story by Kishwar Desai on 26th October, 2018

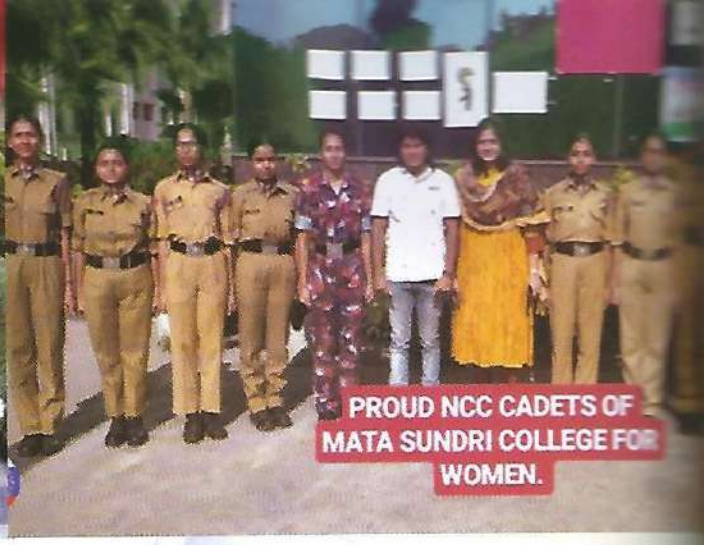
A talk on "An agenda for Good Governance: Policy Initiatives in India" by Prof. Rumki Basu and Dr. Abhay Prasad Singh on 25th September, 2018

Workshop on "Know Your Rights" in association with Vivel on 10th January, 2019

DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE

**PROUD NCC CADETS OF
MATA SUNDRI COLLEGE FOR
WOMEN.**

NCC

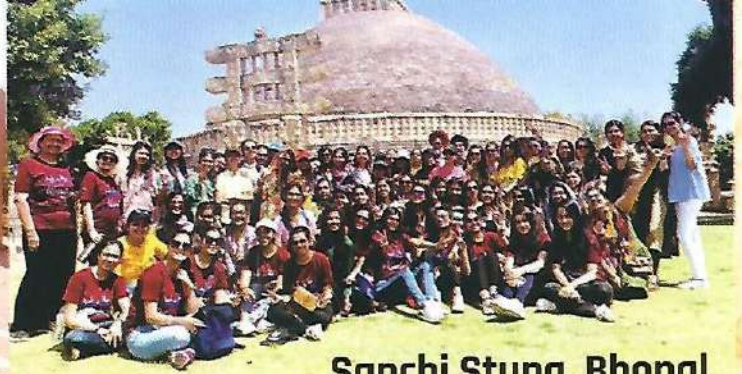

**MUSIC
DEPARTMENT**

Tropic of Cancer, Bhopal

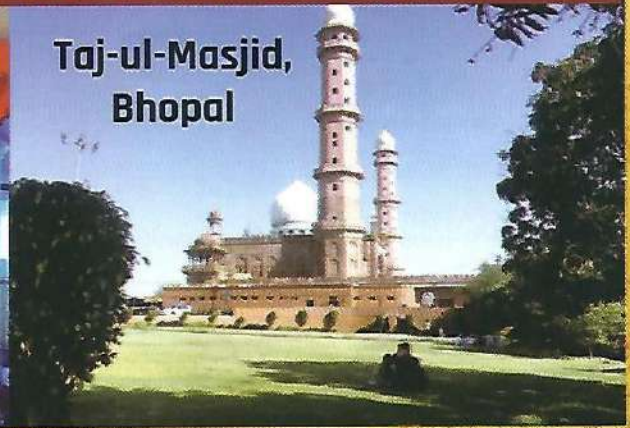
Sanchi Stupa, Bhopal

TOUR & TRAVEL MANAGEMENT DEPT. 2018-19

Gurudwara Tekri Sahib, Bhopal

Taj-ul-Masjid, Bhopal

Campus Placement Drive

Internship Certification

INTERNAL COMPLAINT COMMITTEE

MATA SUNDRI COLLEGE FOR WOMEN
(UNIVERSITY OF DELHI)

AWARENESS TALK ON

SEXUAL HARASSMENT ACT - 2013

Speakers.

Ms. Zeha Khair (Advocate, High Court)

Ms. Santosh Khanna (Founder Secy. Mahila Vidhi Bharti)

Date: 4/10/2018 Time: 10 AM Venue: Mata Gajri Hall

Dr. Kamlesh Kaur (Presiding Officer, ICC)
Dr. Sudha Singh (Member, ICC)
Ms. Poonam Sharma (Member, ICC)
Mr. Manjit Singh (Member, ICC)

Ms. Sonal (President)
Ms. Twinkle (Vice President)
Ms. Sakshi (Secretary)
Ms. Ashmeet Kaur (Joint Secretary)

Sexual Harassment

STUDENTS COUNCIL ELECTION

Bani
2018-2019

संस्कृत विभाग

अनुक्रमणिका

1. बुद्धिर्यस्य बलं तस्य	- रिया बांगा	1
2. श्लोक	- अर्चना उपाध्याय	1
3. द्वादशः ज्योतिर्लिङ्गानि	- ज्योति शर्मा	1
4. गुरु गोविन्दः सिंहः	- अर्चना उपाध्याय	2
5. गुरुनानकः	- अर्चना उपाध्याय	3
6. सहसा विदधीत न क्रियाम्	- आयशु बिष्ट	3
7. आधुनिक सन्दर्भे गुरुकुलशिक्षणपद्धत्याः महत्त्वम्	- डॉ कल्पना शर्मा	4
8. शिक्षकः	- रिया डे	5
9. हास्य कर्णिकाः	- अर्चना उपाध्याय	5
10. नीतिवचनं	- रिया डे	5
11. सुभाषित्	- आयशु बिष्ट	5
12. सावित्री बाईफुले	- तनु	6
13. सुभाषितानि	- इलमा	6
14. अस्माकं भारतदेशः	- आयशु बिष्ट	7
15. शिक्षकस्य महत्त्वम्	- नीतू मोर्या	7
16. हास्य कर्णिकाः	- अर्चना उपाध्याय	7
17. प्रहेलिकाः उत्तरेण सह	- अर्चना उपाध्याय	8
18. समवायो हि दुर्जयः	- रिया बांगा	8
19. विद्या सर्वत्र पूज्यते	- गीताज्जलि	9
20. विमानयान रचयाम	- रिया डे	9
21. सदैव पुरतो निधेहि चरणम्	- इलमा	9
22. छात्राणां राजनीतौ प्रवेशः	- अर्चना उपाध्याय	10
23. प्रहेलिकाः	- स्वीटी शर्मा	10
24. महिलानां सशक्तिकरणम्	- अर्चना उपाध्याय	11
25. सर्वेभ्यः शिक्षिकाभ्यः शिक्षकेभ्यः च समर्पितम्	- ज्योति शर्मा	11
26. आधुनिकशिक्षानीतिः	- सुधा	12
27. नीतिवननीतम्	- स्वीटी शर्मा	12

सम्पादकीयम्

अतीव हर्षस्य विषयोऽयं यदस्माकं महाविद्यालयस्य “बानी” पत्रिकायाः प्रकाशनं प्रतिवर्षमेव भवति। संस्कृत खण्डोऽयमस्याः संस्कृतानुरागिणं समक्षे प्रस्तूयते। संस्कृत भाषा भारतस्य अपूर्वाः निधिः। इयं भाषा भारतस्य संस्कृते आधारशिला अस्ति। संस्कृत ज्ञानं बिना वयम् स्व सभ्यतां भारतीय अध्यात्मं च न ज्ञातुं शक्नुमः। अतएव विद्यालये छात्राणां रुचि संवर्धनाय निरन्तरं प्रयत्नं क्रियते। यदा कदा छात्राः श्रुतिलेखसंभाषणं वाद-विवादं, श्लोकोच्चारणादि प्रतियोगितासु प्रतिभागी भवितुं प्रेरितं क्रियते। छात्राः प्रतियोगितासु अनेकान् पुरस्कारान् प्राप्नुवन्ति। स्वप्रतिभानुसारं विविधा रुचिकराः लेखाः प्रकाशनार्थं लिखितास्सन्ति। पत्रिका माध्यमेन छात्राः यतकिञ्चित् अपि लिखितः एतेन तासाम् संस्कृत भाषां प्रति अभिरुचिः प्रतिभायाः च अवलोकयते। तत तु सराहनीयम् एव। अतएव मया सुखदा अनुभूतिरनुभूयते पत्रिकेयमसमाकं सततं वृद्धिभावनुयादित्यास्ति हार्दिकेच्छेति।

संस्कृतिः संस्कृताश्रिता।

डॉ आशा रानी

प्रवक्ता — संस्कृत विभाग

“बुद्धिर्यस्य बलं तस्य”

वर्तते हितोपदेशे कथंका या प्रतिपादयति यद् दुर्दान्तो नाम भीषणसिंहोऽपि क्षुद्रेण हीनबलेन च शशकेन निपादितः। शशकः केवलंस्वबुद्धिप्रभावेनैव तादृशं भीषणमपि सिंहं हन्तुमशक्नोत्। बलवान् अपि सिंहो बुद्धि माध्यमेन विनष्टः।

विद्यते मानवीयजीवने बलस्यातिमहत्त्वपूर्णा स्थानम्। बलं विना न कश्चित् किमपि कार्यं कर्तुं प्रभवति। तद्बलं द्विविधम्—शारीरिकं बौद्धिकं च। शारीरिकं बलं मनुष्य स्वस्थं वीरं च रचयति। स्वस्थो हि जनः स्वकर्तव्यस्य पालने समर्थो भवति। स्वस्थः सबलश्च पुरुषः स्वस्य परेषां च रक्षां कर्तुं क्षमो भवति। अत एवोक्तं महाकविना कालिदासेन — “शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्।”

परन्तु सम्यग्विचारानन्तरं वयं वक्तुं शक्नुमो बलमधः कर्तुं शक्यते परन्तु शारीरिक बलेन बुद्धिबलं न कथमपि शक्यतेऽधः कर्तुम्। बुद्धि सम्पन्नो मनुष्यः शारीरिक दृष्ट्या क्षीणोऽपि सन् महतो बलशालिनोऽपि पुरुषान् जेतुं स्वानुयायिनश्च कर्तुं शक्नोति। न केवलमेतदेव, अपि तु बुद्धिमन्तः पुरुषाः भवन्ति साम्राज्यान् अपि स्वाधीनान्यकुर्वन्। बुद्धिबलेनैव चाणाक्यो विशालपि नन्दसाम्राज्यं धरातलं नीतवान् शिवाजिश्च यवनान् विजित्य विशालं महाराष्ट्रराज्यं स्थापितवान्। राजर्षिर्बुद्धिमन्तो विद्वांसश्चैव पुरुषा मन्त्रिपदे नियुज्यन्ते न तु केवलं बलवन्तः। महात्मा गांधी शारीरिक दृष्ट्याऽति दुर्बल आसीत्, परन्तु तस्य बुद्धि—बलं विचित्रमासीत्। आंगलशासकानामतुलाऽपि सैन्यशक्तिस्तस्य प्रगति प्रतिरोद्धुं न प्राभवत्। बहुधा बलवन्तो बुद्धिमदिभरति सन्धीयन्ते। अतः सत्यमिदं वचनं यद् “बुद्धिर्यस्य बलं तस्य निर्बुद्धेस्तु कुतो बलम्।”

रिया बांगा

संस्कृत विशेष

तृतीय वर्ष

श्लोक

द्वादशः ज्योतिर्लिङ्गानि

१. पुण्यस्य फलमिच्छन्ति पुण्यं नेच्छन्ति मानवाः

फलं पापस्य नेच्छन्ति पापं कुर्वन्ति मानवः।

अर्थः— जनाः पुण्यस्य फलम् इच्छन्ति, किन्तु पुण्यकार्याणि कर्तुं न इच्छन्ति। पापस्य फलं न इच्छन्ति, किन्तु प्रयत्नेन पापकार्याणि कुर्वन्ति।

२. हस्तस्य भूषणं दानं सत्य कण्ठस्य भूषणम्।

श्रोत्रस्य भूषणं शास्त्रं भूषणैः किं प्रयोजनम्।।

अर्थः— दानकरणम् एव हस्तस्य भूषणम्। सत्यभाषणम् एव कण्ठस्य भूषणम्। शास्त्रश्रवणम् व कर्णस्य भूषणम्। अतः अन्यै आभारणैः किमपि प्रयोजनं नास्ति।

३. अन्नाद्भवन्ति भूतानि पर्जन्यादत्रसम्भवः।

यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमद्भवः।।

अर्थः— सर्वे अपि जीवाः अन्नस्य कारणेन एव जन्म प्राप्य जीवनं कर्तुं शक्नुवन्ति। अन्नं तु वृष्टिकारणेन भवति। यज्ञः दानं सत्कायाणि एव वृष्टेः उत्पादने कारणानि।

अर्चना उपाध्याय

संस्कृत विशेष

तृतीय वर्ष

सौराष्ट्रे सोमनाथं च श्रीशैले मल्लिकार्जुनम्।

उज्जयिन्यां महाकालमोङ्कारममलेश्वरम्॥

परत्यां वैद्यनाथं च डाकिन्यां भीमशङ्करम्।

सेतुबन्धे तु रामेशं नागेशं दारुकावने॥

वाराणस्यां तु विश्वेशं त्र्यम्बकं गौतमीतटे।

हिमालये तु केदारं घुश्मेशं च शिवालये॥

एतानि ज्योतिर्लिङ्गानि सायं प्रातः पठेन्नरः।

सप्तजन्मकृतं पापं स्मरणेन विनश्यति॥

एतेषां दर्शनादेव पातकं नेव तिष्ठति।

कर्मक्षयो भवेत्तस्य यस्य तुष्टो महेश्वरः॥

ज्योति शर्मा

संस्कृत विशेष

प्रथम वर्ष

गुरु गोविन्दः सिंहः

गुरु गोविन्दस्य सिक्खसम्प्रदायस्यः विकासे बहु योगदानम् वर्तते । गुरु गोविन्द सिंहः सिक्ख धर्मस्य प्रचारकः आसीत् । सिक्ख धर्मम् अग्रे नेतुम् तस्य विशेषम् अवदानम् सदैव दृष्टम् । तेन लोकाचारस्य विस्तारः कृतवान् । यत्र सिक्खम् पुरुष हरते सदैव कृपाणः निरन्तरम् दृश्यते । सः सिक्ख समुदायस्यः अन्तिमाः गुरुः आसीत् । अस्माद् एव कारणात् सः गुरु ग्रन्थ साहिब इतस्य विशेष प्रचारक रूपेण सः स्वीक्रीयते ।

श्री गुरु गोविन्द सिंहः स्व पितु गुरु तेग बहादुरस्य एकमात्र पुत्र आसीत् । तस्य जन्म जनवरी इति मास पञ्चतारिकायाम् षण्णसप्तछष्टी उत्तर षोडश शती वर्ष अभवत् । जन्मसमये तस्य पिता बंगाल च असमे धर्मोपदेशेन प्रदानर्थ गतवान् आसीत् । तस्य पित्राः नाम श्री गोविन्द राय इति अभिहितम् । श्री गोविन्दस्य जन्मोपरान्तम् श्री तेग बहादुरः चतुर्वर्षपर्यन्तम् पटनायाम् निवासम् अकरोति ।

सप्ततिउत्तर षोडशशतवर्षे परिजनः पुनः पंजाबे च अगवन्तः । तत्पश्चात् श्री गुरु तेग बहादुर सप्ततिउत्तर षोडश शते वर्ष चक्क नानकी इति नगर स्थापनः यतुः अषय आनन्दपुर साहिब इति नाम्ना अविधीयते । तस्य आधारशिला श्रीमता गुरु तेज बहादुरेन संस्थापिताः । निज ब्रह्म लांयते पूर्वमेव श्री गुरु तेग बहादुरे श्री गुरु गोविन्द सिंहः निज उत्तराधिकारी उद्घोषिताः । पुनः षष्ठेसप्तयुत्तर षोडश शते वर्षे श्री गोविन्द सिंहः सिक्ख धर्मस्य दशम् गुरु रीतिरूपेण महत्वम् प्राप्तवान् नद्याः तीरे एकस्मिन् शिविरे स्थितवा । श्री गुरु गोविन्दः सिंहेन । आत्मरक्षा प्रशिक्षणम्, सैन्य प्रशिक्षणम् ब्रज इत्यादयाः भाषाः अधिग्रहीता । सप्तदश शताब्दयः अन्तिम भागे श्री गुरु गोविन्द सिंहेन एकं हिन्दीकाव्यम् “वर श्री भगौति जी का” इत्यापि रचितम् । यस्मिन् श्री दुर्गाः देव्यः असुरान् उपरि संघर्षः विजयः प्रदर्शिताः ।

श्री गुरु गोविन्दः तिस्रो विवाहः अजाताः । प्रथमः विवाहः मात्रा जीतो इतानयाः द्वितीयो विवाहः माता सुन्दरी सह भवत् । तत्र एकस्यः पुत्रस्य अजित सिंह जन्माभवत् । तस्य तृतीयो विवाहः माता साहब देवन सह अभवत् । यद्यपि साहिब देवेन इतिसह किमपि अपत्यम् न जायतः तथापि देव्यः नाम सिक्ख धर्मस्य इतिहासे विशेष रूपेण विश्रुयते ।

श्री गुरुः गोविन्द सिंहेन नवनबिउत्तराः षोडश शतवर्षे खालसा पन्थे सुदीक्षितानाम् महापुरुषणाम् समूहम् विधायते विधायाः धर्मप्रचारार्थम् दुष्ट सहारणर्थम् च योजना कृताः । तेन च मुखरूपेण चर्तुदशः युद्धा कृताः । तथापि तेन न कदापि पूजा स्थलानि टूटितानि न च अपर सम्प्रदायस्य जनाः बांधी कृताः ।

मुस्लिम प्रशासिनकये गुरु गोविन्द सिंहस्य माता द्वयो पुत्र च बांधी कृताः । तस्या द्वया पुत्रा इस्लाम धर्म गृहाणस्य अभितवाहः कदापि न स्वीकृताः अत एव बलातौ पुत्रौ जीवतम् भूमिसात् कृतौ । अनेन कारणेन श्री गुरु गोविन्दस्य माता श्री गुजरी स्वः प्रौत्राणाम् इमम् घोर दशाम् सोढुम् जास्त्यप न शक्त सा च दिव्यता जाता ।

यदा गुरु गोविन्द सिंहेन ज्ञातम् यत् मुगल सैन्या तु दलेन कपतेन च युद्धाः कृताः अपि च क्रूरतया तस्या द्वौ पुत्रौ अपि मारितौ, तदापि तेन शस्त्राणि नैव त्यक्तानि अपितु क्रूर शासकम् औरङ्गजेव प्रति विजय पत्रम् एकम् उद्घोषितम् । तद् उपरान्तम् तेन पंजाबः प्रान्त मुक्तसार पंजाब रूपेण स्थापितः । पुनश्च आदि ग्रन्थस्य नूतना अध्ययानाम् रचनायाम् निज परिश्रमः समर्पितः । यश्च आदि ग्रन्थापुरः श्री गुरुणा अर्जुन देवेन संकलितः आसीत् । भारतस्य गौरवम् वर्द्धमानस्य श्री गुरुगोविन्दस्य निधनस्य विषये सेनापतिनः सोभा महोदयेन प्रोक्तं – यत् तस्य हृदये भीषणे शस्त्राधातेन प्रगाणः व्रणः अजायत् येन द्विचत्वारिंशत् वर्ष आयुषिः श्री गुरु गोविन्द सिंहः हजुर साहिब नांदेड स्व शरीरम् प्रकृतिम् समर्पितवान् ।

अर्चना उपाध्याय

संस्कृत विशेष

तृतीय वर्ष

गुरुनानकः

सिक्खसंप्रदायस्य गुरोः नानकस्य नाम को न जानाति? समाजसुधारकेषु अयम् अग्रगण्यः। सः समाजसुधारकः तथा चिन्तकः आसीत्।

अस्य महापुरुषस्य जन्म १४६७ तमे वर्षे पञ्चनदप्रान्ते तलवण्डी ग्रामे अभवत्। अस्य पितुः नाम श्रीमान् कालुचन्द्रः आसीत् बाल्यादेव गुरु नानकः, एकान्ताप्रियः आसीत्। तस्य मनः क्रीडने न रमति स्म। अस्य पिता नानकस्य वैराग्यवृत्तिः दृष्ट्वा तथा एकान्तप्रिय स्वभाववलोक्य खिन्नः आसीत्। तस्य इच्छा आसीत् यत् नानकः अपि व्यापार कार्यो संलग्नः भवेत् किन्तु नानकस्य रुचिः व्यापार कार्यो नासीत्। अकिंचनाम धनं वस्त्रं रहिताय वस्त्रं, क्षुधापीडिताय भोजनं एतदेव नानकस्य कर्म आसीत्। एकदा नानकस्य पिता तस्मै कानिचित् रूप्यकाणि व्यापारार्थम् अयच्छत्। किन्तु नानकः तै रूप्यकैः साधवेभ्यः भोजनम् अददात् तथा च रिक्तहस्तः गृहमागच्छत्। एतत् दृष्ट्वा तस्य पिता अतीव दुःखितः अभवत्। तेन ज्ञातं यत् नानकः कदापि व्यापारी न भविष्यति। ईश्वरभक्त्या संलग्नः नानकः एकस्मिन् दिने गृहमत्यजत।

गृहं त्यक्त्वा नानकः साधूनां समीपे अवसत् ईश्वरभक्त्या सः देवीसम्पन्नः अभवत्। तस्य मुखे अद्वितीयं तेजः विलसति स्म। गुरुनानकस्य उपदेशाः श्रवणीयाः। ते सर्वे समाजकल्याणार्थम् एव सन्ति। तान् उपदेशान् अनुसृत्य नानकस्य अनेके शिष्याः अभवन्। अद्यात्वे अपि गुरुनानकस्य उपदेशाः सर्वत्र पठन्ति।

नानकसंप्रदायेन अनेकानि समाजकार्याणि कृतानि। स्थाने स्थाने पेयजलं व्यवस्था कृता। अद्यपर्यन्तम् नानकशिष्याः जनकल्याणं कुर्वन्ति।

नूनं, भारतीयानाम् एतत् महद्भाग्यं यत् नानकसदृशाः महापुरुषाः अत्र अजायन्त। एते महापुरुषाः सर्वे पूजनीयाः खलु।

अर्चना उपाध्याय
संस्कृत विशेष
तृतीय वर्ष

सहसा विदधीत न क्रियाम्

एकस्मिन् ग्रामे एका महिला वसति स्म। सा एकं नकुलं पालयति स्म। नकुलस्य विषये तस्याः बहु प्रीतिः आसीत्। महिलायाः एकः शिशुः अपि आसीत्। तस्या गृहस्य समीपे जलं नासीत्। जलम् आनेतुं सा दूरं गच्छति स्म।

एकस्मिन् दिने जलम् आनेतुं सा अगच्छत्। गृहे कोऽपि नासीत्। तस्याः शिशुः निद्रितः आसीत्। महिला बहिः गता। तदा गृहे एकः सर्पः आगतः। नकुलः सर्पम् अपश्यत्। सर्पः शिशुसमीपम् अगच्छत्। नकुलः तत्क्षणे एव सर्पस्य उपरि अपतत्। क्षणमात्रेण एव सर्पम् अमारयत्।

महिला जलं गृहीत्वा आगता। द्वारे एकः नकुलः उपविष्टः आसीत्। महिला नकुलस्य मुखम् अपश्यत्। नकुलस्य मुखं रक्तमयम्। सा अचिन्तयत्— “अयं नकुलः मम शिशुम् अखादत्। अतः एव अस्य मुखं रक्तम्” इति। सा तत्क्षणे एव एकं शिलाखण्डं नकुलस्य उपरि अक्षिपत्। नकुलः मृतः। अनन्तरं महिला गृहस्य अन्तः गता। तत्र शिशुः क्रीडति तत्रैव मृतसर्पः अस्ति। सा बहु दुःखिता अभवत्। अविचारेण मया नकुलः संहृतः इति सा पश्चात्तापेन पीडिता अभवत्।

अतः किमपि कार्यं सहसा न कर्तव्यम्। विचारं कृत्वा एव कर्तव्यम्।

आयशु बिष्ट
संस्कृत ऑनर्स
तृतीय वर्ष

आधुनिक सन्दर्भे गुरुकुलशिक्षणपद्धत्याः महत्त्वम्

शिक्षायाः प्राप्तिर्मानवजीवनस्यास्ति महती आवश्यकता यतः शिक्षां प्राप्येव मनुष्यो-मनुष्यो जायते । भर्तृहरिणा साहित्य संगीत-कला विहीनो जनः पशुः स्वीकृतः । प्राचीनकाले भारते विद्याध्ययनाय गुरुकुलानां व्यवस्था आसीत् । गुरुकुलस्य कः अर्थः? गुरोः कुलम् गुरुकुलम् । अस्माकं भारतस्य प्रतिष्ठायै गुरुकुलव्यवस्थायाः महत्त्वपूर्णम् भूमिका वर्तते । स एव समयोवर्तत यदा भारतं राष्ट्रं स्वशिक्षायाः संस्कृतेः हेतोः प्रसिद्धम् आसीत् । ग्रीक-चीन-इण्डोनेशियादि देशानां छात्राः अत्र आगत्य शिक्षां ग्रहणन्ति स्म । गुरुकुलीय शिक्षा एका आदर्शा शिक्षा आसीत् । यत्र गुरुशिष्योर्मध्ये पुत्र-पितृवत् सम्बन्धः भवति स्म । अद्य शिक्षकः स्वशिष्यान् नाम्नापि न जानाति । पिता पुत्रस्य सम्बन्धस्य तु कथनमेव व्यर्थम् । वर्तमानयुगे गुरुशिष्य सम्बन्धोऽपि विच्छिद्यते । गुरुशिष्ययोः व्यक्तिगत सम्बन्धं विना शिष्याः तस्य व्यक्तित्वेन शिक्षा कथं ग्रहीतुं शक्नुवन्ति । अद्य वरतन्तु-कौत्स इव गुरुशिष्यः न दृश्यते ।

गुरुकुले नैतिक गुणानां यथा सदाचारः, स्नेहः, दयाभावः, धैर्यं, उदारता, सहृदयता, सौहार्दयता, राष्ट्रभक्तिः, अहिंसा, विनयशीलता, सहिष्णुता इत्यादयः विकासः एव शिक्षायाः आदर्शो मन्यते स्म । उक्तमपि —

**शीलं परहितासक्तिरनुत्सेकः क्षमा धृतिः ।
अलोभश्चेति विद्यायाः परिपाकाज्ज्वलं फलम् ।।**

किन्तु अद्य यद् ज्ञानं विद्यालयस्य, महाविद्यालयस्य, विश्वविद्यालयस्य च भवने दीयते, प्राप्यते वा तद् संकीर्णज्ञानमेव 'शिक्षा' कथ्यते । आधुनिक शिक्षायाः प्रांगणे नैतिकविचाराणां तु स्थानमेव नास्ति । एतदर्थमेव देशस्य अधोगतिः निश्चितः । शिक्षायाः प्रभावो राष्ट्रजीवनेऽपि भवति । शिष्याः अध्यापकान् आदरं न कुर्वन्ति । अद्य तु छात्रः अध्यापकान् हन्तुं इच्छति । देशे दयाभावस्य धैर्यस्य च पूर्णतया अभावः दृश्यते । मित्र-मित्र, भ्राता-भ्राता पिता-पुत्रश्च मध्ये विवादः भवति । बलात्कारस्तु अर्थात् शीलभङ्गम् दैनिकघटनाक्रमे स्थानम् प्राप्यते । समाजे नैतिकतायाः न कोऽपि स्थानं अस्ति ।

गुरुकुलशिक्षाव्यवस्थायां शिक्षा निःशुल्का अस्ति । वर्तमानकाले 'शिक्षा' व्यापारस्य साधनमस्ति । वयं जानीमः सर्वं शून्यं दरिद्रस्य । अद्य शिक्षायाः शिष्यस्य च लक्ष्यमपि प्रमाणपत्राणामुपलब्धिरेव विद्यते । प्राचीनकाले शिक्षा संवेदनशीलः आधुनिकीशिक्षा यान्त्रिका अस्ति ।

गुरुकुले शिक्षायाः कण्ठस्थीकरणे विश्वासः आस्था च भवति । अद्य समेस्टरसमाप्ते विद्यायाः कोऽपि महत्त्वं न विद्यते । कर्तव्यबोधः अनुशासनम् गुरुकुलशिक्षा व्यवस्थायाः द्वौ स्तम्भौ स्तः । जीवनस्य प्रत्येकं क्षेत्रे उन्नत्यै अनुशासनस्य पालनमावश्यकम् आधुनिकीशिक्षायाः एकमेव लक्ष्यः अस्ति "पदप्राप्तिः" । कर्तव्यहीनता अनुशासनहीनता सदृशः दोषः मनुष्ये मनुष्ये दृश्यते । तुलसीदासकृतरामचरितमानसे अपि प्राप्यते —

**मात पिता बालकहि बुलावहि ।
उदर भरे तेहि धर्म सिखावहि ।।**

स्व उदरपूर्तिः केवलं आधुनिकी शिक्षायाः उद्देश्यं अस्ति । ज्ञानार्जने छात्रवर्गं सोत्साहः न दरीदृश्यते । क्रियाशीलो न प्रतीयते । यतो हि आधुनिकीशिक्षा एव दोषपूर्णा विद्यते ।

शिक्षया न केवलं मानवस्य अपितु देशस्य समाजस्य राष्ट्रस्य विश्वस्य चापि सर्वतो विकासो भवति । वयं जानीमः अस्माकं भारतस्य मेरुदण्डः आसीत् शिक्षा । सा शिक्षा केवलं गुरुकुले मिलति । तस्यां व्यवस्थायां छात्रः समीचीनां शिक्षाम् प्राप्तनोति स्म ।

डॉ. कल्पना शर्मा
प्रवक्ता
संस्कृत विभाग

शिक्षकः

अस्ति शिक्षकः ज्ञानस्य भण्डारः
अस्ति शिक्षकः ममतायाः उपहारः
यच्छति सदैव सदाचारस्य भावना,
अस्ति सः छात्राणां भक्तिः
सदैव यच्छति सत्वेभ्यः मुक्तिः।
अस्ति सः उदाहरणं विवेकस्य,
शिक्षयते सः वर्तमानस्य स्थितिः
यच्छति अस्मभ्यम् गुणाः दिव्यः
सदैव यच्छति सद ज्ञानम्।
यत्र अस्ति शिक्षकः तत्र अस्ति प्रकाशः
करोति पवित्रम् अस्माकं मनः।
तस्मै शिक्षकाय नमो नमः॥

रिया डे
संस्कृत ऑनर्स
तृतीय वर्ष

हास्य कर्णिकाः

दन्ताः तु द्वात्रिंशत् भवन्ति

वैद्याकीयं पठितुम् इच्छन् पुत्रः पितरं पृष्ठवान्
“तात! दुन्तचिकित्सायाः अध्ययनतः अधिकलाभः
उत नेत्रचिकित्सायाः अध्ययनतः?” इति।

वणिक् पिता उक्तवान् — “दन्तचिकित्साशास्त्रस्य
अध्ययनतः एव अधिकः लाभ इति अहं भावयामि।”

“तत् कथम्?” — कुतूहलेन पृष्ठवान् पुत्रः।
तदा पिता उक्तवान् — “प्रतिजनं नेत्रद्वयम् एव
भवति। दन्ताः तु द्वात्रिंशत् भवन्ति।

अर्चना उपाध्याय
संस्कृत विशेष
तृतीय वर्ष

नीतिवचनं

सहसाः विदधीत् न क्रियाम्।
बलीयसां रिपुणां सन्दध्यात्।
यस्मिन् कश्मिश्चिद् विश्वासं न कुरुत।
असद्भावात् भीतिः श्रेयस्करो।
ईश्वरः सर्वभूतानां हृददेशे तिष्ठति
कामात् क्रोधः अभिजायते।
परिश्रमः साफल्यस्य कुञ्जी अस्ति।
सदा सत्यम् वद।
सज्जनैः सह संगति करणीया।

रिया डे
संस्कृत ऑनर्स
तृतीय वर्ष

सुभाषितम्

आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं रात्रौ तदर्धं गतम्
तस्यार्धस्य परस्य चार्धमपरं बालत्वप्रवृद्धत्वयोः।
शेषं व्याधिवियोगदुः खसहितं सेवादिभिनीयते
जीवे वारितरङ्गचञ्चलतरे सौख्यं कुतः प्राणिनाम्॥

फलमलमशनाय स्वादु पानाय तोयं
क्षितिरपि शयनार्थं वाससे वल्कलं च
नवपानमधुधन भ्रान्त सर्वेन्द्रियाणाम्
अविनयमनुमन्तुं नोत्सहे दुर्जनानाम्

मनसि वचसि काये पुण्यपीयूषपूर्णाः
त्रिभुवनमुपकारश्रेणिभिः प्रीणयन्तः।
परगुणपरमाणून् पर्वतीकृत्य नित्यं
निजहृदि विकसन्तः सन्ति सन्तः क्रियन्तः॥

कामान् दुग्धे विप्रकर्षत्यलक्ष्मीं
कीर्तिं सूते दुष्कृतं या हिनस्ति।
तां चाप्येतां मातरं माङ्गलानां
धेनुं धीराः सूनृतां वाचमाहुः॥

आयशु बिष्ट
संस्कृत ऑनर्स
तृतीय वर्ष

सावित्री बाईफुले

जनवरी मासस्य तृतीये दिवसे १९३१ तमे ख्रिस्ताब्दे राष्ट्रस्य नायगांव—नाम्नि स्थाने सावित्री अजायत। तस्याः माता लक्ष्मीबाई पिता च खंडोजी इति अभिहितौ। नववर्षदेशीया सा जयोतिबा — फुले महोदयेन परिणीता। सोऽपि तदानीं त्रयोदशवर्षकल्पः एव आसीत्। यतोहि सः स्त्रीशिक्षायाः प्रबलः समर्थकः आसीत्। अतः सावित्र्याः मनसि स्थिता अध्ययनाभिलाषा उत्साह प्राप्तवती। इतः परं सा साग्रहम् आङ्ग्लभाषाया अपि अध्ययनं कृतवती।

१९४६ तमे ख्रिस्ताब्दे पुणेनगरे सावित्री ज्योतिबामहोदयेन सह कन्यानां कृते प्रदेशस्य प्रथमं विद्यालयम् आरभता तदानीं सा केवलं सप्तदशवर्षीया आसीत्। १९५२ तमे ख्रिस्ताब्दे अस्पृश्यत्वात् तिरस्कृतस्य समुदायस्य बालिकानां कृते पृथक्तया तया अपरः विद्यालयः प्रारब्धः।

सामाजिक कुरीतीनां सावित्री मुखं विरोधम् अकारोत्। विधवानां शिरोमुण्डनस्य निराकरणाय सा साक्षात् नापितैः मिलिता। फलतः कैचन् नापिताः अस्यां रूढौ सहभारीताम् अत्यजन्। एकदा सावित्र्या मार्गे दृष्टं यत् कूपं निकषा शीर्णवस्त्रावृताः तथाकथिताः निम्नजातीयाः काश्चित् नार्यः जलं पातुं याचन्ते स्म। उच्चवर्गीयाः उपहासं कुर्वन्तः कूपात् जलोद्धरणम् आवरयन्। सावित्री एतत् अपमानं सोढुं नाशक्नोत्। सा ताः स्त्रियः निजगृहं नीतवती। तडागं दर्शयित्वा अकथयत् च यत् यथेष्टं जलं नयत। सार्वजनिकोऽयं तडागः। अस्मात् जलग्रहणे नास्ति जातिबन्धनम्। तथा मनुष्याणां समानतायाः स्वतन्त्रतायाश्च पक्षः सर्वदा सर्वथा समर्थितः। 'महिला सेवामण्डल' 'शिशुहत्या प्रतिबन्धक गृह' इत्यादीनां संस्थानां स्थापनाय फुलेदम्पत्योः अवदानम् महत्वपूर्णम्। सत्यशोधकमण्डलस्य गतिविधिषु अपि सावित्री अतीव सक्रिया आसीत्। अस्य मण्डलस्य उद्देश्यम् आसीत् उत्पीडितानां समुदायानां स्वाधिकरान् प्रति जागरणम् इति। सावित्री अनेकाः संस्थाः प्रशासनकौशलेन सञ्चालितवती दुर्भिक्षकाले प्लेग काले च सा पीडितजनानम् अश्रान्तम् आविरतं च सेवाम् अकरोत्। सहायता सामग्री व्यवस्थायै सर्वथा प्रयासम् अकरोत्। महारोगप्रसारकाले सेवारतम् सा स्वयम् असाध्यरोगेण ग्रस्ता १९७६ तमे ख्रिस्ताब्दे निधनं गता।

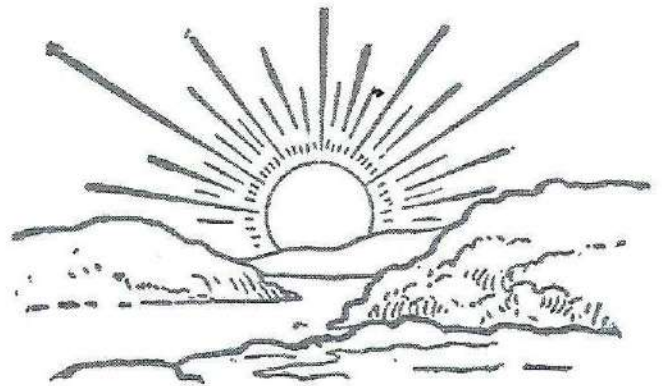
साहित्यरचनया अपि सावित्री महीयते। तस्याः काव्यसङ्कलनद्वयं वर्तते 'काव्यफुले' 'सुबोधरत्नाकर' चेति। भारतदेशे महिलोत्थानस्य गहनावबोधाय सावित्रीमहोदयायाः जीवन-चरितम् अवश्यम् अध्येयम्।

सुभाषितानि

पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमंत्रं सुभाषितम्।
मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते॥१॥
सत्येन धार्यते पृथ्वी सत्येन तपते रविः।
सत्येन वाति वायुश्च सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम्॥२॥
दाने तपसि सौख्ये च विज्ञाने विनये नये।
विस्मयो न हि कर्तव्यो बहुरत्ना वसुन्धरा॥३॥
सद्भिः विवादं सहासीत् सद्भिः कुर्वीत सङ्गतिम्।
सद्भिर्विवादं मैत्री च न सद्भिः किञ्चिदाचरेत्॥४॥
धनं धान्यप्रयोगेषु विद्यायाः संग्रहेषु च।
आहारे व्यवहारे च व्यक्तलज्जः सुखीभवेत्॥५॥
क्षमावशीकृतिर्लोकं क्षमया किं न साध्यते।
शान्तिखड्गः करे यस्य किं करिष्यति दुर्जनः॥६॥

तनु

संस्कृत विशेष
प्रथम वर्ष

इलमा

संस्कृत विशेष
प्रथम वर्ष

अस्माकं भारतदेशः

भारतं विशालः देशः। पुण्यभूमिः इति एषः प्रसिद्धः अस्ति। भारतदेशे बहूनि तीर्थस्थानानि सन्ति। काशीनगरे विश्वनाथः पण्डरापुरे पाण्डुरङ्गः रामेश्वरे ईश्वरः, तिरुपतिनगरे वेङ्कटेश्वरः काञ्ची नगरे कामाक्षी मदुरैनगरे मीनाक्षी अयोध्यायां श्रीरामः मथुरायां श्रीकृष्णः, पुरीनगरे जगन्नाथः शृङ्गेरीप्रदेशे शारदा। इत्यादयः देवाः भक्तानाम् अभीष्टं पूरयन्ति। हिमालयपरिसरे हरिद्वारं हृषीकेशः मानसरोवरः इत्यादयः सन्ति। एतेषु तीर्थस्थानेषु पुण्यनद्यः वहन्ति। गङ्गा काशीनगरे यमुना मथुरायां सरयूः अयोध्यायां, तुङ्गा शृङ्गेर्यां च वहन्ति। प्रतिदिनं सहस्राधिकाः भक्ताः एतानि क्षेत्राणि प्रति आगच्छन्ति। पुण्यनद्यां स्नानं कृत्वा देवदर्शनं कुर्वन्ति। पुण्यं च सम्पादयन्ति।

भारते न केवलं पुण्यक्षेत्राणि अपि तु बहवः आचार्याः देशभक्ताः वैज्ञानिकाः वीरमहिलाः व्यास-वाल्मीकि-कालिदासादयः कवयः च जन्म प्राप्तवन्तः। शङ्कराचार्यः केरले, मध्वाचार्यः कर्णाटके, रामानुजाचार्यः तमिलनाडुराज्ये च जन्म लब्ध्वा देशे सर्वत्र स्वमतं प्रसारितवन्तः। कलकत्तायां स्वामी विवेकानन्दः, राजस्थाने राणाप्रतापः, औरिसाराज्ये सुभाषचन्द्रबोसः, गुजराते महात्मा गान्धिः इत्यादयः देशभक्ताः जन्म लब्ध्वा देशसेवां कृतवन्तः। एते सर्वे भारतदेशस्य सुपुत्राः एव। पाटलीपुत्रे आर्यभट्टः गुजरातराज्ये नागार्जुनः भरद्वाजः इत्यादयः वैज्ञानिकाः विज्ञानस्य महत्त्वं सर्वत्र प्रसारितवन्तः। झान्सीनगरे राज्ञी लक्ष्मीबायी, कर्णाटके किन्नूरुचेन्ममा, महाराष्ट्रे अहल्याबायी इत्याद्याः वीरमहिलाः देशरक्षणम् अकुर्वन्। उत्तरप्रदेशे जातः वेदव्यासः उज्जयिन्यां जातः कालिदासः बिहारराज्ये जातः बाणः इत्यादयः कवयः अपि भारतमातुः सुपुत्राः एव। एतत् अस्माकं सौभाग्यं यत् वयम् अपि भारतमातुः पुत्राः स्मः।

आयशु बिष्ट
संस्कृत ऑनर्स
तृतीय वर्ष

शिक्षकस्य महत्त्वम्

यः ज्ञानं यच्छति शास्त्राणि शिक्षयति च सः शिक्षकः। ऋषिः आचार्यः गुरुः अध्यापकः इति अपि तस्य नामानि। भारतवर्षे प्राचीनकालादेव शिक्षकाय अति महत्त्वं प्रदत्तं। तस्य स्थानं राज्ञः अपि उच्चतम्। शिक्षकं विना ज्ञानप्राप्तिः न सम्भवा। कवयः तम् ईश्वरात् अपि श्रेष्ठः मन्यन्ते। अधुना भारतस्य राष्ट्रपतिना श्रेष्ठाः शिक्षकाः पुरस्कियन्ते। तस्मै श्रीगुरुवे नमः।

नीतू मौर्या
संस्कृत विशेष
प्रथम वर्ष

हास्य कर्णिकाः

धन्यवादः चिकित्सायै

आगन्तुकः पुरुषः - सुप्रभातं वैद्यराज! भवतः चिकित्साया अहम् उपकृतः इति वक्तुम् अत्र आगतवान् अस्मि।

वैद्यः 'एवम्? किन्तु अहं कदापि भवतः चिकित्सां न कृतवान् खलु?'

आगन्तुकः पुरुषः - 'सत्यम्। किन्तु मम श्वशुरस्य चिकित्सा भवता एव कृता। यश्च हयः परलोकं गतवान्।

अर्चना उपाध्याय
संस्कृत विशेष
तृतीय वर्ष

प्रहेलिका: उत्तरेण सह

स्नेहं ददाति यो महां, नित्यं तस्मै ददाम्यहम्।
ज्योतिः पदार्थज्ञानार्थं, कोऽहं वदतु साम्प्रतम् ॥१॥

स्वच्छाच्छवदनं लोकाः, द्रष्टुमिच्छन्ति मे यदा।
तत्रात्मानं हि पश्यन्ति, खिन्न-भद्रं यथायथम् ॥२॥

त्रिनेत्रोऽपि शिवो नास्मि, घटो नास्मि जलान्वितः।
कूर्चश्मश्रुयुतो नित्यं, नरो नास्मि ब्रवीतु माम् ॥३॥

दन्तैहीनः शिलाभक्षी, निर्जीवा बहुभाषकाः।
गुणस्यूतिर्समृद्धोऽपि, पारपादेन गच्छति ॥४॥

ध्यानस्याङ्ग हरेः शस्त्रं भारतभूपतेः।
चलन्तं वर्तुलाकारं, यो जानाति स पण्डितः ॥५॥

मेघश्यामोऽस्मि नो कृष्णो, महाकायो न पर्वतः।
बलिष्ठोऽस्मि न भीमोऽस्मि, कोऽस्म्यहं नासिकाकरः ॥६॥

नृत्यामि नित्यं धवनालस्तरेषु, सङ्केतिताङ्कैः प्रकटीकरोमि।
भावं जनानां हृदयेषु गुढं, कृष्णाननाऽऽलोच्य वदन्तु कोऽहम् ॥७॥

का पाण्डुपत्नी, गृहभूषणो के, को रामशत्रुः।
किमगस्त्यजन्म, सूर्येकपुत्रो वद वेत्सि चत्वं ॥८॥

१. दीपकः २. दपर्णः ३. नरिकेलम् ४. चरणपादुक ५. चक्रम् ६. गजः ७. लेखनी ८. कुन्ती-सुता - रावण-कुम्भ -
कर्णाः

अर्चना उपाध्याय
संस्कृत विशेष
तृतीय वर्ष

समवायो हि दुर्जयः

पुरा एकस्मिन् वृक्षे एक चटका प्रतिवसति स्म। कालेन तस्याः सन्ततिः जाता। एकदा कश्चित् प्रमत्तः तस्य वृक्षस्य
अधः आगत्य तस्य शाखा शुण्डेन अत्रोटयत्। चटकायाः नीळं भुवि अपतत्। तेन अण्डानि विशीर्णानि। अथ सा चटका
व्यलपत्। तस्याः विलापं श्रुत्वा काष्ठकूटः नाम खगः दुःखेन ताम् अपृच्छत् “भद्रे, किमर्थं विलपसि?” इति।

चटकावदत् :- “दुष्टेनैकेन गजेन मम सन्ततिः नाशिता। तस्या गजस्य वधेनैव मम दुःखम् अपसरेत्।” ततः
काष्ठकूटः तां वीणारवा नाम्न्याः मक्षिकायाः समीपम् अनयत् तयोः वार्तां श्रुत्वा मक्षिकावदत् - “ममापि मित्रं मण्डूकः मेघनादः
अस्ति। शीघ्रं तमुपेत्य यथोचितं करिष्यामः।” तदानीं तौ मक्षिकया सह गत्वा मेघनादस्य पुरः सर्वं वृत्तातं न्यवेदयताम्।

मेघनादः अवदत् - “यथाहं कथयामि तथा कुरुतम्। मक्षिके! प्रथमं त्वं मध्याह्ने तस्य गजस्य कर्णे शब्दं कुरु, येन सः
नयने निमी स्थास्याति। तदा काष्ठकूटः चञ्चयवा तस्य नयने स्फोटमिष्यति। एवं सः गजः अन्धः भविष्यति। तृषार्तः सः
जलाशयं गमिष्यति। मार्गे महान् गर्तः अस्ति। तस्य अन्तिके अहं स्थास्यामि शब्दं च करिष्यामि। मम शब्देन तं गर्तं पतिष्यति
मरिष्यति च।” अथ तथा कृते सः गजः मध्याह्ने मण्डूकस्य शब्दम् अनुसृत्य महतः गर्तस्य अन्तः पतितः मृतः च। तथा चोक्तम्
बहूनामप्यसाराणां समवायो हि दुर्जयः।

रिया बांगा
संस्कृत विशेष
तृतीय विशेष

विद्या सर्वत्र पूज्यते

भिन्नरुचिर्हि लोकः। मानव जीवनस्य लक्ष्यविषये अपि मनुष्येषु न मतैक्यम्। केचित् धनार्जने एव मानवजीवनस्य साफल्यं मन्यन्ते, स्वयमपि च अहर्निशम् उचितनानुचितैः साधनैः धनार्जनाया एव प्रयतन्ते। 'सर्वे गुणा काञ्चनमाश्रयन्ति' इयं हि तेषां धारणा बलशालिनां च जनानां मते बलसञ्चय एव करणीयः जनैः 'सबलस्यै जनस्य लोके समादरो जायते' इति तेषां मतम्।

विद्यायाः जीवने महती आवश्यकता वर्तते। पशुमानवयोर्मध्ये भेदकारिणी विद्यैवास्ति। विद्यादीपदृष्टेन हि मार्गेण सुखेन वर्तते जीवन यात्रा। उचितानुचितयोः कर्तव्याकर्तव्ययोश्च ज्ञानं विद्यैव जायते। धनमपि विद्यां विना न लभ्यते। धर्मस्य तत्त्वमपि जनः विद्यैव जानाति। विद्यायाऽमृतश्नुते। विद्या विना समादरोपलब्धिस्तु खपुष्पायते, शसश्रृङ्गायते च। किमधिकम्? विद्यार्विहीनस्त पशुरेष। इयं सा विद्या।

मातेव रक्षति? पितेव हिते नियुङ्क्ते, कायन्तेव चामिरमयत्यपनीय खेदम्।
लक्ष्मी तनोति, वितनोति च दिक्षु कीर्तिम्, किं किं न साधयति कल्पलतेव विद्या॥

एवंविद्या खल्विदं विद्या सर्वत्र पूज्यते। कस्यचित् धनस्य सत्कारं तु धनलुब्धाः चाटुकारा एव कुर्वन्ति सबलस्य च पूजा तस्य भयेनैव जायते, परं विद्यायाः समादरं तु जना विशुद्धान्तः कारणेन कुर्वन्ति राजसभासु विद्वांसः विद्याया एव पूज्यन्ते। लोकेऽपि जनास्तान् पूजयन्ति। को न जानाति यत् भोजस्य राजसभायां बहवो विद्वांसः सदैव सम्मानिताः भवन्ति स्म? वेदेशिकानां च हैगलकाष्टशैक्स पीयरबट्रर्ण्डरसल प्रभृतीनां विदुषां नाम को न जानाति? को वाऽतेषाम् आदरं न करोति? विद्वांसः यत्र गच्छन्ति तत्रैव तेषां पूजा जायन्ते। यत्रापि च तेषां पुस्तकानि पठ्यन्ते तत्रापि तेषां विद्या वैभवं मुक्तकण्ठेन प्रशंसन्ति जनाः। यादृशी पूजा विद्याया भवति, तादृशी तु राज पदस्यापि न विधीयते। अतएव सुष्ठूक्त केनचित् कविना।

विद्वत्त्वञ्च विदूत्वञ्च नृपत्वञ्च, नैव तुल्यं कदाचन।
स्वदेशे पूज्यते राजा, विद्वान् सर्वत्र पूज्यते॥

गीताञ्जलि
संस्कृति विशेष
प्रथम वर्ष

विमानयान रचयाम

राघव! माधव! सीते! ललिते!
विमानयानं रचयामः।
नीले गगने विपुले विमले
वायुविहार करवामः।

उन्नतवृक्षं तुङ्ग भवनं
क्रानत्वाकाशं खलु यामः।
कृत्वा हिमवन्तं सोपानं
चन्द्रिरलोकं प्रविशामः।

शुक्रश्चन्द्रः सूर्यो गुरुरिति
ग्रहान हि सेवान् गणयामः
विविध सुन्दरताराश्चित्वा
मौक्तिकहारं रचयामः।

अम्बुदमालाम् अम्बरभूषाम्
आदायैव हि प्रतियामः।
दुःखित-पीडित-कृषकजनानां
गृहेषु हर्षं जनयामः

रिया डे
संस्कृत विशेष
तृतीय वर्ष

सदैव पुरतो निधेहि चरणम्

चल-चल पुरतो निधेहि चरणम्।
सदैव पुरतो निधेहि चरणम्॥
गिरिशिखरे ननु निजनिकेतनम्।
विनैव यानं नगररोहणम्॥
बलं स्वकीयं भवति साधनम्।
सदैव पुरतो निधेहि चरणम्॥
पथि पाषाणाः विषमाः प्रखराः।
हिंसाः यज्ञः परितो द्योराः॥
सुदुष्करं खलु यद्यपि गमनम्।
सदैव पुरतो निधेहि चरणम्॥

जहीहि भीतिं भज-भज शक्तिम्।
निधेहि राष्ट्रे तथाऽनुरक्तिम्॥
कुरु कुरु सततं ध्येय-स्मरणम्।
सदैव पुरतो निधेहि चरणम्॥

इलमा
संस्कृत विशेष
प्रथम वर्ष

छात्राणां राजनीतौ प्रवेशः

छात्राणां राजनीतौ प्रवेशः स्याद् न वेति, विषयोऽयं न केवलं भारते, अपितु विश्वस्मिन् जगति प्रतिराष्ट्रं समस्यारूपेण प्रचरात । विषयेऽस्मिन् प्रचुरो विवादो विदुषाम् ।

छात्राणां कर्तव्यम्—विषयेऽस्मिन् समेषामपि सुधियाम् ऐकमत्यं यत् छात्राणाम् अध्ययनं प्रमुखं कर्म । विद्योत्पादनम्, शिक्षाग्रहणम्, गुणार्जनम्, चरित्रोन्नतिः, शारीरिक—मानसिक—आत्मिक—नैतिक—बलाधानम्, हृष्टत्वम्, पुष्टत्वम्, सद्गुणसम्पन्नत्वं च सदैव छात्रेष्वभीष्यते । पञ्चविंशति—वर्षं यावद् ब्रह्मचर्याश्रमकालो विद्याध्ययनकालश्च विद्याध्ययनकाले । विद्याध्ययनकाले सद्गुणेष्वभिरुचिः अध्ययने प्रवृत्तिः, गुणार्जनेभिनिवेशाश्च प्रशास्यते काम्यते च । तस्मिन् काले विषयान्तर—व्याक्षेपस्तेषाम् अध्ययनम् सर्वविधम् उन्नति च निरूपणद्वि । अतो ये केऽपि विषयाः स्युः ततो ध्यानं निवर्त्य स्वकर्मण्येव छात्राः प्रवर्तेन् ।

सत्यमेतद् यद् गुणार्जनं विद्याग्रहणं चरित्रिकान्तिश्च छात्राणां प्रमुखं कर्तव्यम् । भूत—पिशाचसन्तापः सन्तापयति जीवनमखिलं भुवनं निखिलं च । छात्रा राजनीतौ प्रवेशं कुर्युर्नवेति प्रतिपदं प्रतिविद्यालयं प्रतिविश्वविद्यालयं च चर्चाविषयो विचार विनिमयविषयश्च । ये राजनीतौ प्रवेशं लभन्ते, कृत्येन अकृत्येन दृष्टकृत्येन वा नेतृत्वं भजन्ते, तेषामेव राज्यसंचालने राष्ट्रसंचालने च प्राधान्यम् । नेतारो नेतृपुत्रा नेतृसम्बन्धिनश्च सर्वतो भारतभुवम् अकालमेघवद् दुर्भिक्ष—अत्राद्यभाव—भ्रष्टाचारदिकम् अशुभं सूचयन्ति आच्छादयन्ति । आचारेण अनाचारेण दुराचारेण वा यत् तैः क्रियते, तत् चातुकारैर्देवकृत्यवत् प्रशास्यते स्तूयते च एवं विद्यायां स्थितौ को न स्यात् छात्रो वा मानवो वा यः स्वमहत्त्वकाक्षापूर्तये नेतृपदलाभं नाभिलष्येत् । पराधीनता—पाश—नैगडिते भारतवर्षे महात्मा—मान्धि—प्रभृतिभिर्नेतृभिः स्वातंत्र्ययुद्धे आत्म—बलिदानं कर्तुं राष्ट्रहितं च विधातुं छात्राः उद्बोधिताः । “भारतभुवं त्यजत” (Quit India) आन्दोलने भारतीयैश्छात्रैः किं किं न बलिदानं कृतम् । एकतः सत्याग्रहादि—कर्मसु प्रवृत्तैश्छात्रैः—महात्मन आन्दोलनं समर्थितम्, अपरतश्च रामप्रसाद—विस्मिल—चन्द्रशेखर आजाद—भगतसिंह—राजगुरु—सुखदेव—खुदीरामबोस — अशफाक उल्ला — राजेन्द्रलाहिरी—प्रभृतिभिश्छात्रैः पञ्चनद—उत्तर प्रदेश — बंग — देशादिषु आन्दोलनं प्रवर्तितम् ।

अर्चना उपाध्याय

संस्कृत विशेष

तृतीय वर्ष

प्रहेलिका:

कस्तूरी जायते कस्मात्?
को हन्ति करिणां कुलम्?
किं कुर्यात् कातरो युद्धे?
मृगात् सिंहः पलायते ॥१॥

सीमन्तिनीषु का शान्ता?
राजा कोऽभूत् गुणोत्तमः?
विद्वद्भिः का सदा वन्धा?
अत्रैवोक्तं न बुध्यते ॥२॥

कं सज्जघान कृष्णः?
का शीतलवाहिनी गङ्गन?
के दारपोषणरताः?
कं बलवन्तं न बाधते शीतम् ॥३॥

वृक्षाग्रवासी न च पक्षिराजः?
त्रिनेत्रधारी न च शूलपाणिः?
त्वग्वस्त्रधारि न च सिद्धयोगी?
जलं च बिभ्रन्न घटो च मेघः ॥४॥

भोजनान्ते च किं पेयम्?
जयन्तः कस्य वै सुतः?
कथं विष्णुपदं प्रोक्तम्?
तक्रं शक्रस्य दुभलम् ॥५॥

स्वीटी शर्मा

संस्कृत विशेष

प्रथम वर्ष

महिलानां सशक्तिकरणम्

वैदिक-काले रामायणादि-काले च महिलानां गौरवास्पदं स्थानं आसीत्। किन्तु मध्ययुगे तासां स्थितिर्दयनीया संवृताः। तःभोग्याः पुत्रोत्पादन-हेतोर्व एव समभवत्। सैव स्थितिः प्रायो वर्तमानोयुगेऽपि संलक्ष्यते। अतएव तासाम् अधिकार रक्षणार्थं विविधाः प्रयोगः प्रवर्त्यन्ते। कदाचित् समानाधिकारचर्चा, कदाचित् आयोगादि-गठनं च क्रियते। केन्द्रीत संसदि अपि प्रायशो दशवर्षाद् आरक्षण-विधेयकः प्रस्तूयते। परन्तु साम्प्रतं यावद् न काचित् सन्तोषप्रदा प्रगतिः महिलानां गौरवस्य संरक्षणार्थं तासां सशक्तिकरण परमावश्यकम्।

वास्तविकी स्थितिः साम्प्रतं वर्तते यद् यथा बाल-श्रमिकाणां मुक्त्यै, दलितानां मुक्त्यै, शोषित-श्रमिकाणां कृते यथा आन्दोलनादिकं विधीयते, न तथा महिलानां कृते। तासां प्रति उपेक्षाभावः, हीनताभावो वा प्राबल्यम् आयाति। महिलावर्गोऽपि अज्ञानवतावशाद् आत्मविश्वास-न्यूनता-वशात्, उपेक्षाभावाच्च न स्वाधिकारं प्रति तथा प्रबुद्धो जागरूको वा, यथाऽघट्ये आवश्यकम् अस्ति।

स्त्रियो हि स्वाधिकारं प्रति न तथा जागरूकाः यथा पुरुषाः। भारतीय-संविधाने स्त्रीभ्यः केचन विशिष्टा अधिकाराः प्रदत्ताः सन्ति। तद् यथा समानोऽधिकारः। शिक्षाक्षेत्रे व्यापार-वृत्ति-कार्यकालापे ताः समानाधिकारं भजन्ते। सामाजिक-राजनीतिक-गति विध्यादिषु तासां समानोऽधिकारः। तत्र कश्चन भेदभावः संविधान विरुद्धः। परन्तु संविधान-प्रदत्तम् अधिकारं शिक्षिता अपि युवतयो न जानन्ति, का कथा अशिक्षितानां स्त्रीणाम्।

एवं संविधाने सत्यपि समानाधिकार-विधाने व्यावहारिके क्षेत्रे न तथा तस्य सदुपयोगो दृश्यते, यथाऽऽवश्यकोऽस्ति। एतस्य विशिष्टं कारणं वर्तते - महिलानाम् असंगठितत्वम्, जागरूकताऽभावः, संगठित-प्रद्यत्वस्याभावः, संगठनं प्रति तासाम् उपेक्षादृष्टिः, सवेदनशीलताया अभावः।

महिलानां सशक्तिकरणे काश्चन अन्या अपि बाधाः सन्ति। ताः सन्ति-महिलानाम् अशिक्षा, महिलासु रुढिवादि-प्रवृत्तयो दृष्टिकोणं च, तासु गृहाद् बहिः कार्य-करणे अरुचिः। ततोऽपि विशिष्टं कारणं वर्तते-वर्तमान-राजनीतेः दूषितत्वम्, तत्र अपराधि-तत्त्वस्य वृद्धिः। राजनीतिक-सत्तायाः कृते बहुमतम् आवश्यकम्। संसदादीनां निर्वाचने प्रायशः पुरुषा एव अधिकारिणो मन्यन्ते। तत्र स्त्रीणां स्थितिः दयनीयाः वर्तन्ते। केन्द्रीय-मन्त्रि-परिषद् अधावधि प्रायशः ५० महिला एव स्थानम् अलभन्। ता 'अकुशलाः' इति न स्थानं लभन्ते।

अर्चना उपाध्याय
संस्कृत विशेष
तृतीय वर्ष

सर्वेभ्यः शिक्षिकाभ्यः शिक्षकेभ्यः च समर्पितम्

किम् अस्ति तत् पदम्

यः लभते इह सम्मानम्

किम् अस्ति तत् पदम्

यः करोति देशानाम् निर्माणम्

किम् अस्ति तत् पदम्

यम् कुर्वन्ति सर्वे प्रणामम्

किम् अस्ति तत् पदम्

यस्य छायायाः प्राप्तम् ज्ञानम्

किम् अस्ति तत् पदम्

यः रचयति चरित्र जनानाम्

'गुरु' अस्ति अस्य पदस्य नाम

सर्वेषाम् गुरुणाम् मम शतं शत प्रणामः॥

ज्योति शर्मा
संस्कृति विशेष
प्रथम वर्ष

आधुनिक शिक्षानीतिः

समाजः परिवर्तनशीलः अस्ति । यथा खानपनेषु, वस्त्रपरिधानेषु, भूषणेषु परिवर्तनं जातं तथा वर्तमाने शिक्षानीत्यामपि परिवर्तनं जातम् ।

प्राचीनसमये 'गुरुकुलव्यवस्था' आसीत् । बालका स्वगृहं परित्यज्य गुरुकुलेषु आश्रमेषु वसन्ति स्म । गुरुकुलान् शिक्षां प्राप्य, गुरवे गुरुदक्षिणां दत्वा तदनन्तरं स्वगृहं प्रत्यागच्छन्ति स्म । पुरा गीतादिग्रन्थानां पठनम् आवश्यकम् आसीत् ।

वर्तमानसमये शिक्षानीत्यां महत् परिवर्तनम् भवत् । अधुना कोऽपि बालकः गुरुकलं न गच्छन्ति । गुरु-शिष्य परम्परा विलुप्ता इव । अधुना अभिभावकाः बालकं आयुषः तृतीय वर्षे एव पाठशालां प्रेषयन्ति । पठनस्य माध्यममपि द्वि-विधम् अस्ति । केचन् छात्राः आंग्लभाषायाम् पठन्ति, केचन् च हिन्दी भाषायाम् । आंग्लभाषायाः अध्ययनं प्राथमिकशालासु अपि अनिवार्यम् भवत् । राजकीयशालासु, शासकीयशालासु पठनमूल्यं नाममात्रमस्ति, किन्तु सार्वजनिकासु निजशिक्षणसंस्थासु पठनशुल्कम् अधिकम् अस्ति । धनिकानां बालकाः एव तत्र पठितुं शक्नुवन्ति ।

अधुना प्राथमिकशालासु एव विद्याध्ययने न सह अन्याः कलाः अपि पाठयन्ति । क्रीडनाय अपि प्रोत्साहयन्ति । विश्वविद्यालये विद्यार्थिनः छात्रावासेषु कतिपय-वर्षाणि वसन्ति । अभिभावको स्वपुत्राणां शिक्षायै कतिपयानि रूप्यकाणि व्ययन्ति ।

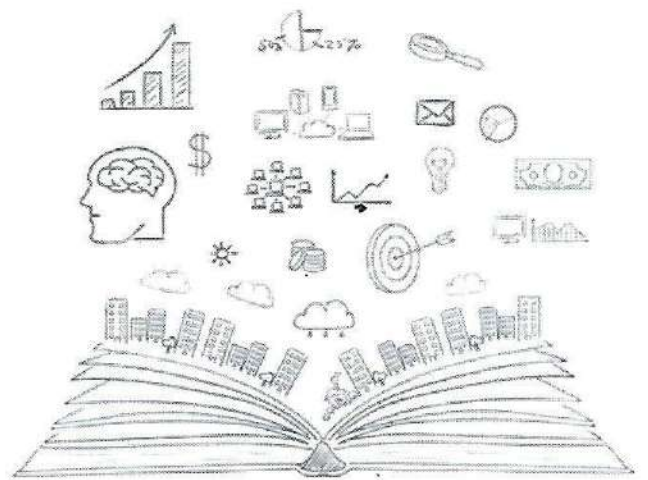
अस्माकम् एतत् दुर्भाग्यं यत् छात्राः अत्र पठन्ति शासनः अपि तेभ्यः व्ययं करोति, किन्तु कतिपयाः युवकाः अत्र पठित्वा विदेशं गच्छन्ति । तेषां ज्ञानस्य उपयोगः अन्यत्र भवति । यदि स्व-देशवासिनः तेषां ज्ञानस्य लाभः लभन्ते तर्हि इयं शिक्षानीतिः सफलं वर्तते । अधुना वयं राष्ट्रप्रवृत्तिषु न सन्नद्धाः । अस्मासु विदेशसंस्कृत्याः प्रभावः जातः किन्तु वयं स्वसंस्कृतिं न विस्मरेम । महापुरुषाणाम् उपदेशपूरकानि पुस्तकानि पाठशालासु निर्धारयितव्यानि । तेषाम् अध्ययनं विद्यार्थिनः न केवलं विद्यावन्तः भवेयुः अपितु सदाचारिणः देशभक्ताः अपि भवेयुः । अतः पठने नैतिक-शिक्षायाः प्रयोगः अवश्यमेव कर्तव्यः ।

सुधा
संस्कृत विशेष
तृतीय वर्ष

नीतिनवनीतम्

अभिवादनशीलस्य नित्यं वृद्धोपसेविनः ।
चत्वारि तस्य वर्धन्ते आयुर्विद्या यशो बलम् ॥
यं मातापितरौ क्लेशं सहेते सम्भवे नृणाम् ।
न तस्य निष्कृतिः शक्या कर्तुं वर्षशतैरपि ॥
तयोर्नित्यं प्रियं कुर्यादाचार्यस्य च सर्वदा ।
तेष्वेव त्रिषु तुष्टेषु तपः सर्वं समाप्यते ॥
सर्वं परवशं दुःखं सर्वमात्मवशं सुखम् ।
एतद्विद्यात्समासेन लक्षणं सुखदुःखयोः ॥
यत्कर्म कुर्वतोऽस्य स्यात्परितोषोऽन्तरात्मनः ।
तत्प्रयत्नेन कुर्वीत् विपरीतं तु वर्जयेत् ॥
दृष्टिपूतं न्यसेत्पादं वस्त्रपूतं जलं पिबेत् ।
सत्यपूतां वदेद्वाचं मनः पूतं समाचरेत् ॥

स्वीटी शर्मा
संस्कृत विशेष
प्रथम वर्ष

خدائے سخن میر تقی میر اور مرزا محمد رفیع سودا جسے بے پناہ قادر الکلام شاعر اسی دور میں سامنے آئے جنہوں نے اُردو شعرو ادب کو آسمان کی بلندیوں پر پہنچا دیا۔ اُردو کے مشہور عوامی شاعر نظیر اکبر آبادی کا بھی یہی زمانہ ہے جنہوں نے اُردو شاعری کو عوام میں مقبول بنایا اور ترقی دی۔ یہی وجہ ہے کہ اس عہد کو اُردو شاعری کا عہد زریں کہا جاتا ہے۔

اُردو کے عظیم شاعر مرزا غالب، ذوق اور مومن تھے جنہوں نے اُنیسویں صدی کے نصف اوّل میں دہلی میں شعر و ادب کے ارتقاء میں اہم کردار ادا کیا۔

شمالی ہند میں اب دھیرے دھیرے اُردو نثر نے بھی ترقی کرنا شروع کیا۔ اس کے ابتدائی نمونے شاہ عبدالقادر کے ترجمہ قرآن، صوفیائے کرام کے ملفوظات و اقوال وغیرہ ہیں۔ ادبی نثر کا آغاز اٹھارہویں صدی میں فضل علی فصل کی 'کر بل کتھا' سے ہوتا ہے۔ اسی کے ساتھ غالب کے خطوط ہیں جن میں جدید نثر کے انداز و اسالیب، معیار و وقار، چاشنی و دلکشی سب کچھ موجود ہے۔

اُردو کے آغاز میں اکبر الہ آبادی جیسے اہم شاعر نے اس دور میں ظریفانہ شاعری کو بلندی پر پہنچایا اور اختر شیرانی نے رومانی شاعری کو ایک معیاری لب و لہجہ عطا کیا۔ اسی عہد میں مہدی افادی، نیاز فتح پوری وغیرہ نے رومانی انداز میں نثر لکھی۔

سر سید تحریک کے ساتھ ہی اُردو شعر و ادب بیسویں صدی میں داخل ہوتا ہے۔ بیسویں صدی میں جہاں علامہ اقبال، چکبست، جوش ملیح آبادی، حسرت موہانی، عزیز لکھنوی جیسے شاعروں نے اُردو غزل کو ترقی دی، وہیں سجاد حیدر یلدرم، نیاز فتح پوری جیسے رومانی افسانہ نگاروں اور پریم چند، علی عباس حسینی، اعظم کریوی جیسے حقیقت پسند افسانہ نگاروں نے افسانے لکھے اور اس کے ارتقاء میں حصہ لیا۔

آج بھی اُردو زبان عوام کے دل کی دھڑکن بنی ہوئی ہے اور ترقی کر رہی ہے۔ اس کی وجہ یہ ہے کہ اُردو زبان میں بے پناہ چاشنی، شیرینی، دلکشی، انسانیت و رواداری کا جذبہ اور جاذبیت ہے۔

اُردو کے ترقی کرنے کی ایک بڑی وجہ یہ ہے کہ یہ بہت ہی لچکدار زبان ہے۔

دوسری زبانوں کے الفاظ کو قبول کر کے اسے اپنے مطابق ڈھالنے کی جو صلاحیت اُردو میں ہے، اس کی مثال

دوسری زبانوں میں ناپید ہے۔ اُردو کی ترقی کرنے کی ایک وجہ یہ بھی ہے کہ یہ عوام کے مزاج کے موافق ہے اور ہندوستان کی تہذیبی، ثقافتی، سماجی، سیاسی اور معاملاتی زندگی سے اس کا گہرا رشتہ ہے۔

الیزا

بی اے پروگرام

اُردو زبان

دُنیا میں بولی جانے والی زبانوں میں ”اُردو“ بھی ایک ایسی زبان ہے جس نے تمام مذاہب اور انسانوں کے درمیان رواداری، کشادہ دلی، دردمندی اور بھائی چارے کی فضا قائم کرنے میں پل کا کام کیا ہے اور ایسا کیوں کر نہ ہو جبکہ اُردو لفظ ہی لسانی اتحاد کی نشاندہی کرتا ہے، کیونکہ سنسکرت میں ’اُر‘ کے معنی ’دل‘ ہیں اور فارسی میں ’دو‘ کے معنی دو کے ہوتے ہیں۔ اس طرح لفظ اُردو دو دلوں کے جوڑنے کا نام ہے۔

شاید اسی لیے صوفیاء کرام نے بھی جن کی زندگی کا ہدف ہی قوموں کے درمیان انسانی یکجہتی کو فروغ دینا اور تمام مذاہب کے احترام کے ساتھ خدا کے متعین کردہ اصولوں پر عمل پیرا کرنے کا فریضہ انجام دینا تھا۔ انہوں نے بھی ہندوستان میں اپنے ارشادات و پیغامات کو پہنچانے کے لیے اسی زبان کو ذریعہ اظہار بنایا۔

خواجہ معین الدین چشتی، خواجہ بختیار کاکی، نظام الدین اولیاء، میر وارث علی شاہ، گیسو دراز، بلھے شاہ، بابا فرید اور گرو نانک دیو جی وغیرہ نے اپنے پیغامات اور فرمودات کو بنی نوع انسان تک پہنچانے کے لیے دیگر زبانوں کے ساتھ ساتھ اس زبان کو اختیار کیا جس آپسی میل جول کی وجہ سے سرزمین ہند پر ”اُردو“ کی شکل اختیار کر رہی تھی۔

چونکہ یہ زبان ہندوستان میں بسنے والی تمام قوموں کے درمیان رابطہ کی زبان تھی، لہذا اس زبان نے تمام مذاہب کے احترام کا سب سے زیادہ سبق بھی سکھایا۔ اُردو زبان کی تاریخ گواہ ہے کہ اُردو زبان کے شعر اور مصنفین نے ایک دوسرے کے مذاہب کے متعلق نظم و نثر میں جس انداز سے نقوش ثبت کیے ہیں اس کی مثال شاذ و نادر ہی نظر آتی ہے۔

اگر اس زبان میں حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ اور حضرت علیؓ وغیرہ کے متعلق نعتیں اور منقبتیں ملتی ہیں تو رام اور گرو نانک دیو جی کے لیے نظمیں بھی نظر آتی ہیں، جن میں عقیدت کے بیش بہا پھول نثار کیے گئے ہیں۔ انہیں نظموں میں شاعر مشرق علامہ اقبالؒ کی نظم ’نانک‘ کے عنوان سے ملتی ہے، جس میں ہندوستان میں بسنے اور رہنے والوں کو خواب غفلت سے بیدار کرنے کا ذکر کرتے ہوئے ذاتِ واحد کی تعریف اور لوگوں کو صرف خدا کی عبادت کی دعوت دینے کا ذکر کیا گیا ہے۔

اُردو کے آغاز کا سلسلہ بارہویں صدی کے اواخر میں ہوا۔ اس کے ابتدائی نمونے نامدیو، کبیر، گرو نانک کی شاعری، بدھ سدھوں اور گورو رکھ پنتھی جوگیوں سے منسوب مذہبی تخلیقات میں ملتے ہیں۔

شمالی ہند میں قدیم اُردو کے نمونے شعر و شاعری کی شکل میں ملتے ہیں۔ قدیم اُردو کے نمونے مغل بادشاہوں بابر، اکبر، جہانگیر، شاہجہاں اور غیر مسلم شعراء برہمن وغیرہ کے شعری کلام میں بھی دیکھنے کو ملتے ہیں۔ اُردو کے عظیم شاعر

- ☆ بے ادبی سے بد نصیبی
- ☆ یتیم، بیوہ اور وقف کا مال ناحق کاٹنے سے بربادی
- ☆ بڑوں کی صحبت میں بیٹھنے سے ادب اور عقل
- ☆ غیبت کرنے اور سننے سے بیماری
- ☆ صبر کرنے اور شکوہ کرنے سے راحت

دوستی کے قابل ہے

- ☆ دوسروں کے عیب کا چھپانے والا
- ☆ معذرت قبول کر لینے والا
- ☆ احسان کر کے بھول جانے والا
- ☆ عقل و حکمت کی باتیں سکھانے والا
- ☆ بے غرض دوستی رکھنے والا
- ☆ ماں باپ کا فرمان بردار اور جھوٹ نہ بولنے والا

نصیحتیں

مت کھا

- ☆ زیادہ
- ☆ ہر کسی کے سامنے
- ☆ بغیر خوب بھوک کے
- ☆ بازار میں کھڑے ہو کر
- ☆ بات بات پر قسم
- ☆ حرام کا مال

قبول کر لے

- ☆ نصیحت کی بات چاہے کڑوی ہو۔
- ☆ بھائی کا عذر چاہے دل نہ مانے۔
- ☆ دوست کا ہدیہ چاہے حقیر ہو۔
- ☆ غریب کی دعوت چاہے تکلیف ہو۔
- ☆ ماں باپ کا حکم چاہے ناگوار ہو۔
- ☆ اپنی غلطی چاہے ذلت ہو۔
- ☆ نیک بیوی کی محبت چاہے بد صورت ہو۔

آتی ہے

- ☆ محنت و دیانت و کفایت شعاری سے دولت

ماں کی اہمیت

قبر کی آغوش میں جب تھک کر سو جاتی ہے ماں
تب کہیں جا کر تھوڑا سکون پاتی ہے ماں
فکر میں بچوں کی کچھ ایسے گھلی جاتی ہے ماں
نوجواں ہوتے ہوئے بھی بوڑھی نظر آتی ہے ماں
روح کے رشتوں کی یہ گہرائیاں تو دیکھئے
چوٹ لگتی ہے ہمیں اور چلاتی ہے ماں
کب ضرورت ہو میری بچوں کو اتنا سوچ کر
جاگتی رہتی ہیں آنکھیں اور سو جاتی ہے ماں
گھر سے جب پردیس جاتا ہے کوئی نورِ نظر
باتھ میں قرآن لے کر در پہ آ جاتی ہے ماں
چاہے ہم خوشیوں میں ماں کو بھول جائیں دوستو!
جب مصیبت سر پر آ جاتی تو یاد آتی ہے ماں
لوٹ کر واپس سفر سے جب بھی گھر آتے ہیں ہم
ڈال کر باہیں گلے میں سر کو سہلاتی ہے ماں
شکریہ ہو ہی نہیں سکتا کبھی اس کو ادا
مرتے مرتے بھی دُعا جینے کی دے جاتی ہے ماں
پیار کہتے ہیں کسے اور ممتا کیا چیز ہے
یہ تو ان سے پوچھو جن کی مر جاتی ہے ماں

لسبیہ
بی اے پروگرام

آلودگی — ایک بڑا مسئلہ

آج کل پورے جہان میں آلودگی ایک بہت بڑا مسئلہ بنتا جا رہا ہے۔ ہمارے ملک میں بھی آلودگی دن بدن بڑھتی ہی جا رہی ہے۔ خاص طور پر ہوا اور پانی کی آلودگی۔ ہمارے شہر دہلی میں ہی سب سے زیادہ آلودگی پھیل چکی ہے۔ دہلی کی سب سے بڑی اور پاک مانی جانے والی ندی جمنا اب پوری طرح سے گندی اور بدبودار ہو گئی ہے۔ یہاں کی ہوا بھی دھوئیں والی اور نقصان دہ ہو چکی ہے۔ ہوا میں اتنی آلودگی پھیل چکی ہے کہ لوگوں کو سانس لینے میں بھی دقت ہو رہی ہے۔ اگر ایسا ہی چلتا رہا تو وہ دن دور نہیں جب ہمارا شہر آلودگی سے ختم ہو جائے گا۔ اس آلودگی کی وجہ اور کوئی نہیں بلکہ ہم لوگ ہی ہیں۔ ہمارے دہلی شہر کی آبادی بہت زیادہ عروج پر پہنچ چکی ہے۔ اس وجہ سے شہر میں موٹر گاڑیوں کی تعداد بھی بہت بڑھ گئی ہے۔ یہ ساری موٹر گاڑیوں میں سے نکلنے والا دھواں اور زہریلی گیسیں ہوا میں آلودگی پھیلاتی ہیں۔ شہر کے آدھے سے زیادہ لوگ سگریٹ اور حقہ پیتے ہیں، جس سے خود کی صحت تو خراب ہوتی ہی ہے، شہر میں آلودگی بھی پھیلتی ہے۔ ہر سال دیوالی پر ہمارے شہر میں بہت دھواں ہو جاتا ہے جس سے لوگوں کو کھانسی اُٹھتی ہے اور سانس لینا مشکل ہو جاتا ہے۔ شہر کی آلودگی کی حالت کا علم ہونے کے بعد بھی لوگ آتش بازی کرتے ہیں اور پٹانے پھوڑتے ہیں۔ اگر ایسا ہی چلتا رہا تو ہمارے شہر سے صحت اور ہریالی کا نام و نشان ہی مٹ جائے گا۔

اس آلودگی کو کم کرنے کے لیے ہماری حکومت کو کچھ قوانین بنانے چاہئیں۔ لوگ اپنی گاڑیوں سے جانے کے بجائے پبلک بس میں سواری کریں۔ جو لوگ ایک ہی جگہ جا رہے ہیں وہ ایک ساتھ سفر کر سکتے ہیں۔ جسے کار پول (Carpool) کا نام دیا گیا ہے۔ دیوالی پر آتش بازی کا ایک وقت مقرر کریں جس سے کم سے کم آلودگی ہو۔ اب اگر ہمیں ہمارے شہر کو صحت مند اور خوبصورت رکھنا ہے تو اس آلودگی کو تو کم کرنا ہی پڑے گا۔

فاطمہ ممتاز

بی اے پروگرام

II Year

نہیں تھے۔ عزت بکی، گھر خاندان اُجڑے، ہر طرف بس بربادی ہی بربادی۔ لڑکیاں اغوا ہوئیں، بچ بچا کے اپنے گھروں کو واپس آئیں تو ماں باپ، بہن بھائی نے پہنچانے سے انکار کر دیا۔ اب آپ یہ سوچ رہے ہوں گے کہ وہ پرانا زمانہ تھا۔ جی بالکل صحیح۔ لیکن آج بھی لڑکی ریپ کے بعد کسی طرح گھر لوٹ آتی ہے تو خاندان والے اپنانے سے کتراتے ہیں۔ کیوں؟ کیوں کہ لوگ کیا کہیں گے؟ اس سے نکاح کون کرے گا؟ تو یہاں نہیں ہے گڑاؤ انسانی سوچ میں؟ 1978ء سے 2018ء — صرف سال بدلا ہے، سوچ نہیں۔

اب آپ یہ سوچ رہے ہوں گے کہ معاشرے کی گڑاؤ اور حقیقت میں میرا موضوع لڑکی ہی کیوں ہے؟ کیوں کہ لڑکی کا وجود کچھ کھویا کھویا سا ہے۔ وہ جی تو رہی ہے لیکن سہمہ بھی رہی ہے۔ دور سے لگتا ہے کہ وہ پھولوں پر بیٹھی ہے لیکن وہ بے شمار کانٹوں سے گزار رہی ہوتی ہے۔

یوں تو حضور کا سلام ہے بیٹیاں، خوش نصیب ہیں وہ والدین جن کی پہلی اولاد بیٹی ہے۔ لیکن ہم یہ قبول کرنے سے کتراتے ہیں۔ صرف پانچ فیصد ہی لوگ ہیں جو آج بھی بیٹی کو نعمت مانتے ہیں۔ اُن میں سے ایک میرے والدین بھی ہیں۔ الحمد للہ!

میرے ابو بتاتے ہیں کہ میری دادی کہا کرتی تھیں: ”بیٹی کا ماں مہارانی اور بیٹے کی ماں نوکرانی ہوتی ہے۔“ بہت گہرائی ہے اس بات میں۔ آج اگر زمانے میں غور کیا جائے تو ماں باپ کی خدمت بیٹیاں ہی کر رہی ہیں۔ بے شک فرض ہے اُن کا، اور بیٹے — وہ تو اولڈ ایج ہوم چھوڑ آتے ہیں۔ بیٹیاں ہی ہیں جو ماں باپ کے آنسوؤں کو خوشی میں بدل دیتے ہیں اور بڑھاپے میں سہارا بنتی ہیں۔ گھروں کی چہار دیواری میں جھانکا جائے تو ہم آج بھی حقیقت سے کوسوں دور ہیں۔

ہر عورت کے دل سے نکلتا ہوا اک شعر:

کتنا عجیب اپنی زندگی کا سفر نکلا

سارے جہاں کا درد اپنا مقدر نکلا

ظنِ ہماء

بی اے پروگرام

III Year

ہمارا معاشرہ اور ہم

معاشرہ ہم سے ہے یا ہم معاشرے سے؟ اس کا جواب نا تو ہمارے پاس ہے نا ہی معاشرے کے پاس۔ لیکن انسانی دماغ زندگی میں تبدیلی چاہتا ہے۔

میں عمر کے اس پڑاؤ پر نہیں ہوں کہ زندگی کی حقیقت کو بیان کر سکوں، لیکن اگر معاشرے میں جھانکا جائے تو ہم بہت تیزی سے گراوٹ کی طرف بڑھ رہے ہیں۔ معاشرے کی گراوٹ کا سب سے بڑا سبب انسانی سوچ ہے۔ وہی سوچ جہاں آج بھی بیٹی پیدا ہونے پر لوگ پوری طرح خوشی کا اظہار نہیں کر پاتے اور اس سوچ میں مبتلا ہو جاتے ہیں کہ اب جہیز کا انتظام کہاں سے اور کیسے ہوگا؟

ایک عورت کی زندگی کا تجربہ کیا جائے تو وہ بہت سی تکلیفوں سے ہو کر گزرتی ہے، اور آج بھی کسی نہ کسی مقام پر اسے سیتا کی طرح اپنی پاکیزگی کا ثبوت دینا پڑتا ہے، اور یہ گراوٹ رفتہ رفتہ زندگی کا حصہ بن جاتی ہے۔

21 ویں صدی میں رہنے کے باوجود آج بھی لڑکا لڑکی میں فرق کیا جاتا ہے۔ اسے کیا کہیں گے آپ؟ گراوٹ نہیں ہے؟

ایک بہت بڑا سوال ہے کہ اگر لڑکی دوسرے گھر جا کر ان میں ڈھل نہیں پاتی تو کیا ساری غلطیاں اُس کی ہوتی ہیں؟ معاشرے سے جواب آتا ہے: ”ہاں، وہ غلط ہے، اُسے ڈھلنا ہوگا۔“ معاشرہ ہماری زندگی کا ایک بہت بڑا حصہ ہے۔ زندگی ہماری ہوتی ہے اور چلتی معاشرے کی ہے۔

بہر حال اس لڑکی کو ڈھلنا پڑتا ہے۔ کیوں؟ کیونکہ معاشرہ چاہتا ہے۔ جی، معاشرہ!

ایک لڑکی اگر ماں نہیں بن پاتی تو اُسے ناکام عورت کا تمغہ دے دیا جاتا ہے اور سوچ لیا جاتا ہے کہ اسے جینے کا کوئی حق نہیں ہے۔ ہم ہر چیز میں بدلاؤ لانا چاہتے ہیں لیکن اپنی سوچ میں بالکل نہیں۔ سوچ میں آج بھی یہی موجود ہے کہ بیٹی پر ایذا دھن ہے۔

لڑکی باغ کے اس پھول کی طرح ہے جسے اس بات کا علم نہیں ہوتا کہ وہ کس وقت اور کس کے ہاتھوں روندی جائے۔ لیکن پھر بھی وہ جوصلہ نہیں چھوڑتی۔ لیکن ایک سوال ہے: پھر تمام مشکلات سہنے کے بعد وہی کٹکھڑے میں کیوں کھڑی ملتی ہے؟

ہم بھول نہیں پاتے ملک کا وہ بٹوارا جس نے دل کو دل سے کوسوں دور کر دیا تھا۔ لوگ اپنے ہی ملک میں محفوظ

ایک نئی منزل میرا ہی راستہ تنکے لگی
”ماتاسندری“ میرا کالج میں ہوں اس کی طالبہ
ایک نئی دنیا شروع اب ہو چکی، اور زندہ رہنے کا مجھے پھر ایک نیا پہلو ملا
بہت سے اُستاد تھے میرے اور میں ان کی لاڈلی
اُٹھنے، چلنے، پڑھنے زندگی کے سب نئے گن آگئے
میرے سب اُستاد مجھ کو اب دُعا دینے لگے
جس طرح میں اپنے ماں باپ کو نہ بھولوں گی کبھی
اس طرح اُستاد بھی میرے میں نہ بھولوں گی کبھی
روشنی اُن سے ملی ہے زندگی اُن سے ملی
اُن سے ہے اور ہر خوشی اُن سے ملی

اقراء نور

بی اے پروگرام

III Year

عشاء

اب تجھے چاہیے، رات میں سونے سے پہلے
عشاء پڑھ لے اپنی زندگی کھونے سے پہلے
پائے گا سکون تو اللہ کے ذکر میں
ملے گا قرار تیرے دل کو اسی فکر میں

صوبہ

II Year

سرپرستی

آنکھ میری جب کھلی تو مان کا سایہ پاس تھا
میری دُنیا، میری جنت، میرے خوابوں کا پل
باپ میری چھت اور ایک درخت ہے سایہ دار
دھوپ چھاؤں، پانی، بارش، حادثوں سے بچاتا مجھے
میرے گھر کی ہر روشنی بھائی بہنوں میں چھپی
اور میں ہاتھ تھامے ماں کا سیڑھیاں چڑھنے لگی
آندھیوں کا مجھ کو ڈر کیوں حادثوں کا خواب کیا
رفتہ رفتہ وقت گزرا اور میں بڑی ہونے لگی
ساری دُنیا میرے گھر اور میرے چاروں اور تھی
صبح اُٹھتی کام کرتی اور میں پڑھتے پڑھتے بڑی ہونے لگی
اب نیا تھا خواب اور دُنیا نئی لگنے لگی

نماز

فجر

گزر گئی نمازِ فجر اور تو سوتا رہا
قیمتی وقت خوابوں میں کھوتا رہا
صبح ہوئی پر تو بیدار نہ ہوا
عمر برھ سوکر بھی تو بیزار نہ ہوا

ظہر

آئی ظہر تو تجھے کام نے اُلجھا دیا
بے نمازی بنا کر کتنا تجھے پھنسا دیا
دے گا رزق تجھے نماز کے بعد بھی
پالے گا رب تیرا گھر نماز کے بعد بھی

عصر

دیکھ آگئی نمازِ عصر تو انائی لے کر
قوت ہے اس میں، تو اسے ادا کر
تندرست ہے تو آج یہ شکر ادا کر
بدن کو اپنے سجدوں کی لذت دما کر

مغرب

چل دیا آفتاب اب غروب ہونے کو
نمازِ مغرب ہے اب شروع ہونے کو
ختم ہو گیا تیری زندگی کا ایک اور دن
چلا گیا یہ بھی ہاتھ سے تیرے، نیکیوں بن

احساس پیدا ہوا اور اساتذہ اس بات کو سمجھیں کہ اللہ تعالیٰ نے دُنیا میں پیغمبروں کو بھیجنے کا سلسلہ ختم کر دیا ہے اور یہ ذمہ داری اساتذہ کے کندھوں پر ہے کہ وہ قوم کی بہترین انداز میں رہنمائی کریں اور اسے راہِ حق سے نہ بھٹکنے دیں۔ اساتذہ کے مقام و مرتبے کی عظمت جتنی مسرت بخش ہے، ذمہ داری اس سے کہیں زیادہ اہم ہے۔

عُریضہ

بی اے پروگرام

III Year

اُستاد کا ادب

جہاں جائیں وہاں تیرا افسانہ چھیڑ دیتے ہیں
کوئی محفل ہو تیرا رنگ محفل یاد رہتا ہے

اُستاد کا درجہ والدین کے درجے کے برابر ہے، وہ ہمیں پڑھاتے ہیں، اچھے اور برے میں فرق بتاتے ہیں، نئی نئی اور اچھی اچھی باتیں سکھاتے ہیں۔ جو بچے اُستادوں کا ادب کرتے ہیں اُن کو اُستاد بھی دِل سے چاہتے ہیں اور شوق سے پڑھاتے ہیں۔ ایسے بچے آگے چل کر ضرور کامیاب ہوتے ہیں اور دُنیا میں اپنا نام روشن کرتے ہیں۔

ہارون رشید ایک بڑے بادشاہ گزرے ہیں۔ اُن کے دو بیٹے مامون اور امین تھے۔ ایک دِن اُستاد کے پاس پڑھ رہے تھے کہ اُستاد کسی کام سے باہر جانے کو اُٹھے۔ دونوں بچے یہ دیکھ کر اُستاد کی جوتیوں کو سیدھا کر کے رکھنے کے لیے دوڑے اور آپس میں جھگڑنے لگے کہ جوتیاں کون سیدھی کرے گا۔ آخر یہ طے ہوا کہ ایک لڑکا ایک جوتی سیدھی کرے اور دوسرا دوسری۔ جب ہارون رشید کو یہ بات معلوم ہوئی تو وہ اپنے بچوں سے بہت خوش ہوئے اور اُن کو اس کے لیے انعام دیا۔ یہی مامون اور امین بڑے ہو کر بادشاہ ہوئے اور آج تک ان کے نام دُنیا میں مشہور ہیں۔

”خدا ہمیں توفیق دے کہ ہم طالب علم بھی اپنے اُستادوں کا ادب کریں اور ان کی عزت کریں۔ آمین!“

صدف

بی اے پروگرام

II Year

ہمارا تعلیمی نظام

تعلیم زندگی کی اولین ضرورت ہے۔ جن لوگوں کو اس کے حصول کے مواقع حاصل نہیں ہیں ان کی کم سائیگی کا اندازہ ان کے طرزِ زندگی سے بآسانی لگایا جاسکتا ہے۔ مگر مواقع حاصل ہونے کے بعد اس دولت سے محروم رہ جانا وہ نقصانِ عظیم ہے جس کا اثر آنے والی نسلوں پر پڑتا ہے۔ آخر ایسا کیوں ہوتا ہے کہ روزِ علم کی تلاش میں نکلنے والے طالب علم بھی خالی ہاتھ رہ جاتے ہیں۔ ظاہر ہے کسی بھی منصوبے کی ناکامی کا بڑا سبب مقصد اور نصب العین کا واضح نہ ہونا ہے۔ ایسی صورت میں سرپرستوں پر ذمہ داری عائد ہوتی ہے کہ وہ طالب علم کے سامنے مقصد کو واضح کریں اور اپنی کوششوں سے وہ حرارت پیدا کریں جو اس مقصد کو کامیابی سے ہمکنار کرنے میں مددگار ہو۔ اس بات پر نظر رکھیں کہ کہیں اس برتن میں سوراخ تو نہیں ہے، جس میں علم کے موتی اکٹھے کیے جا رہے ہیں۔ کہیں ایسا تو نہیں ہے کہ وہ برتن ہی الٹا رکھا ہوا ہو جس میں علم آبِ حیات بھرا جا رہا ہے۔

ظاہر ہے اسکول کے نظامِ تعلیم میں یہ کردار والدین، منتظمین اور اساتذہ کا ہے۔ وہ ایسی فضا سازگار کریں جس سے طلباء میں نہ صرف حصولِ علم کا ذوق و شوق پیدا ہو بلکہ ان میں ذمہ داری کا احساس بھی جاگے۔ وہ حصولِ علم کو بوجھ نہیں بلکہ دینی اور دنیاوی فرض سمجھیں۔ ہمہ وقت احساس رہے کہ صحیح، غلط، جھوٹ، سچ، مفید، نقصان دہ، نیک اور بد کا امتیاز سمجھنا کتنا ضروری ہے اور یہ سمجھ، یہ شعور صرف علم ہی عطا کر سکتا ہے۔

تعلیم کے ذریعہ اگر ریگزار عرب کے بدو دنیا کی تمام قوموں کے رہبر و رہنما بن سکتے ہیں اور علم و فن کے بند دروازے دنیا کے لیے کھول سکتے ہیں تو ان کی وراثتوں کے امین اس دولتِ نایاب سے کیوں محروم رہیں۔ خود بھی یہ یاد رکھیں اور انہیں بھی یہ احساس دلائیں کہ انبیاء نے ورثے میں مال و زر نہیں چھوڑا بلکہ ان کی وراثت علم ہے۔ جس نے علم حاصل کیا اس نے انبیاء کی میراث میں سے اپنا حصہ حاصل کر لیا۔ ظاہر ہے راستہ اتنا سیدھا اور آسان نہ اُس وقت تھا نہ آج ہے۔ مگر حوصلہ، دل جمعی، خلوص اور ارادہ وہ ہتھیار ہیں جن سے مشکل سے مشکل حالات کو موافق بنایا جاسکتا ہے، کیونکہ یہ طالب علم قوم کی امانت ہیں اور ان کی تربیت میں کسی بھی قسم کی کوتاہی ملک و قوم کے مستقبل پر اثر انداز ہوتی ہے، جس کے مظاہرے ہمارے ارد گرد روز کسی نہ کسی صورت میں ہو رہے ہیں۔

والدین بچوں کو اسکول بھیج دینا کافی نہ جانیں بلکہ اُن کے ہر لمحے کا حساب رکھیں تاکہ طلباء میں بھی خود احتسابی کا

پھر وہی بات آجاتی ہے کیا کیا اور کس کس کو بدلا جائے۔ لیکن کہیں سے تو شروع کرنا ہوگا۔ اگر سب اس بارے میں غور کریں تو بہت کچھ بدل سکتا ہے۔ بس ایک کوشش کی ضرورت ہے۔

لطیفے

☆ رام: ٹو تھ برش دینا۔ میرے برش کا ایک بال ٹوٹ گیا ہے۔

دُکاندار: ایک بال ٹوٹ گیا تو نیا کیوں لے رہے ہو؟

☆ بچہ: ابو اگر آپ کو پتا چلے کہ میں اوّل آیا ہوں تو آپ کیا کریں گے؟

باپ: خوشی سے پاگل ہو جاؤں گا۔

بچہ: بس اسی ڈر سے میں فیل ہو گیا۔

☆ تم جو آئے زندگی میں بات بن گئی

واہ واہ!

سمو سے میں چٹنی ڈالی چاٹ بن گئی

واہ واہ!

☆ ٹیچر: 2 میں سے 2 نکلے تو کیا بچا؟

بچہ: ہم کو سوال سمجھ نہیں آیا۔

ٹیچر: تمہارے پاس 2 روٹیاں تھیں تم نے اُن کو کھالیا۔ اب کیا بچا؟

بچہ: سالنی

☆ کنبوس کے گھر مہمان آئے۔

کیا لیں گے آپ؟ ٹھنڈا یا گرم؟

مہمان: دونوں ہی منگوا لو۔

پپو کی ماں دو گلاس پانی لانا۔ ایک فرج سے اور ایک گیزر سے۔

فرحین صابر

BAP/16/67

میڈیا کا غلط استعمال

آج کل کے زمانے میں میڈیا کا کردار جتنا اہم ہے اتنا ہی غلط بھی ہے۔ میڈیا کا کام لوگوں تک سچائی پہنچانا ہے۔ لیکن آج میڈیا پیسے کی خاطر اپنے راستے سے بھٹک گیا ہے اور سچ کو جھوٹ اور جھوٹ کو سچ آسانی سے ثابت کر دیتا ہے۔ میڈیا کے ذریعہ ہم پوری دنیا کی ہر بات جان لیتے ہیں۔ ہمارے آس پاس کیا ہو رہا ہے۔ ہم اپنے روزمرہ کے کاموں میں اتنے مصروف ہو چکے ہیں کہ ہمیں کسی سے کوئی مطلب ہی نہیں۔ پہلے زمانے میں سب لوگ ایک دوسرے کی فکر کرتے تھے لیکن آج کل لوگ اپنے میں ہی مصروف رہتے ہیں۔ کسی کو کوئی فرق نہیں پڑتا کہ کیا ہو رہا ہے۔ میڈیا کے بارے میں لوگ اچھا سوچتے ہیں لیکن وہ بھی صرف اپنے بارے میں ہی سوچتے ہیں۔ انہیں صرف پیسے سے ہی مطلب ہے۔ چاہے اس کا اثر ہمارے وطن اور وطن کے لوگوں پر ہی کیوں نہ پڑے۔ میڈیا اور سیاست دونوں ملے ہوئے ہیں۔ سیاسی لیڈران شہرت حاصل کرنے کے لیے میڈیا کو خرید لیتے ہیں اور پھر میڈیا وہی دکھاتا ہے جو وہ چاہتے ہیں اور یہ نہیں سوچا جاتا کہ اس سب کا اثر وطن اور وطن کے لوگوں پر کیا پڑے گا۔ ہم سب اپنی الجھنیں خود بڑھاتے ہیں اور انہیں میں اُلجھے رہتے ہیں۔ شاید یہی وجہ ہے کہ آج بھی ہم ترقی پذیر ملک ہی ہیں۔ آج ہم آگے تو بڑھے ہیں لیکن ہمارے اندر سے انسانیت کھوتی جا رہی ہے۔ لوگوں سے دردمندی اور محبت کرنا تو بھول ہی گئے ہیں۔ میڈیا کا فرض ہے کہ وہ سچائی کو سامنے لائے اور لوگوں کے سامنے پیش کرے۔ ہمارے ملک میں ایسے کئی واقعات ہیں جن پر غور ہی نہیں کیا جاتا۔ جیسا کہ دہشت گردوں کو مسلمان بتاتے ہیں، جبکہ کوئی سچا مسلمان ایسا کر ہی نہیں سکتا۔ دہشت گردوں کا تو کوئی مذہب ہی نہیں ہوتا۔ ہمارے وطن میں کتنے لوگ غریب اور بے روزگار ہیں؟ کیا ان کے بارے میں کبھی کسی نے سوچا؟ ہمارے وطن میں تعلیم کی اہمیت کے بارے میں لوگ کتنا کم جانتے ہیں۔ بس جو لوگ امیر ہیں وہ مزید امیر ہوتے جا رہے ہیں اور جو غریب ہیں وہ مزید غریب ہوتے جا رہے ہیں۔ کسی کو کسی کی کوئی فکر ہی نہیں ہے۔

میڈیا نے کئی موقعوں پر غلط خبریں نشر کیں جن سے لوگوں میں بے اطمینانی پھیل گئی۔ میڈیا اپنی ٹی آر پی بڑھانے کے لیے ہمارے سامنے ایک چھوٹی سی بات کو اتنا بڑھا چڑھا کر بتاتے ہیں۔ ہر سال جب مسلمانوں کا تہوار ”عید الاضحیٰ“ آتا ہے تو میڈیا میں باقاعدہ پروپیگنڈہ ہوتا ہے کہ مسلمان جانوروں کی بلی چڑھاتے ہیں۔ جبکہ ایسا نہیں ہے۔ ہمارے یہاں جانوروں کی قربانی ہوتی ہے۔ سائنسدانوں کی چھان بین کرنے کے بعد یہ پتہ چلا ہے کہ قربانی کا گوشت صحت کے لیے بہت اچھا ہوتا ہے۔ یہ بات میڈیا نے نہیں دکھائی۔ وہ اس سچائی کو لوگوں کے سامنے نہیں لاتے۔

مرزا غالب

غالب نے نثر نگاری کا آغاز فارسی سے کیا۔ ان کی تین کتابیں ”پنج آہنگ“، ”مہر نیمروز“، ”دستبنور“ قابل ذکر ہیں۔ اردو میں بھی ان کے چار نثری رسالے ملتے ہیں۔ اس کے علاوہ انہوں نے مختلف کتابوں پر دیباچے، تقریبات اور کچھ متفرق تحریریں بھی لکھی تھیں۔ ان میں غالب کی نثر عام طور پر صاف اور سادہ ہے۔ لیکن ان کا سب سے بڑا نثری کارنامہ ان کے خطوط ہیں۔ غالب نے اردو خطوط نگاری کو ایک نیا راستہ دکھایا۔ واقعہ نگاری، منظر نگاری اور جذبات کی غیر معمولی مثالیں ان کے خطوط میں بکھری ہوئی ہیں۔

غالب نے پرانے انداز کے القاب و آداب سے پرہیز کیا۔ وہ کبھی کبھی کسی بزرگ یا محترم شخص کے لیے القاب استعمال کرتے ہیں ورنہ خود کے بنائے گئے القاب سے خط شروع کرتے ہیں۔ کبھی کبھی القاب و آداب بھی نہیں ملتے بلکہ سیدھے مطلب کی بات یا اپنا مدعا بیان کرتے ہیں۔ غالب اس طرح خط لکھتے ہیں کہ جیسے دو آدمی آمنے سامنے باتیں کر رہے ہیں۔ غالب کے بعض خطوط سے ان کے اپنے حالات زندگی پر روشنی پڑتی ہے۔ غالب کے خطوط ہمیں 1857ء میں دلی پر جو دکھ بیتی اس کا حال بھی بیشتر خطوط میں موجود ہے۔ غالب کے خطوط میں دہلی کے علاوہ قرب و جوار اور دوسرے اضلاع کے تعلق سے بھی معلومات، اہم واقعات نظر آتے ہیں۔ غالب کے خطوط کی نثر سادہ اور شگفتہ ہے۔ ان کے خط ایک ادنیٰ مصنف قرار پائی۔ ان کے بعد متعدد لوگوں نے اسی رنگ میں خط لکھنے کی کوشش کی مگر اصل اصل ہی رہی نقل یا تقلید کرنے والے اس معیار تک نہ پہنچ سکے۔

غالب کی اردو نثر کے نمونے ان کے خطوط ہی ہیں۔ غالب کو اپنی فارسی نثر پر برانا ز تھا۔ مگر انہیں شہرت اردو شاعری اور اردو نثر سے ہی ملی۔ غالب پہلے تو یہ خطوط شائع نہیں کرانا چاہتے تھے مگر ان کے احباب نے اصرار کیا تو وہ یہ مکتوبات شائع کرانے کے لیے تیار ہو گئے۔ انہیں کیا پتہ تھا کہ انہیں خطوط کی وجہ سے ان کی نثر اور مکتوب نویسی کے ایسی چرچے ہوں گے جو انہیں جدید اردو نثر کا موجد قرار دیں گے۔

غالب نے یہ خطوط لکھ کر ثابت کر دیا کہ روزمرہ بولی جانے والی زبان میں بھی بڑی باتیں بیان ہو سکتی ہیں۔ اردو نثر جسے حقیر سمجھا جاتا تھا وہی نثر غالب کے ہاتھوں ایسی پروان پڑھی کہ پھر لوگ اسی انداز میں لکھنے لگے اور یہیں سے نئی نثر کا آغاز ہوا۔

انیقہ

بی اے پروگرام

III Year

آنکھوں سے پانی آنا اور ساری سہیلیوں کا میری طرف دیکھتے ہوئے مجھے پانی دینا اور ہم سب کا ہنسنا۔ میں کبھی نہیں بھولوں گی کالج سے باہر جا کر آئس کریم اور چھولے کچے کھانا، سردیاں آنے پر black stairs پر دھوپ میں بیٹھنا۔ ایک دن گھر آتے ہوئے ہمارے پیچھے ایک پاگل کتا لگ گیا تھا۔ اس کتے کی وجہ سے ہم ادھر سے ادھر بھاگ رہے تھے کہ یہ کتا بس کسی بھی طرح ہمارا پیچھا چھوڑے۔ جانتی ہوں دوستو! میرا یہ قصہ پڑھ کر آپ لوگوں کو ہنسی تو آرہی ہوگی مگر وہ پل ہمارے لیے بہت ڈراؤنا پل تھا۔ یقین مانو دوستو! اس قصے کے بعد ہم کالج کے باہر سے ہی رکشا کرتے تھے۔ تقریباً ایک مہینے تک ہماری نظریں راستے پر اس کتے کو ڈھونڈتی تھیں کہ اب تو وہ یہاں نہیں ہے۔ لائبریرین کے ڈانٹنے کے باوجود لائبریری میں بیٹھ کر خوب باتیں کرنا۔ یہ وہ پل ہیں جو شاید میں کبھی نہیں بھول پاؤں گی۔

جیسا کہ ہر کسی کی زندگی میں ایک اہم شخص ہوتا ہے جو آپ کا idol ہوتا ہے، میری idol ایک ایسی ہی عظیم شخصیت ”عفت میم“ ہیں۔ جن سے میرا تعارف بھی اسی کالج میں ہوا۔ کالج کی زندگی میری لائف میں حسین یادیں بن جائیں گی۔

اب کالج کو پورا ہونے میں تین مہینے باقی ہیں اور یہ وہ وقت جو میں نے اس کالج میں بتایا ہے۔ اب وہ میری یادیں بننے جارہے ہیں۔ پتہ ہی نہیں چلا یہ وقت کب گزر گیا۔

زندگی کے یہ پل کبھی لوٹ کر نہیں آئیں گے
ہم بس ایک یاد بن کر رہ جائیں گے

انیقہ

بی اے پروگرام

III Year

کچھ یادیں

یادیں ایسا لفظ ہے جو ہر انسان کی زندگی میں ہوتا ہے۔ ہر انسان جو اس دُنیا میں آیا ہے اس کے پاس کچھ یادیں ضرور ہوتی ہیں، چاہے وہ اچھی ہوں یا بری۔

ہر شخص کی طرح میری بھی کچھ اچھی اور بری دونوں یادیں ہیں۔ میرے وہ پل جو میں نے اپنے کالج میں گزارے، اپنے کالج کے وہ تین سال جو میں نے اپنے دوستوں اور ٹیچرس کے ساتھ گزارے آج وہ سب میری یادیں بنے جا رہے ہیں۔ یہ زندگی تو دیکھو کتنے کھیل کھیلتی ہے۔ جب میں پہلی بار کالج آئی تھی تب بھی میری آنکھوں میں ڈر اور آنسو تھے اور آج جب میں اس کالج سے جانے والی ہوں تب بھی میری آنکھوں میں پانی ہے۔

”کالج لائف“، لائف کی ”بیسٹ لائف“ یا یوں کہوں بیسٹ پیریڈ ہوتا ہے۔ اگر میں چند الفاظ میں اس لائف کو بیان کروں تو کچھ اس طرح کہ کالج لائف زندگی کا enjoyment package ہوتا ہے۔ جہاں آپ کو گھومنے پھرنے، کلاسیں لینے نہ لینے کی پوری آزادی ہوتی ہے۔

کالج میں آکر میں نے انجان لوگوں کو اپنی زندگی کا حصہ بنایا ہے۔ میری ویسے تو بہت سی سہیلیاں ہیں مگر ان میں سے چند ہی میری عزیز دوست ہیں۔ میں اپنے کالج ٹیچرس اور خاص طور پر عفت زین میم کی شکر گزار ہوں کیونکہ میم نے ہی میرا داخلہ کیا تھا۔ میری دو بڑی بہنیں اور cousin sisters نے بھی اسی کالج میں اور ان ہی میم کی سرپرستی میں اپنی تعلیم مکمل کی۔

تو ہوا نہ میم کے ساتھ میرے ساتھ پرانا؟

عفت میم کا پڑھانا میں کبھی نہیں بھول سکتی۔ پڑھانے کے ساتھ میم ہمیں زندگی کی نصیحت کر جاتی ہیں۔ میم کے پڑھانے اور میری محنت سے میں نے اُردو میں اوّل درجے سے پاس ہوئی تھی۔

میں اپنی سہیلیوں کو بھی کبھی نہیں بھول سکوں گی۔ وہ پل جو ہم نے ساتھ بتائے، کالج ساتھ آنا، ایک ہی ساتھ چھٹی کرنا، گھر بھی ساتھ جانا، پارٹی کو enjoy کرنا اور بال بھون جا کر پاستہ کھانا اور اس پاستے کی مرچی سے میری

سے تعلیم حاصل کرنے والے ”ابو ہریرہؓ“ بن کر نکلے۔ وہ طالب علم بعد میں روشنی کے مینار بنے اور کئی سینوں کو اسلام کی بہار سے مزین اور ایمان کی روشنی سے منور کیا۔ مایوس دلوں کے اُمید کے مہک سے رونق اور تازگی بخشی اور راہ ہدیٰ کی اطراف میں شجر سایہ دار بن کر کھڑے رہے جن کی جڑیں ایسی مضبوط تھیں کہ آندھی کی تیزی اور بجلی کی کڑک انہیں اکھیڑ نہ سکی۔

مگر آج تعلیمی ادارے صرف تعلیم دے رہے ہیں، تربیت کے نام تک سے واقف نہیں۔ میرے قلم میں صرف یہ رقم کرنے کی سکت ہے کہ

شکایت ہے مجھ یا رب! خدوندانِ مکتب سے

سبق شاہیں دے رہے ہیں بچوں کو خاک بازی کا

ہمارے تعلیمی ادارے آج خوبصورت عمارت اور آرائش و رہائش سے مزین ہیں مگر ہماری نوجوان نسل تعلیمی اداروں کو تفریح گاہ سمجھ چکی ہے۔ جنہیں مستقبل کا معمار بننا تھا وہ ابھی سے ملک و قوم میں انتشار پھیلا رہے ہیں۔ جنہیں مستقبل میں ملک کی باگ ڈور سنبھالنا تھی وہ اپنی کشتیاں بھی پار لگانے سے رہے اور ہمارے تعلیمی ادارے اس تمام قصہ پارینہ کے قصور وار ہیں۔ انتہائی افسردگی کے ساتھ کہنا پڑ رہا ہے کہ ہمارے اساتذہ آج اپنی ان روایات کو بھول چکے ہیں جو کبھی استاد جیسی مکرم ہستی کی آن بان شان ہوا کرتی تھی۔ مگر آج ”مخلوط تعلیم“ کی حمایت کرنے میں ہمارے یہ اساتذہ جن سے تعلیمی اداروں کا وقار نہ صرف بنتا ہے بلکہ بلند بھی ہوتا ہے وہ بھی اس کا رخیر میں پیش پیش ہیں۔

ہمارے پاس talent کی کمی نہیں، عقل و دانش کی کمی نہیں، عصری تعلیم اور تعلیمی اداروں کی کمی نہیں، عمارتوں کی کمی نہیں، صرف ”تربیت“ کی کمی ہے۔ المختصر یہ کہ عصر حاضر میں تعلیم حاصل کرنا مشکل نہیں۔ تعلیم اور تعلیمی ادارے ہر جگہ اور ہر طرف ہیں اور علوم و فنون کے تمام لعل و یاقوت سے آراستہ ہیں۔ لیکن

اے شیخ مکتب کی فضا اچھی ہے لیکن

بنتی ہے بیاباں میں فاروقی و سلمانی

(اقبال)

رُخسار

بی اے پروگرام

III Year

تربیت میں تعلیمی اداروں کا کردار

یوں تو اللہ سبحانہ و تعالیٰ نے انسان کے دنیا میں پیدا ہوتے ہی اسے والدین جیسی نعمت سے بہرہ مند فرمایا۔ جو اس کی پرورش اور تربیت میں کوئی کسر باقی رہنے نہیں دیتے۔ لیکن جوں جوں انسان اپنی جوانی کی طرف قدم بڑھاتا جاتا ہے اور معاشرے کی رگ و پے سے واقف ہوتا جاتا ہے اس کے ساتھ ہی عمر کا تقاضہ بھی بڑھتا جاتا ہے۔ خاص طور سے جب زندگی کا تعلیمی دور شروع ہوتا ہے اور انسان کے سماجی روابط بڑھتے جاتے ہیں تو تعلیم اور تربیت کے معاملے میں کچھ ذمہ داریاں ان تعلیمی اداروں اور اس سماج پر بھی بڑھ جاتی ہیں۔

معاشرے افراد سے وجود میں آتے ہیں اور اگر فرد اچھی تعلیم و تربیت کا حامل ہو تو معاشرے کے حسن کو چار چاند لگ جاتے ہیں۔ انسان کی زندگی کا بہترین دور تعلیمی اداروں اور طالب علموں کے سنگ گزرتا ہے اور انسان کی سیرت بنانے میں اس کی صلاحیتوں کو نکھارنے میں اور اس کا نصب العین بنانے میں تعلیمی ادارے اہم ترین کردار ادا کرتے ہیں۔ بلکہ اگر میری رائے پوچھیں تو میں کہوں گی کہ والدین کے بعد انسان کی تربیت کی ذمہ داری اگر کسی پر عائد ہوتے ہیں تو وہ اساتذہ اور تعلیمی ادارے ہیں۔ تعلیمی ادارے تربیت میں کلیدی کردار ادا کرتے ہیں۔ اچھے برے کی پہچان اور ہر مادی و غیر مادی چیز کا خورد بینی مشاہدہ تعلیم و تعلیمی ادارے سکھاتے ہیں۔

لیکن افسوس صد افسوس کہ موجودہ صدی کے تعلیمی ادارے معاشرے میں علم کی شمعیں روشن کرنے کے بجائے علم کی راہوں کو ترک سفر پر مائل کر رہے ہیں۔ جن کی منزل سوائے ناکامی کے اور کچھ نہیں۔ تعلیم جس کا کام معاشرے کو سنوارتا ہے، اچھے معاشرے کو مزید نکھارتا ہے، وہیں تعلیمی ادارے اُمید کی قدیلیں روشن کرنے کے بجائے چار سو قدیلوں کی آگ جلا رہے ہیں، تاریک گھٹائیں پھیلا رہے ہیں، انسان کو حیوان بنا رہے ہیں بلکہ نوجوان نسل کو سکھا ہی یہ رہے ہیں کہ انسان تو ہے ہی سماجی حیوان۔

آہ! وہ کیا درد تھا جب ”دارالارقم“ کے نام سے تعلیمی ادارہ قائم ہوا تھا جس نے غارِ حرا سے پھوٹنے والی کونوں سے چہار سوا جالا کیا تھا۔ جس نے ”عمر بن الخطاب“ جیسے شفی القلب انسان کے سینے کو کلامِ خداوندی کی تاثیر سے نرم کر دیا تھا اور وہاں سے ”فاروقِ اعظم رضی اللہ عنہ“ بنا کر نکالا تھا۔ نبیؐ کے شہر مدینہ میں ”مسجد نبوی“ کے نام سے تعلیمی ادارہ بنا تھا جہاں پر کھجور کی چھت اور چٹائی تھی۔ ایک جانب کو اصحابِ صفہ رضوان اللہ علیہم اجمعین کے لیے چبوترہ قائم تھا، جہاں پر نو سال تک روشنی کا انتظام نہ تھا۔ نو سال بعد صحابہ رسول تمیم داری رضی اللہ عنہ نے چراغ جلوایا تھا۔ مگر وہاں

فضائی آلودگی

سائنس نے جہاں ہمیں بہت سی نعمتوں سے نوازا ہے وہاں انسانی زندگی کے لیے پیش آنے والے خطرات اور ان سے بچنے کی تدبیریں بھی بتائی ہیں۔ ان میں سے ماحول کی آلودگی ایک زبردست خطرہ ہے، جس کے بھیانک نتائج سے آج پوری دنیا خوف زدہ ہے۔ آج کل آلودگی سے بچنے کے لیے ہندوستان میں بھی جنگلات وغیرہ کے کاٹنے پر روک لگانے کے مطالبے زور پکڑ رہے ہیں۔ ہم جس فضا میں سانس لیتے ہیں وہ ہمارے ماحول کا ایک حصہ ہے۔ جب ہم قدرتی وسائل کا استعمال اپنی خود غرضی سے ان کے تناسب کے بگڑنے کی پرواہ کیے بغیر کرتے ہیں تو ماحول کو آلودہ کرتے ہیں۔ آج ہماری آبادی بڑھ چکی ہے۔ اس تیزی سے بڑھنے والی آبادی کی ضرورتوں کو پورا کرنے کے لیے سبھی قدرتی وسائل پر دباؤ بڑھ رہا ہے اور ہزاروں کارخانوں اور موٹر گاڑیوں سے نکلنے والے دھوؤں سے ہمارے ماحول کی فضا گندی ہوتی جا رہی ہے۔ اس دھوئیں میں ملی آلودگی سانس کے ذریعہ ہمارے جسم میں دھیرے دھیرے داخل ہوتی ہے اور ہمارے لیے طرح طرح کی بیماریاں پیدا کرتی ہے۔ آلودگی سے بچنے کے لیے حکومت ہند نے دہلی اور دیگر بڑے شہروں کی سڑکوں پر چلنے والی گاڑیوں میں پیٹرول اور ڈیزل کی جگہ سی این جی گیس کا استعمال کرنے پر زور دیا ہے۔ ہم جس ماحول میں رہتے ہیں، اس کو آلودہ کرنے میں کلوروفلوروکاربن کا سب سے بڑا ہاتھ ہے۔ کارخانوں کے دھوئیں کے ذریعہ یہ گیسیں فضا میں بھاری مقدار میں پہنچتی ہیں اور انسانی زندگی کی حفاظت کرنے والی اوزون پرت کو دیمک کی طرح چاٹ جاتی ہیں۔ دھوئیں کے علاوہ نقلی خوشبوؤں، ریفریجریٹر، ایئر کنڈیشنرز، صفائی کرنے والی کیمیاں اور جنگلوں کی کٹائی کرنے سے بھی یہ پرت رفتہ رفتہ ختم ہو رہی ہے۔ اوزون پرت سورج سے آنے والی نقصان دہ شعاعوں کو اپنے اندر جذب کر لیتی ہے۔ اگر یہ شعاعیں زمین پر آجائیں تو جاندار جلد کی بیماریوں اور کینسر وغیرہ میں مبتلا ہو جائیں گے۔ ایک رپورٹ کے مطابق دہلی کے آلودہ ترین شہروں میں سے ایک ہے۔

ماحول میں بڑھتی ہوئی آلودگی اور اس کے خطرناک نتائج سے آج پوری دنیا خوفزدہ ہے کیونکہ آلودگی ایٹمی جنگ سے بھی زیادہ تباہ کن اور خطرناک ہے۔ جنگلات کے نہ کاٹنے کا فیصلہ اور نئے درختوں کے لگانے کی مہم اس سلسلے کی ایک کڑی ہے۔ آلودگی مختلف قسم کی ہوتی ہے، جیسے ہوا، پانی، مٹی، تابکاری اور گرمی کی آلودگی وغیرہ۔ بھوپال گیس اور حرنوبل جیسے حادثات فضائی آلودگی کی دل دہلا دینے والی مثالیں ہیں۔

رُخسار

بی اے پروگرام

III Year

میری پیاری زبان

دُنیا کا سب سے دلچسپ لیکن مشکل ترین کام علم حاصل کرنا اور اس پر عمل پیرا ہونا ہے، خواہ وہ کسی زبان میں ہو۔ تہذیب انسانی کی ورق گردانی شاہد ہے کہ دنیا کے مختلف خطوں میں بے شمار زبانیں ظہور پذیر ہوئیں۔ کچھ ترقی کے مزاج طے کر کے زندہ جاوید ہو گئیں اور کچھ کی داستان تک بھی نہ رہی۔

”اُردو زبان“ وہ زبان ہے کہ جس کی معنویت کا کوئی صحیح معنوں میں علمبردار ہو تو اس کی سادگی و شیرینی کا سحر اس کو اسیر کر لے گا۔ ورنہ تو چلتا پھرتا آدمی ”غالب“ کو ”گالب“، ”رقت“ کو ”رقت“، ”خراب“ کو ”کھراب“ اور ”جا رہا ہوں“ کو ”جار یا ہوں“ کہتا بھلا معلوم پڑتا ہے۔

میری بطور طالب علم اُردو سے باضابطہ طور پر دسویں جماعت تک الحمد للہ وابستگی رہی۔ اس کے بعد محض غیر نصابی سرگرمیوں بالخصوص اُردو تقاریر و مشاعرہ سے سروکار رہا۔ مگر زبان کی لطافت نے مجھے کچھ ایسا بے قابو کیا کہ اس کے مطالعہ کے ذوق و شوق کا دامن ہاتھ سے چھوٹ ہی نہ سکا۔

داخلہ کے دوران جہاں دسویں جماعت کے اُردو مضمون کے نمبرات اہم رہے، وہیں ہمارا بیشتر نصاب اول تا آخر اسی زبان میں ہے۔ جس کو بخوبی سمجھنے کے لیے بنیادی نکات کا علم ہونا لازمی ہے۔ اس زبان نے اندھیرے راستوں میں روشن چراغ کے مانند میری معاونت کی ہے اور مجھے جہاں اس بات کا قلق رہتا ہے کہ میں نے یہ زبان بارہویں جماعت میں بطور اضافی مضمون کیوں نہ لی، وہیں اس بات کا اطمینان بھی ہے کہ کم از کم میں ان بد نصیبوں کی فہرست میں نہیں کہ جو اپنی ہی زبان و تہذیب سے مکمل نابلدہ کر بوقتِ ضرورت جعلی سرٹیفکیٹ کا سہارا لیتے ہیں اور ”ب“ کو بائیں جانب سے لکھ کر، ”قمر“ کو ”کمر“ کہہ کر، ”ماہین“ کو ”ماں بہن“ اور ”بعد ازاں“ سمجھ کر اپنے ثقافتی معیار کی گراوٹ کا پتا دیتے ہیں، نیز اس زبان کو اپنی کم عقلی اور کم فہمی کے سبب حقیر جانتے ہیں۔

زبان تہذیب و ثقافت اور تاریخ و تمدن کا ستون ہے۔ اس کی بلند و بالا عمارت ان ستونوں پر قائم ہے۔ اگر یہ ستون ایک ایک کر کے گر جائیں تو ساری عمارت زمین بوس ہو جائے گی اور ایک زندہ تابندہ تمدن تو خاک بن جائے گا۔ مجھے فخر ہے کہ میری زبان اُردو ہے اور تہذیب و تمدن کی عمارت کا یہ ستون نہایت قوی ہے۔ بس میں یہ کہہ سکتی ہوں کہ

ابھی تہذیب کا نوحہ نہ لکھنا

ابھی کچھ لوگ اُردو بولتے ہیں

خدا کے حضور سر بسجود ہوں کہ میں ممنون ہوں اپنے والدین اور ان اساتذہ کی جنہوں نے انگلی پکڑ کر مجھ طفل مکتب کو چلنے کا حوصلہ دیا۔

عریشہ

بی اے پروگرام (II Year)

☆ فورٹ ولیم کالج کی نثری داستانیں (1992)

☆ زربین نانکھ (2014)

☆ لکھنؤ کا دبستان نثر (2000)

میرے لیے اس سفر اور میم کے ساتھ بتایا ہوا ہر پہلو الفاظ میں بیان کرنا بہت مشکل ہے۔ میری خوش نصیبی ہے کہ میں میم سے پڑھی ہوں۔ ہم بچے میم کے لیے کچھ نہیں کر پائے مگر ایک وعدہ تو کر ہی سکتے ہیں کہ ہم ان کی دی ہوئی تعلیم کو ضائع نہیں ہونے دیں گے اور اپنی زندگی کو ایک کامیاب زندگی کی شکل دیں گے۔ یہ ایک ایسا سفر تھا جس میں میں نے بہت کچھ سیکھا اور میم نے بہت کچھ سکھایا۔ چاہے ہم زندگی میں کہیں بھی پہنچ جائیں مگر میں ہمیشہ اپنی میم کو یاد رکھوں گی اور ہمیشہ ان کی شکر گزار رہوں گی کہ انہوں نے ہمیں علم کی دولت سے نوازا۔

اقراء نور

بی اے پروگرام

III Year

میم کے اشعار میں سے چند مشہور شعریہ ہیں:

اگر وہ چاند کی بستی کا رہنے والا تھا
تو اپنے ساتھ ستاروں کا قافلہ تھا

پتھر کے جسمِ موم کے چہرے دُھواں دُھواں
کس شہر میں اُڑا کے ہوا لے گئی مجھے

یہی طلسم تھا زرّین جسے نہ توڑ سکی
وجود اس کا تو تقدیر کے بھنور میں رہا

کون پہچانے گا زرّین مجھ کو اتنی بھیڑ میں
میرے چہرے سے وہ اپنی ہر نشانی لے گیا

دیکھ کر انسان کی بے چارگی
شام سے پہلے پرندے سو گئے

وہ مل گیا تو بچھڑنا پڑے گا پھر زرّین
اسی خیال سے ہم راستے بدلتے رہے

ایک اچھی شاعر ہونے کے ساتھ ساتھ میم نے بہت سی مشہور کتابیں بھی لکھی ہیں، جیسے:

☆ انفاسِ غزل (1992)

☆ بیسویں صدی میں اُردو غزل (2001)

☆ بے ساحل دریا (1998)

میری اُستاد

انسان دُنیا میں کبھی بھی تنہا وقت نہیں گزارتا۔ وہ کئی رشتوں ناطوں کے ساتھ جڑا رہتا ہے۔ ان میں سے کچھ رشتے اور تعلق خونی ہوتے ہیں جبکہ بہت سے رشتے اور تعلق روحانی، اخلاقی اور معاشرتی طور پر بنتے ہیں۔ ان ہی میں سے ایک رشتہ اُستاد کا بھی ہے۔ دُنیا کا سب سے خوبصورت رشتہ اُستاد اور شاگرد کا ہوتا ہے۔ اس دُنیا میں صرف ماں باپ اور اُستاد کا ہی ایسا رشتہ ہے جو ہم کو اپنے آپ سے زیادہ ترقی کرتے ہوئے دیکھنا چاہتے ہیں۔ اُستاد کو معاشرے میں روحانی والدین کا درجہ حاصل ہے۔ اسلام میں اُستاد کا رشتہ والدین کے برابر قرار دیا گیا ہے۔ والدین ہماری زندگی کی پرورش کرتے ہیں اور اُستاد ہماری زندگی کو علم کی روشنی سے سنوار دیتے ہیں۔ کہتے ہیں زندگی اُستاد سے زیادہ سخت ہوتی ہے کیونکہ اُستاد سبق دے کر امتحان لیتا ہے اور زندگی امتحان لے کر سبق دیتی ہے۔ لیکن ہماری زندگی میں کچھ اُستاد ایسے آتے ہیں جو ہماری زندگی کے امتحان کو بھی آسان بنا دیتے ہیں۔ ایک ایسی ہی اُستاد میری زندگی میں بھی آئیں جنہوں نے ہمیں صرف اپنا سبکیٹ ہی نہیں پڑھایا بلکہ انہوں نے زندگی کے ہر اہم سبق کا علم دیا۔ ان اُستاد کا نام ہے عفت زَرین۔ ان کی پیدائش دہلی میں 10 اکتوبر 1958ء کو ہوئی۔ وہ ایک عظیم شخصیت یا یوں کہوں کہ معروف شاعر مشیر جھنجھانوی کی بیٹی ہیں۔

میں بہت خوش قسمت ہوں کہ مجھے میم جیسی اُستاد ملی ہیں۔ میم کا میری زندگی میں ایک بہت بڑا مقام ہے۔ میم نے ہمیں تین سال پڑھایا ہے اور ان تین سالوں میں انہوں نے ہمیں زندگی کی ہر آزمائش و پریشانی سے لڑنے کے لیے تیار کیا۔ بلکہ انہوں نے ہمیں کبھی اُستاد کی طرح نہیں، ایک ماں اور دوست کی طرح پڑھایا۔ ان کے مزاحیہ انداز کی وجہ سے لگتا ہی نہیں تھا کہ ہم کلاس میں ہیں۔ میم نے ہر ممکن محنت کی تاکہ میرا اور میری کلاس کا زلٹ سب سے بہترین آئے۔ میم کی محنت ہی کا نتیجہ تھا جو ہماری کلاس کی ہر طالبہ کا زلٹ عمدہ آیا ہے۔ ڈاکٹر عفت زَرین جیسی شخصیات بہت کم ملتی ہیں جو اپنی محنت کسی انعام یا ایوارڈ کے لیے نہیں کرے بلکہ بہت سی لڑکیوں کے مستقبل کرنے کے لیے کرتی ہیں۔ شاید ہی کوئی ان تین سالوں کو بھول پائے جو ہم نے میم کے ساتھ گزارے ہیں۔ ڈاکٹر عفت زَرین ایک اچھی اُستاد کے ساتھ ساتھ ایک بہت بڑی شاعرہ، ایک عظیم شخصیت اور ایک بہترین اُستاد بھی ہیں۔

گرو نانک

پنجاب کی سرزمین صوفیاء کی سرزمین بھی کہلاتی ہے۔ بابا فرید، وارث شاہ اور بٹے شاہ کا تعلق اسی خطہ سے تھا۔ سکھ مذہب کے بانی اور روحانی پیشوا گرو نانک دیو کا شمار بھی برصغیر کی معتبر ترین ہستیوں میں ہوتا ہے، جنہوں نے امن اور بھائی چارے کا پیغام دیا۔ گرو نانک 20 اکتوبر 1469ء کو ننکنا صاحب میں ایک پٹواری مہنت کلیان داس بیدی کے گھر پیدا ہوئے۔ ان کے والد کو مہنت کلو بھی کہا جاتا تھا۔ گرو نانک کی والدہ کا نام ترپتا دیوی تھا جبکہ ان کی ایک بہن نانکی بھی تھی۔ نانک کی شادی ایک مشہور تاجر مولچند کھتری کی بیٹی سلکھنی سے ہوئی۔ ان کے دو بیٹے سری چند اور لکشمی داس تھے۔

گرو نانک سکھوں کے دس گروؤں میں پہلے گرو تھے۔ سکھوں کے علاوہ وہ برصغیر میں مسلمانوں اور ہندوؤں کے نزدیک یکساں طور سے ایک قابل احترام ہستی ہیں۔ گرو نانک کی زندگی کے واقعات کو 'جنم سکھی' کہا جاتا ہے جسے نانک کی وفات سے کچھ عرصہ پہلے ان کے قریبی ساتھی بھائی بالانے اکٹھا کیا تھا۔ 'جنم سکھی' میں گرو نانک کی وفات سے کچھ عرصہ پہلے ان کے قریبی واقعات درج ہیں۔ اس میں درج ہے کہ ان کی پیدائش کے بعد زانچہ بنانے کے لیے ایک جیوتشی کو بلایا گیا۔ جیوتشی جب پہنچا تو اس نے بچے کو دیکھنے کا اصرار کیا۔ جب اس کی نظریں اس نوزائیدہ بچے پر پڑیں تو وہ دونوں ہاتھ جوڑ کر کھڑا ہو گیا کیونکہ وہ جان چکا تھا کہ یہ نوزائیدہ بچہ ایک بہت بلند مقام حاصل کرے گا۔ جیوتشی کی بات سچ ثابت ہوئی اور آج ان کا شمار برصغیر کی معتبر ترین ہستیوں میں ہوتا ہے۔

گرو نانک نے اپنی زندگی کے آخری پندرہ سال کرتار پور (بھارت) میں گزارے۔ اس عرصہ میں وہ روزانہ صبح صادق کے وقت اٹھ کر عبادت کرتے اور دن کے وقت اپنے پیروکاروں کو تعلیم دیا کرتے تھے۔ وہ زراعت کے پیشے سے روزگار کی غرض سے منسلک رہے۔ ان کی قیام گاہ میں لنگر کا بھی خاص اہتمام کیا جاتا، جہاں بلا تفریق رنگ و نسل تمام لوگ کھانا کھاتے تھے۔ گرو نانک کا انتقال کرتار پور میں ہوا۔

اقراء فور

بی اے پروگرام

Year

قارئین کی خدمت میں اقراء نور کا آداب

آج پھر ہر سال کی طرح ”بانی“ کالج میگزین کی اشاعت زیر ترتیب ہے۔ اسکول ہو یا کالج، میگزین دراصل اسکول یا کالج کا آئینہ ہوتی ہے۔ ڈاکٹر عفت زرین صاحبہ کی نگرانی میں ہماری میگزین کے اردو شعبہ کا یہ حصہ آج کے ترقی یافتہ دور کا عکس ہے۔ شعبہ کی مایہ ناز اُبھرتی ہوئی لکھنے والی طالبات قارئین کے دماغوں پر کیا اثر چھوڑتی ہیں اس کا فیصلہ آپ پڑھنے والوں کو کرنا ہے۔ مجھے یہ کہتے ہوئے فخر محسوس ہوتا ہے کہ تالیف و تصنیف کے میدان میں ہر مقام پر ڈاکٹر عفت زرین صاحبہ کے بے پناہ مفید مشورے اور ضروری ہدایات بڑے معاون و مددگار ثابت ہوتے رہتے ہیں۔ سوچتی ہوں کہ اگر یہ کالج زندگی میں نہ آتا تو زندگی کتنی بے سود، بے معنی اور بدمزہ ہوتی۔ اگر ایسی اُستاد زندگی میں نہ آتیں تو ایسا تجربہ کہاں ملتا۔ میگزین کی کامیابی کے لیے دُعا گو ہوں۔ ساتھ ہی ساتھ اپنے پورے کالج کے لیے بے شمار نیک خواہشات پیش کرتی ہوں۔

میں اپنی ہر دل عزیز اُستاد کی بھی بے حد مشکور ہوں کہ انہوں نے زندگی کے ہر مرحلے میں اپنے طالب علموں کی رہنمائی کی ہے۔

شکریہ

اقراء نور

بی اے پروگرام

III Year

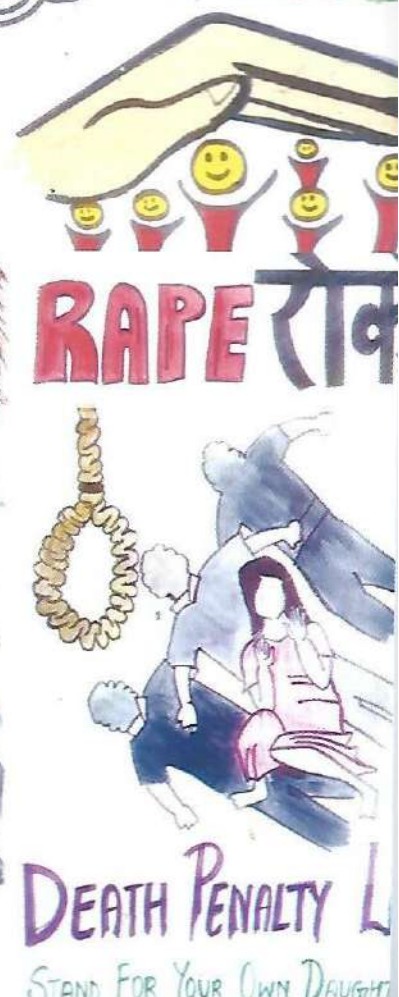
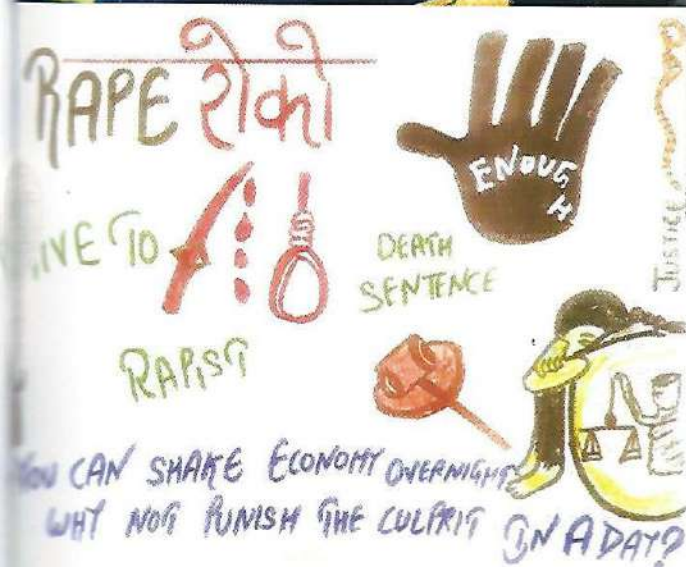
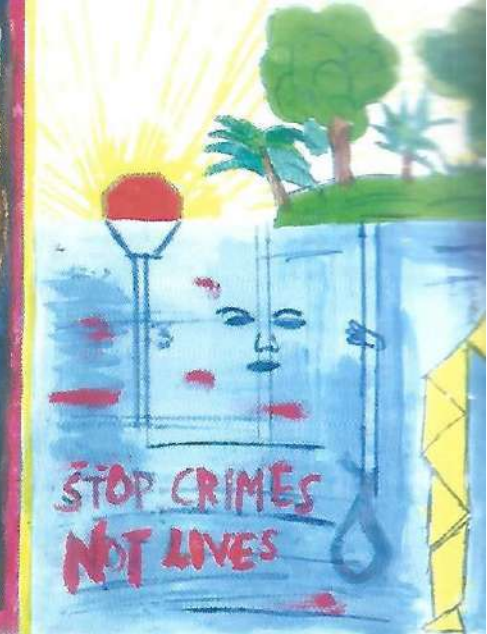
فہرست

1. گرو نانک 3 اقراء نور
2. میری اُستاد 4 اقراء نور
3. میری پیاری زبان 7 عریشہ
4. فضائی آلودگی 8 رُخسار
5. تربیت میں تعلیمی اداروں کا کردار 9 رُخسار
6. کچھ یادیں 11 اہیقہ
7. مرزا غالب 13 اہیقہ
8. میڈیا کا غلط استعمال 14 فرحین صابر
9. ہمارا تعلیمی نظام 16 غریبہ
10. اُستاد کا ادب 17 صدف
11. نماز 18 صوبیہ
12. سرپرستی 19 اقراء نور
13. ہمارا معاشرہ اور ہم 21 ظلالِ ہما
14. آلودگی ایک بڑا مسئلہ 23 فاطمہ ممتاز
15. ماں کی اہمیت 24 لبیبہ
16. فصیحیں 25 صالحہ
17. اردو زبان 27 الیزا

Bani
2018-2019

Mata Sundri College For Women
(University of Delhi)